

2017

DÜNYA HAK İHLALLERİ RAPORU

WORLD REPORT ON VIOLATIONS OF RIGHTS

UHiM

2017

DÜNYA HAK İHLALLERİ RAPORU

WORLD REPORT ON VIOLATIONS OF RIGHTS

EDİTÖR

HÜSEYİN TÜRKAN

BÖLÜM YAZARLARI

UFUK COŞKUN (EĞİTİM)

HATİCE EKİNCİ TOPAL (TOPLUM)

DR. A. CÜNEYT HOCAGİL (SAĞLIK)

DR. HİLAL HOCAGİL (SAĞLIK)

DR. MEHMET ÖZAY (SİYASET)

FEVZİ ÖZTÜRK (EKONOMİ)

HÜSEYİN TÜRKAN (ÇEVRE-MEDYA)

TAHSİN YILDIRIM (KÜLTÜR-SANAT)

HUKUK DANIŞMANLARI

AV. MUSTAFA DEMİRAL

AV. METİN KUTLUBAY

GRAFİ-TASARIM

MUSTAFA EDİZ ALTINDIŞ

BASKI

İSTANBUL, OCAK 2018

BASKI CİLT

UHiM ULUSLARARASI
HAK İHLALLERİ
İZLEME MERKEZİ
INTERNATIONAL CENTER FOR WATCHING VIOLATIONS OF RIGHTS
www.uhim.org
f/uhimtr **q/uhimorg**

Selman-i Pak Cd. Şeyh Yokuşu Sk. No: 6/4
Üsküdar-İstanbul-Türkiye
Tel: 0 216 341 15 88 Faks: 0 216 495 29 63
© Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi

2017

DÜNYA HAK İHLALLERİ RAPORU

WORLD REPORT ON VIOLATIONS OF RIGHTS

İÇİNDEKİLER

2017'DE NELER OLDU?... 7

SİYASET...9

1. KÜRESEL AKTÖRLER ve ULUSLARARASI YAPILAR.....	11
2. İSLAM KARŞITI ŞİDDET.....	19
3. ASYA-PASİFİK'TE İHLALLER.....	27

ÇEVRE... 43

1. ÇEVRE KİRLİLİĞİ: KİM SEBEP OLUYOR, KİM BEDEL ÖDÜYOR?.....	45
2. KÜRESEL AKTÖRLERİN TEKELİNDE NÜKLEER.....	49
3. HAYVAN HAKLARI: HASSASİYET Mİ, POLİTİK BİR ARGÜMAN MI?.....	52

SAĞLIK... 55

1. İLAÇ ENDÜSTRİSİ.....	57
2. ALTERNATİF TIP ADI ALTINDA YAPILAN UYGULAMALAR ve İLAÇ SAHTECİLİĞİ.....	60
3. ORGAN TİCARETİ.....	65
4. TÜTÜN, ALKOL ve UYUŞTURUCU.....	67
5. GIDA GÜVENLİĞİ.....	72
6. MÜLTECİLER ve GÖÇMENLER.....	77
7. İŞ SAĞLIĞI ve GÜVENLİĞİ.....	80
8. SAĞLIK EŞİTSİZLİKLERİ.....	83

KÜLTÜR-SANAT...87

1. BİR PROPOGANDA ARACI OLARAK KÜLTÜR-SANAT..... 89
2. KÜRESEL AKTÖRLERİN MEŞRULAŞTIRMA ARACI SİNEMA..... 94
3. İSLAM KÜLTÜR MİRASINA YÖNELİK İHLALLER..... 101

EKONOMİ... 105

1. SOSYAL ADELETSİZLİK, YOKSULLUK, MODERN KÖLELİK..... 107
2. ÇOCUK İŞÇİ SORUNU..... 112
3. KÜRESEL FİNANS PİYASALARI..... 115

MEDYA... 119

1. BATI MEDYASINDA İSLAM DÜŞMANLIĞI..... 121
2. BATI MEDYASINDA TÜRKİYE DÜŞMANLIĞI..... 124
3. SOSYAL MEDYA..... 127

EĞİTİM... 131

1. KÜRESEL SİSTEMİN EĞİTİMDE YOL AÇTIĞI TAHRİBAT..... 133
2. İŞGAL ve İÇSAVAŞLARIN HEDEFİ: EĞİTİMSİZ NESİLLER..... 136
3. YERLİ ve MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE DUYULAN İHTİYAÇ..... 138

TOPLUM... 141

1. BATI'DA YABANCI DÜŞMANLIĞI..... 143
2. YOKSULLUK..... 145
3. AİLE..... 147

2017 NE YILIYDI? SİZ SEÇİN!..

ÇELİŞKİLER YILI

Küresel aktörler, demokrasi, özgürlük, insan hakları gibi kavramlar üzerinden dünyaya direktif vermeye kalksa da, eleştirdiği politikaları kendisi uyguluyor. ABD'nin vize uygulamaları, Fransa'da OHAL, İngiltere'de güvenlik, Almanya'da göçmen yasaları bunun en açık örneği.

Kamu kurumları ve bağımsız STK'lar tarafından yapılan tüm araştırmalar, ABD ve Avrupa'da Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılık ve şiddetin arttığını gösteriyor. Batı, temsilcisi olduğu iddiasındaki değerlerle çelişiyor.

Dünya gündemi Suriye, Irak ve Filistin ile meşgulken, Arakan, Patani ve Moro'da yapılan katliam ve soykırımlar İslam dünyasının dahi dikkatini çekmedi. İslam dünyası temel hassasiyetleri ile çelişiyor.

ABD önümüzdeki on yılda nükleere 400 milyar dolar harcayacak. Dünyadaki nükleer silahların %93'ü, yani 7/24 alarm halindeki 10 bin kadar nükleer silah ABD ve Rusya'ya ait. Buna rağmen en büyük nükleer tehdit olarak İran, Pakistan ve Kuzey Kore öne çıkartılıyor.

Kapitalist sistem sürdürülmesi olanaksız bir finansal balon olarak şişmeye devam ediyor ve her geçen gün patlamaya daha da yaklaşıyor. Dünyanın en büyük ekonomileri olarak bilinen ABD, Çin ve Japonya hükümetlerinin toplam borcu 63 trilyon dolara denk geliyor.

HASTALIKLAR YILI

Her geçen yıl daha tehlikeli bir boyut alan İslamofobi ya da daha doğru bir tabirle İslam düşmanlığı Batı için artık toplumsal bir hastalığa dönüştü.

Dünya çapında hastalıklarla mücadelede ilk yapılması gereken, sağlık alanını tekelinde bulunduran küresel ilaç şirketleri ve onların kontrolündeki kurum-kuruluşlara karşı mücadele etmek gibi gözüküyor.

Küresel kültür endüstrisinin sinema, televizyon vb. mecraları kullanarak oluşturdukları popüler kültürün tüm insanlığı bir kimlik bunalımına sürüklüyor.

Küresel sistemin insanlığı felakete sürükleyen uygulamaları neticesinde bugün dünyada 1 milyardan fazla sigara tiryakisi, 600 milyon obez, yüz milyonlarca madde bağımlısı ve alkolik var. İnsanlık topyekun maddî ve manevî hastalıklarla boğuşuyor.

Milyarlarca genç şiddet ve müstehcen içerikli dijital oyunlarla teknoloji bağımlısına dönüştü. Yalnızca Türkiye’de bir günde dijital oyunlara ayrılan süre 52 milyon saat.

İKİYÜZLÜLÜKLER YILI

ABD, stratejik ortak olarak kabul ettiği Türkiye’ye karşı Suriye’nin kuzeyinde terör örgütlerine 4 bin tır ağır silah gönderdi.

NATO, Türk subayların da katılacağı askeri tatbikatta, NATO üyesi Türkiye’nin kurucu cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk ve mevcut cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan’ı düşman hedef olarak gösterdi.

Çevre sorunlarının çözümü için uluslararası sözleşmeler imzalanıyor, fakat hiçbir Batılı devlet bu sözleşmelerin gerekliliklerini yerine getirmiyor.

ÇİFTESTANDART YILI

Türkiye dünyayı en az kirleten ülkelerden biri olmasına rağmen, dünyayı en çok kirleten ABD, Rusya, Çin, Almanya gibi devletlerle aynı kategoride değerlendirilmek isteniyor.

Türkiye’nin güvenlik tedbirleri kapsamındaki taleplerini yerine getirmeyen sosyal medya ağları, Avrupa devletlerinin taleplerini anında uyguluyor. Almanya’daki seçim öncesinde çoğunluğu Türk kökenli 10 bin kadar Facebook hesabı kapatıldı.

Küresel ilaç endüstrisi, patent sözleşmeleri sayesinde yeni ilaçların geliştirilmesini tekeline alıyor ve Türkiye gibi ülkelerde millî ilaç sanayilerinin gelişmesini, yeni ilaçların daha ucuza mal edilmesini engelliyor.

Dünyada 444 nükleer reaktör var, 64 sant-ralin yapımıysa sürüyor. Bunların 99’u ABD, 58’i Fransa’da. Fransa enerjisinin %77’sini, Güney Kore %30’unu nükleerden sağlıyor. Fakat Türkiye’de yapımı süren tek nükleer santral dünyanın en büyük çevre sorunu gibi yansıtılıyor.

Çevre kirliliği her yıl 10 milyon can alıyor. Ölenlerin tamamına yakını düşük ve orta gelirli ülkeler. Ancak oluşturulan suni algılarla sorumluluk sorunun müsebbibi olan Batılı devlet ve küresel şirketlere değil, mağdurlara yükleniyor.

UHİM, 2018

İstanbul

siyaset

1. KÜRESEL AKTÖRLER ve ULUSLARARASI YAPILAR

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Amerika Birleşik Devletleri'nde hak ihlallerinin kayda değer bir bölümü azınlıklar, göçmenler gibi dışarıklı kesimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ülkenin aslî unsurları arasında ise dinî azınlıklar, ırk ve etnik farklılıklara sahip toplum kesimlerinin çeşitli düzeylerde hak ihlallerine maruz kaldıkları ifade edilmektedir.¹

Bir diğer dikkat çeken husus ise, özgürlük iddiasıyla bireylerin ateşli silahlar edinmesinin özellikle okullar gibi kamusal kurumlarda kitlelerin hayatını tehlikeye atan süreçlerin yaşanmaya devam etmesidir.²

Ateşli silahlar kullanma özgürlüğü tanınan bireylerin çeşitli sebeplerle kamusal alanlarda masum insanlara yönelik şiddeti her yıl yinelenmektedir. Her vakıanın ardından çeşitli toplum kesimlerinden “bu özgürlüğün sona erdirilmesi” yönünde yükselen seslere ve taleplere rağmen, bugüne kadar Amerikan senatosu gereken adımı at/a/mamıştır. Bunun ardından, bireysel özgürlüklerin kısıtlanmaması gibi liberal bir söylemin ötesinde, kapitalist dünyanın beşiğindeki silah şirketlerinin gelirleri ve pazar payları da önemli rol oynamaktadır.

2017 yılı içerisinde de bu yöndeki ölümcül vakalar devam etmiştir. Bu raporun kaleme alındığı tarihe kadar toplam dört veya daha fazla kişinin ölümüne neden olan kitlesel ölüm vakasının sayısı 307'yi bulmuştur.³

1 <https://www.hrw.org/united-states>

2 <http://www.globaltimes.cn/content/1073923.shtml>

3 <http://www.businessinsider.com/how-many-mass-shootings-in-america-las-vegas-shooting-2017-10>

Yapılan araştırmalar her yıl ateşli silahlardan kaynaklanan ölümlerde %12'lik, yaralanmalarda ise %8'lik artış olduğunu ortaya koymaktadır. Küresel medyaya yansıdığı haliyle bu türden vakaların eğitim kurumlarında ortaya çıktığının bir başka kanıtı ise hayatını kaybeden 12 yaş altı öğrencilerdeki artış oranının %16 olmasıdır.⁴ Sorunun neredeyse tüm eyaletlerde görülmesine rağmen, bugüne kadar “kitlesel öldürme” hadisesinin tanımlanmamış olması dahi ilgili tarafların konuyu ele alışı biçimlerindeki farklılığı ortaya koymaktadır.⁵ Kitlesel ölümlerle ilgili istatistiklerden birine burada yer vermekte fayda var. Son dört yıl içerisinde her yılın ilk 200 gününde meydana gelen kitlesel öldürmelerde şu rakamlar karşımıza çıkmaktadır: 2014: 6206, 2015: 7009, 2016: 7608, 2017: 8539.⁶ Söz konusu şiddet hadiselerinin özel bir kuruluş tarafından izlenerek kayıtlara geçirilmesi bu toplumsal sorunun ciddiyetini ortaya koyması bakımından da dikkat çekicidir.⁷

ABD'nin Kudüs Kararı: ABD Başkanı Donald Trump'ın, İsrail'deki ABD büyükelçiliğinin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınacağını 6 Aralık'ta tüm dünyaya ilân etmesi,

aslında İsrail'in uzun yıllardır Kudüs'ü başkent yapma politikalarına çok güçlü bir destek anlamına geliyor. Trump, böylece 1948 yılından bu yana, İsrail devletinin Kudüs'ü başkent yapma kararına onay veren ABD başkanı olarak da tarihe geçmiş oldu.⁸

ABD'de 1995 yılında alınan ve 'Kudüs Büyükelçilik Yasası'⁹ olarak bilinen büyükelçiliğin Kudüs'e taşınmasını öngören karar, bugüne kadar ABD başkanları tarafından uygulanmamıştı. Trump tarafından alınan ve kimileri açısından sürpriz olarak değerlendirilen bu karar dünyada geniş yankı uyandırdı. Bu gelişme, sadece Ortadoğu siyasetinde değil, küresel anlamda bir gerileme gösteren ABD dış politikasının bir tür çıkış arayışlarından biri olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, bu kararın sadece Filistinliler ve dünya Müslümanları ile sınırlı olmayan küresel bir tepkiye yol açması, ABD yönetiminin aldığı kararın haksızlığının ve yersizliğinin bir ifadesidir.

Bu gelişme sonrasında, ABD yönetiminin bu kararını geri çekmesi amacıyla konu 15 üyeli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde görüşülürken, 14 ülkenin muhalefetine karşılık ABD alınan kararı veto etti.¹⁰ Bu karar sonrasında, özellikle Türkiye'nin geliştirdiği ve bir küresel siyaset örneği olarak ele alınmayı hak eden yapılaşma sonrasında 21 Aralık'ta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yapılan toplantıda

4 <https://www.washingtonpost.com/amhtml/news/wonk/wp/2017/07/27/trump-promised-to-end-the-american-carnage-gun-deaths-are-up-12-percent/>

5 <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2017/nov/08/facts-mass-shootings-united-states/>

6 <https://www.washingtonpost.com/amhtml/news/wonk/wp/2017/07/27/trump-promised-to-end-the-american-carnage-gun-deaths-are-up-12-percent/>

7 Bkz.: <http://www.gunviolencearchive.org/>

8 <https://www.usip.org/publications/2017/12/what-does-president-trumps-decision-jerusalem-mean-israeli-palestinian-peace>

9 <https://www.congress.gov/104/plaws/publ45/PLAW-104publ45.pdf>

10 <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/18/us-outnumbered-14-to-1-as-it-vetoes-un-vote-on-status-of-jerusalem>

Trump'ın aldığı kararı yok sayan bir karara imza attı. 128 üye Kudüs'ün İsrail'in başkenti olmasını reddederken, 35 ülke çekimser kaldı. ABD ve İsrail'in yanında ise, sadece ada ülkeleri olarak bilinen ve ne bölgesel ne küresel siyasetle bağlantısı olmayan yedi küçük ülke bulunuyordu.¹¹

Rusya

Rusya'da hak ihlallerini ülke içi ve son dönemde ilhak ettiği Kırım üzerinde olmak üzere belli başlı iki alanda toplamak mümkündür. Ukrayna'ya bağlı Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde siyasî ve teritoryal egemenlik iddiasını 2014 yılında fiilî olarak uygulamaya geçiren Rusya'nın Ukrayna yasaları yerine Rusya Federasyonu vatandaşlık yasalarını uygulamasından ötürü on binlerce kişinin olumsuz etkilendiği ve bunun uluslararası insan hakları yasasına aykırılığı gündeme getirilmektedir. Özellikle vatandaşlık konusunda farklı statülerdeki kişilerin mağduriyetine dikkat çekilmektedir.¹²

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Rusya tarafından ilhak edilen Kırım topraklarında yaşayan halkın gelişigüzel gözaltına alınması, işkence görmesi gibi yasadışı uygulamaları "ciddi insan hakkı ihlali" olduğunu açıklamıştır.¹³ Ko-

nuyla ilgili olarak BM Genel Kurulu'nda yapılan toplantıda Rusya'nın yasadışı ilhakına konu olan Kırım'daki hal ihlallerinde Rusya'nın haksızlığı onaylanmıştır. 2014 yılından bu yana bu konuda alınan üçüncü karar olması ise Rusya'nın uluslararası kamuoyu önündeki konumunu açıkça ortaya koymaktadır.¹⁴

Almanya

Avrupa Birliği'nin lideri konumunda bulunan Almanya, son dönemde özellikle Suriye kaynaklı mülteci akını bağlamında insan hakları ile ilgili söylem ve uygulamalara konu olmaktadır. 2015 yılında başlayan süreçte bugüne kadar iyi bir sınav verdiği söylenemeyecek olan Almanya'da konu devlet kurumları ve kamuoyunda önemli tartışmalara neden olmaktadır. Hükümetin "temel insan hakları" ile kamuoyunun en az azından bir bölümünden gelen olumsuz tepkiler arasında kalması, siyasî partiler açısından bir siyasî rekabet konusu haline getirilmiş durumdadır.

Alman toplumunda "yabancılar yönelik nefret ve şiddet" sarmalı ortaya çıkarken, bu süreçte hükümetin aldığı kararlar sığınmacılara yönelik hak ihlali olarak yorumlanmaktadır. Bu sürecin neden olduğu hak ihlalleri hem hükümet hem de genel anlamda kamuoyunun önemli bir sınavla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda somut veriler dikkate alındığında 2015 yılından itibaren yaşanan süreçte tam sığınmacı statüsü verilenlerin sayısında azalma olurken, Alman otorite-

11 <https://www.nytimes.com/2017/12/21/world/middleeast/trump-jerusalem-united-nations.html>

12 <http://www.dw.com/en/russia-committing-grave-human-rights-violations-in-crimea-un/a-40676593>; <https://www.rferl.org/a/crimea-un-human-rights-violations-ukraine/28755655.html>; <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22140>

13 <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/>

DisplayNews.aspx?NewsID=22140&LangID=E.

14 <http://khpg.org/en/index.php?id=1513716376>

lerin “ikincil koruma statüsünü” gündeme getirdikleri görülmektedir. Bu durumun, parçalanmış ailelerin birleşimi sürecine engelleyici bir gelişme olduğuna kuşku bulunmamaktadır.¹⁵

Alman hükümetinin söz konusu sığınmacılarla ilgili olarak dikkat çeken uygulaması göç nedeniyle birbirinden ayrılan ailelerin yeniden birleştirilmesi sürecinde ortaya çıkmaktadır. Suriye’den Avrupa’ya göç sırasında Yunanistan’da kalan aile bireylerinin Almanya’dakilerle birleşmesi çalışmalarına Alman hükümetinin getirdiği engelleme Avrupa Birliği 604/2013 (Dublin Düzenlemeleri) ile çelişmektedir.¹⁶

Çin

2010’larda Japonya’yı geçerek dünyanın ikinci büyük ekonomisi unvanını elde eden Çin, bu yöndeki agresif yapılanmasını devam ettirmektedir. Özellikle 2013 yılından bu yana Şi Cinping’in yönetiminde tarihsel referanslarla doğu ve özellikle de Güney Çin Denizi’nde adacıklar ve kayalıklar gibi, coğrafi özellikleri sınır teşkiline olanak tanımayan alanlardaki yapılanmalarıyla dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, tarihsel referanslar noktasında Güney Çin Denizi’nin beş yüz yıl önce de Çinli balıkçıların avlanma sahaları olduğu argümanını gündeme taşıırken, bu doğal oluşumlar üzerindeki altyapı çalışmalarıyla hava ve deniz yolları üzerinde egemenlik hakkını gündeme getirmektedir.

Çin bu özelliğiyle bir cazibe merkezi haline gelirken insan hakları konusunda küresel kamuoyuna önceki yıllarda verdiği sözleri tutmadığına tanık olunmaktadır. Yaygın şekilde bilindiğinin aksine, Çin’de haklar konusu sadece Sincan ve Tibet özerk bölgeleri üzerindeki etnik, dinî ve kültürel hakları tanımama noktasında devam eden siyasî, sosyo-kültürel baskılarla sınırlı değildir. Bu özerk bölgelerin Çin merkezî yönetimiyle ilişkilerinde kendine has tarihî geçmişi ve bağları olduğu gibi bunlara Çin yönetimine geçişinin yirminci yılında Hong Kong da eklenmiş bulunmaktadır.

Buna ilave olarak, Çin yönetimi Tayvan’ın ayrı bir siyasî yapı olduğu iddiasını tanımamakta, aksine bu ada ülkesini bir eyaleti kabul etmekte ve bağımsızlık ilanını bir savaş nedeni saymaktadır. Çin’in gerek ülke sınırları içerisindeki gerekse çeperindeki kendine bağlı olduğunu iddia ettiği bu farklı siyasî yapılarla ilişkilerinin ötesinde genel anlamıyla Çin halkının, örneğin dinî yaşam, toplanma ve ifade özgürlüğü, çocuk sahibi olma gibi konularda temel insan hakları ihlallerine konu olduğu görülmektedir. Söz konusu her bir alan geniş toplum kesimlerini ilgilendirdiği gibi, spesifik olarak akademisyenler, gazeteciler, sivil toplum kuruluşları ve çalışanları, dinî birlikler gibi yapıların toplumda geniş kesimlerle ilişkilerini sınırlandırıcı bir mahiyet arz etmektedir.

Pekin yönetiminin hak ihlalleri konusunda yukarıda özetle gündeme getirilen hususlardaki uygulamalarının temel sebebi, ülkenin yegane siyasî partisi ve yönetimi oluşturan komünist partiye muhalefettir. Ülkedeki haklar konusunda ilerleme kaydedilemediğine dair en iyi örnek, özerk yö-

15 <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/germany/report-germany/>

16 <https://www.ecre.org/civil-society-organisations-raise-concern-over-german-violations-of-the-right-for-family-reunification-for-asylum-seekers-from-greece/>

netim bölgesi Hong Kong'un bağlı bulunduğu ada yönetiminin anayasası olarak da telakki edilen "Temel Yasa"daki maddelere göre İngiliz yönetim dönemindeki tüm haklarının korunması yönündeki şartların ihlali gösterilmektedir. Bu durum, Hong Kongluların adanın tam anlamıyla Çin merkezî yönetimine geçeceği otuz yıl sonra nasıl bir siyasî ve toplumsal yapının hakim olacağı sorgulamasını şimdiden başlatırken, Çin'in doğrudan nüfuzunun olduğu diğer bölgelerdeki sorunların da kalkacağı hususunda bir ümit vaad etmemektedir.

2014 yılında gerçekleştirilen ve "şemsiye hareketi" olarak da anılan dev gösterileri organize eden öğrenci liderleri ve geçen yılki yasama meclisi üyeliği seçimlerini kazanan bağımsızlık yanlısı görüşleri dile getiren vekillere yönelik soruşturma ve tutuklamalar Hong Kong'da ihlallerin geldiği noktayı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Uygurluların yaşam sürdüğü Sincan özerk bölgesinde temel hakların ihlali devam etmektedir. İlham Toki gibi önde gelen bir ekonomist, hakkında verilen ömür boyu hapis cezası nedeniyle cezaevinde bulunurken, halkın etnik özelliklerini ve dinî inançlarını hayata geçirmede önemli sorunlar yaşanmaktadır. Uygurluların seyahat özgürlüğüne kısıtlamalar getirilirken, yıl içerisinde yapılan duyurularla yurtdışında okuyan Uygur kökenli öğrencilerin ülkeye dönmeleri istenmiştir.

Tibet özerk bölgesinde Tibet Budizmine yönelik baskılar devam ederken, tıpkı Uygurlular gibi Tibetlilerin de seyahat özgürlükleri ellerinden alınmaktadır. Zengin doğal kaynaklara sahip olduğu belirtilen bölgede altyapı çalışmalarına ağırlık verilmesi istenen kalkınma plânında yerli halkın topraklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu belirtilmektedir.

Fransa

Fransa, yıl içerisinde Avrupa kıtasını saran şiddet ve siyasal değişimlerden payını alan ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle 2015 yılından itibaren gerçekleştirilen ve DAES'in üstlendiği saldırıların hemen akabinde, ulusal güvenliğin öncelenmesiyle dikkat çeken gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede, ülkede "polis devleti" tanımlaması-

ABD'de 1995 yılında alınan ve 'Kudüs Büyükelçilik Yasası' olarak bilinen büyükelçiliğin Kudüs'e taşınmasını öngören karar, bugüne kadar ABD başkanları tarafından uygulanmamıştı. Trump tarafından alınan ve kimileri açısından sürpriz olarak değerlendirilen bu karar dünyada geniş yankı uyandırdı. Bu gelişme, sadece Ortadoğu siyasetinde değil, küresel anlamda bir gerileme gösteren ABD dış politikasının bir tür çıkış arayışlarından biri olarak yorumlanabilir.

nı hak edecek şekilde yasal düzenlemelere gidilmesi ve bunda sürekliliğin ortaya çıkması, başta Fransız toplumu olmak üzere Avrupa genelini etkileyen boyutlar içermektedir.¹⁷

Kıta Avrupa'sında demokratik oluşumların merkezlerinden biri olan Fransa, karşı karşıya kaldığı terör tehdidini ulusal boyutta hissetmesi nedeniyle alınan tedbirler insan hakları ihlalleri konusunun ele alınmasını gündeme getirmiştir. Bu süreç, hiç kuşku yok ki, ülkede özgürlüklerin kısıtlanması gibi kayda değer bir sürece yol açmıştır.

Temmuz ayında ulusal güvenlik politikalarında yeni bir döneme girildiğinin ifadesi olarak başlatılan yasa çalışmaları, Eylül ve Ekim aylarında yapılan çalışmalarla sonuçlanmıştır. Bu çerçevede, ülkede yaklaşık iki yıldır sürdürülen olağanüstü hal uygulamasına Kasım ayından itibaren son verilirken, uzmanlar ulusal güvenlik ve terörizmle mücadele kanununun olağanüstü hal uygulamasını sürekli hale getirdiğine dikkat çekmektedir. Bu yasa çerçevesinde bireysel özgürlükler çerçevesinde toplanma ve dinî özgürlüklerin zarar göreceğine vurgu yapılmaktadır.¹⁸

Bu gelişme üzerine sadece ülkedeki insan hakları uzmanları değil, aynı zamanda Birleşmiş Milletler raportörlerinin görüşleri de dikkat çekmektedir. Buna göre, yasanın

özellikle Müslümanlar üzerinde bir baskı oluşturabileceği ve ayrımcılığı körükleyebileceği üzerinde durulmaktadır. Yasada geçen “terör” kavramına yüklenen anlam/lar/ın belirsizliği, savcılar gibi süreçte rolleri göz ardı edilebilecek yapılardan bağımsız olarak polise verilen güç uygulama yetkisinin keyfiliğe yol açabileceği ve bunun doğurabileceği olumsuzluklara vurgu yapılmaktadır.¹⁹

Fransa’da gözlemlenen bu süreç, Avrupa devletlerinin halklarına bahsettiği “özgürlüklerin” kısıtlanmasına yol açmasıyla, hiç kuşku yok ki kıta için yeni bir döneme işaret ediyor. Yukarıda dikkat çekildiği üzere, bir ulus-devlette demokratik kurumlaşmanın ana merkezlerinden biri olan Fransa’daki bu türden güvenlik politikalarının bireylerin toplumsal alandaki özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik yapılaşmasının diğer ülkeler için benzer süreçlere yol açması, üzerinde durulan bir başka konu olarak dikkat çekmektedir. İşin bir diğer boyutu ise, kıtanın özellikle adına “üçüncü dünya ülkeleri” denilen devletlerine yönelik, zaman zaman gündeme getirdiği insan hakları uyarıların, toplumsal ve siyasal gelişmelerden arı olmadığını da bizzat tecrübe etmesidir.

Fransa’da yıl içerisinde insan hakları ihlalleri bağlamında veya bu sürece yol açabilecek potansiyeli içinde taşıyan gelişme seçimler öncesinde yaşanmıştır. Terör ve kimilerince fundamentalizm adı verilen süreçle mücadelede İslam ve Müslüman

17 <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/european-union>

18 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/france-state-of-emergency-end-terror-attacks-paris-isis-terrorism-alerts-warning-risk-reduced-a8029311.html>; <https://www.hrw.org/news/2017/09/12/france-flawed-security-bill-would-violate-rights>.

19 Angelique Chrisafis, “Macron’s counter-terror bill risks France’s human rights, say UN experts”, <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/28/macrons-counter-terror-bill-risks-frances-human-rights-record-says-un>.

düşmanlığının ne şekilde sürdürüleceği konusu ülkede önemli bir toplumsal bölünme olarak görülmektedir. Bu sürecin Fransız toplumunda bu denli güçlü bir şekilde ilk defa çıkmakta olduğu yolundaki yaklaşım ise,²⁰ sadece Fransızların değil, Avrupa toplumlarının ve özelde Avrupa Birliği ve kurumlarının işinin hiç de kolay olmadığını ortaya koymaktadır.

7 Mayıs'ta tamamlanan başkanlık seçimleri öncesinde aşırı sağcı olarak adlandırılan Ulusal Cephe partisinin adayı Le Pen'in çıkışları yabancı düşmanlığının ayak sesleri olarak adlandırılırken, bu korku Le Pen'in cumhurbaşkanlığı yarışını kazanması halinde Avrupa'nın geneline sirayet edebileceği endişelerini de arttırmıştır.²¹ Kampanya döneminde Le Pen'in temsil ettiği aşırı sağcı söylem, azınlıklar, göçmenler ve Müslüman kitleleri de içine alması dolayısıyla babasının kurucusu olduğu anti-semitik ideolojinin günümüzdeki versiyonu olarak adlandırılmayı hak etmektedir. Bu nedenle, seçim salt bir cumhurbaşkanı seçimi olmanın ötesinde, çok-kültürlü ve dinli bir ülke sıfatını taşıyan Fransa'da yaşayan Müslümanlara yönelik siyasî yaklaşımın testi olarak da dikkat çekmiştir.²²

20 <http://www.euronews.com/2017/04/17/fear-in-france-could-islamophobia-hijack-the-election>.

21 Linda Kinstler. "What to Know About Marine Le Pen Ahead of the French Presidential Election"

<http://fortune.com/2017/04/21/marine-le-pen-french-presidential-election-2017/>.

22 James McAuley. "Growing anti-Muslim rhetoric permeates French presidential election campaign", <https://www.washingtonpost.com/world/europe/growing-anti-muslim-rhetoric-permeates-french-presidential-election-campaign/2017/04/18/1049c928-1ef8-1>

İngiltere

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılması (Brexit) süreci sadece ekonomik anlamda değil, aralarında imtiyaz hakkı, kayıtların korunması gibi insan hakları bağlamında da tartışmaların gündeme gelmesine neden olmaktadır. Öyle ki, parlamento insan hakları ortak komisyonu Brexit sonrasında temel bireysel hakların korunması konusunda hükümetin olası uygulamalarından endişe edildiği görüşünü gündeme getirmiştir. Bu noktada, başbakan Teresa May'ın açıklamalarına bakıldığında, "terörle mücadele" konusunun tıpkı diğer Avrupa devletleri gibi İngiltere hükümeti için de "hakların paranteze alınabileceğini" ortaya koymaktadır.²³

Ülkede ihlaller noktasında uluslararası kamuoyunu ilgilendiren gelişme ise Haziran ayında yaşanmıştır. 28 Haziran'da, Göçmen Kontrol Kanunu'ndaki değişiklik teklifi, hükümete yabancıların ülkeye girişlerini engelleyebilecek yetkiler tanımaktadır.²⁴

İngiltere'de "engellilerin" bir süredir yaşadıkları zorluklar, Birleşmiş Milletler tarafından belgelenmiştir. Gelişmiş ve endüstrileşmiş bir ülke ve demokrasinin beşiği İngiltere'de engellilere yönelik yasalardaki gerilemenin temel insan hakkı

1e7-bb59-a74ccaf1d02f_story.html?utm_term=.5ed56141e980.

23 Schona Jolly. "Scared about your human rights after Brexit? You should be", <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jul/14/british-citizens-human-rights-brexit>.

24 Maya Lester. <https://europeansanctions.com/2017/12/01/uk-visa-ban-bill-for-gross-human-rights-violations/>; <http://public-scrutiny-of-fice.org/bills/2017-2018/immigration-control-gross-human-rights-abuses>.

ihlali olduğu yönündeki tartışmalar ve bu konudaki araştırmalar özellikle BM gözetiminde sürdürülmektedir. Ağustos ayı sonunda yapılan açıklamada, hükümet, BM Engelli Vatandaşları Hakları'yla uyumayan icraatları nedeniyle eleştiriliyor. BM raportörlerince hazırlanan raporda benzer şekilde 2016 yılında ortaya konan raporun hükümet tarafından dikkate alınmamış olmasına da değinilmektedir.²⁵

İslam karşıtlığı ve Müslümanları hedef alan insan hakları ihlali kamuoyunda rastlanan hak ihlallerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Kadın-erkek çalışanlarla ilgili yapılan bir çalışmada, Müslüman kitlede tam-zamanlı işler bağlamında beş erkek çalışana karşılık bir kadın çalışanın olması, iş yerlerinde giyim-kuşama yönelik ayrımcı ve dışlayıcı yaklaşımlar olarak dikkat çekilmektedir. Toplumsal hareketlilik komisyonunca yapılan çalışmada, genel nüfus içerisinde kadın çalışanların genel oranının %35 olmasının bu görüşü destekleyici bir mahiyet taşıdığına değinilmektedir. Çalışma, Müslüman toplum içerisinde kültürel yaklaşımların yanı sıra, özellikle okul döneminden başlayarak azınlık ve Müslüman konumundakilerin ayrımcılıkla daha çok karşı karşıya kaldıklarını gündeme getirmektedir.²⁶

Müslümanları hedef alan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalara nefret suçları bağlamın-

da da rastlanmaktadır. “Nefret suçlarıyla mücadele haftası” bağlamında hazırlanan raporda, erkeklerin renkleri ve görünüm-leri nedeniyle nefret içerikli saldırılara maruz kaldıkları ve bunun İslam düşmanlığı ile bağlantısına vurgu yapılmaktadır.²⁷

25 <https://www.disabilityrightsuk.org/news/2017/august/human-catastrophe-%E2%80%93-new-un-condemnation-uk-human-rights-record>

26 Anushka Asthana. “Islamophobia holding back UK Muslims in workplace, study finds”. <https://www.theguardian.com/society/2017/sep/07/islamophobia-holding-back-uk-muslims-in-workplace-study-finds>.

27 Samuel Osborne. “British men suffering Islamophobic abuse because they ‘look Muslim’ reveals research”. <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/muslim-hate-abuse-racism-uk-verbal-physical-emotional-look-beards-islamophobia-research-a8005156.html>

2. İSLAM KARŞITI ŞİDDET

İslam korkusu, daha yaygın adıyla ifade etmek gerekirse “İslamofobi” bu yıl içinde gündemde yer almaya devam etti. Temelde “anlamsız”, “temelsiz” bir korku olarak adlandırılan “fobia”,²⁸ Müslümanların kültürel yapılaşmaları ve dinlerine kadar uzanan bir alanda nefret ve korkuyu içinde barındırmaktadır.²⁹ Bu kavram, Batı toplumlarında karşılığını en hafif ifadesiyle Müslümanlara yönelik “ayrımcılık” olarak ortaya koymaktadır. Bu süreç, bireylerin gündelik giyim kuşam pratiklerine yönelik uğradıkları ayrımcılık ve temel haklarının inkâr edilmesinden kutsal mekânlara saldırılara kadar çeşitli boyutlar içermektedir.³⁰ Yüzyıllar öncesinde de var olduğu belirtilen bu kavram, günümüzde yeniden yükselişe geçmesiyle dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Batı toplumlarında İslamofobinin teorik kökenleri bakımından, ırkçı yaklaşımdan evrilen bir tutum ve davranış silsilesine konu olmaktadır.³¹

Aktörleri Batılı birey ve kurumlar, nesnesi Müslüman birey ve kurumlar olan bu sürecin, temelde bu eylemlerin meydana geldiği Batı toplumlarının bugüne kadar birer model olarak sunulan toplumsal ve siyasal yapılaşmalarıyla, yani demokratik sistem ve gerekleriyle çeliştiğine kuşku bulunmamaktadır. Öyle ki, İslamofobi olgusu Avrupa’daki 27 ülkede yaşayan dışarıklı toplumsal kesimleri ve genel itibarıyla da demokratik oluşumları tehdit

28 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/phobia>

29 <http://news.gallup.com/poll/157082/islamophobia-understanding-anti-muslim-sentiment-west.aspx>.

30 Peter Thomson. (2017). Bkz.: <https://www.un.org/pga/71/2017/01/17/statement-on-combating-anti-muslim-discrimination-and-hatred/>

31 Craig Considine. (2017). “The Racialization of Islam in the United States: Islamophobia, Hate Crimes and “Flying while Brown”, Religions, 8, 165, s. 1. (doi: 10.3390/rel8090165).

eder boyuta ulaşmıştır.³²

Müslümanları hedef alan saldırıları kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmek için İslamofobi kavramının dışında da ortaya konan “şiddet” türlerine başvurulduğunda, özellikle “nefret suçları” adıyla anılan türle karşılaşmaktadır.³³ Bu bağlamda, İslamofobik olaylarda artış olduğu gibi, örneğin Anglo-Sakson dünyanın ve demokratik ve liberal değerlerin temsilcisi konumunda kabul edilebilecek Birleşik Krallık’ta nefret suçlarındaki artışın da azımsanmayacak düzeyde olduğu görülmektedir.³⁴

Batı toplumlarında Müslüman kimliği taşıyan dışarıklı konumundaki azınlık statüsüyle yer alan gruplar, sığınmacı statüsündekiler ve ilgili ülke vatandaşı olan “mühtedilerin” de yer aldığı kesimler bu süreçte çeşitli boyutlarda seyreden dışlamacılık, ayrımcılık ve nefret söyleminin nesnesi konumuna getirilmektedirler. Bununla birlikte, Batı toplumlarının yanı sıra başlarındaki Müslüman kitleler kadar, uzak coğrafyalarda yaşayan Müslümanlara yönelik olduğu da anlaşılan bu yaklaşımın yaygınlaşması, var olduğu ifade edilen tehditlerin ötesinde daha yaygın bir yapılanma içerdiğini ortaya koymaktadır. Yıl içerisinde çeşitli ülkelerde Müslümanların

kutsal mekanlarının da hedef alınması bu sürecin kurumsal yapılara doğru yönelim sergilediğinin açık kanıtıdır.

Cami Saldırıları

Batı ülkelerinde yaşanan İslamofobinin doğrudan bir etkisi olarak kutsal mekânlara yönelen saldırılar 2017 yılında da artarak devam etmiştir. Kanada’nın Cubec şehrindeki İslam Kültür Merkezi Camii’nde ibadet halindeki cemaate yapılan saldırıda 6 kişi hayatını kaybederken, 19 kişi de yaralanmıştır. Saldırının Kanada gibi barışın hakim olduğu çok etnikli ve çok dinli bir toplumda gerçekleşmesi Batılı ülkelerde İslam düşmanlığının geldiği noktayı göstermesi açısından dikkat çekici bir gelişmeydi.

Başta başbakan Justin Trudeau olmak üzere yetkililer, bu gelişmenin sadece Kanada’da yaşayan Müslüman toplumuna yönelik sindirme ve korku yayma amacı taşımadığı, aksine tüm topluma yönelik bir saldırı girişimi olduğuna dikkat çekmiştir. Müslüman topluma ait kurumlara yönelik önceki yıllardaki saldırıların ve 2012 ile 2014 yılları arasında Müslümanlara yönelik nefret suçlarında iki kattan fazla artışın ardından böylesine saldırıların ölümcül boyuta ulaşması hiç kuşku yok ki kaygı verici bir gelişmedir.³⁵

Müslümanların yoğun olarak bulunduğu Avrupa kıtasında da İslamofobinin yansımaları olan şiddet hadiseleri meydana gelmiştir. Örneğin Birleşik Krallık’ta 2017’deki cami saldırıları bir önceki yıla göre iki kattan fazla artış göstermiştir. 2017 yılı Mart-Temmuz ayları arasındaki

32 Akbar Shahid Ahmed. (2017). “Islamophobia Thriving in Europe”, New Report Says. https://www.huffingtonpost.com/entry/islamophobia-thriving-in-europe-new-report-says_us_58dd909ce4b05eae031e8eb4

33 <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/hate-crime-muslims-mosques-islamist-extremism-terrorism-terror-attacks-a7989746.html>

34 <https://www.theguardian.com/commentis-free/2017/oct/17/hate-crime-racism-islamophobia-misogyny>

35 <https://www.hrw.org/news/2017/01/31/canada-mosque-attack-provokes-fear-and-anxiety>

istatistiklere göre 110 saldırı gerçekleşirken, 2016 yılının aynı döneminde 47 saldırı gerçekleşmişti. Söz konusu saldırılar cami ve çevresinde Müslümanlara ait mülklere yönelik fizikî saldırı şeklinde olduğu gibi, bombalı saldırı tehditleri de gündeme gelmektedir.³⁶

Bu süreçlerin ortaya çıkmasında ve özellikle Avrupa ve ABD başta olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde de örneklerine rastlanan İslamofobinin nedenleri arasında,

- a. Medya
- b. İç politika ve siyasal ideolojiler
- c. Batı toplumlarında kitlelerin Müslümanlarla tanışıklığın zayıflığı veya hiç olmaması
- d. Ortadoğu'da DAES ile başlayan ve küresel bir yapılanma sergileyen terör unsuru
- e. Göç ve zorunlu göç gibi iç faktörler bulunmaktadır.

Bu maddelerin her birinin sosyoloji ve siyaset bilimi bağlamında ele alınmayı hak edecek önemde olduğuna kuşku yoktur. Her biri tek başına araştırma konusu olan bu unsurlara kısaca değinmekte fayda var. Bu süreçte, geniş toplum kesimlerinde algı oluşturulmasındaki rolüyle medya öne çıkmaktadır. İlgili ülkelerin iç siyasetinde ön alma yarışındaki çeşitli ideolojik yapılaşmalar, Müslüman kitleler ve İslam üzerinde geliştirdikleri politikalarla kamuoyunda bir ilgi tesisi peşinde olduklarına tanık olunmaktadır.

Batı medyasının ulusal ve küresel sunumlar üzerindeki hegemonyasının son dönemde en bariz geliştiği alan İslamofobi olgusunda ortaya çıkmaktadır. Medya, enformasyon-bilgilendirme süreçlerinde bilinçli/bilinçsiz tercihlerle geniş kamuoyunda Müslüman kitleler ve İslam hakkındaki algıların tesisinde önemli rol oynamaktadır. Bu sürecin giderek daha vahim bir hâl almasında, günümüz toplumlarının “enformasyon” çağını tecrübe etmesinin ve bu sürece tümünden bağımlılığının vazgeçilmez bir yönü bulunmaktadır.

Örneğin Amerikan toplumunda geniş halk kesimlerinin gündelik yaşamlarında Müslümanlarla tanışmadıkları,

Bu süreçlerin yönetiminde sivil toplum ve düşünce kuruluşları, siyaset kurumları ve medya gelmektedir. Önemli finans ve insan kaynağına sahip bu kurumların maddi ve ideolojik çıkarlar uğruna bir başka din, ırk ve milletten olanlara yönelik olumsuzlayıcı tutum ve icraatlarla içinden çıktıkları geniş Batı toplumlarını yönlendirdikleri ve bu anlamda oldukça etkin oldukları görülmektedir.

36 <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/hate-crime-muslims-mosques-islamist-extremism-terrorism-terror-attacks-a7989746.html>

komşuluk ilişkileri kurmadıkları ve sosyal ilişkiler ağı oluşmadığı dikkate alındığında, yukarıda dikkat çekilen ve özellikle medya üzerinden sürdürülen yayınlar belirleyici bir rol oynamaktadır. Medya endüstrisinin birincil yapılandırıcısı olarak Batı'daki bu gelişmeyi dün yazılı basın üzerinde "önyargılı" gerçekleştirilen, bugünse ağırlıklı olarak sanal ortamda faaliyet gösteren çeşitli araçlar üzerinden ortaya konduğu görülmektedir.³⁷

İlgili ülkelerde iç siyasette, özellikle seçim kampanyaları döneminde güç kazanımına yönelik çaba ve çalışmalar ile bu süreçte bireyleri her an sarıp sarmalayan iletişim araçları üzerinden sergilenen propagandanın vazgeçilmez bir yeri ve önemi bulunmaktadır.³⁸

Çeşitli çevreler tarafından gündeme getirildiği üzere, dünyanın çeşitli bölgelerinde, İslam adına hareket ettikleri söylemiyle siviller üzerinde "terör" uygulayan kişi ve grupların varlığının doğurduğu psikolojik ve sosyolojik tepki söz konusudur. Bu noktada, özellikle son dönemde DAESH ve benzeri yapıların kamusal alanlarda sivil bireyler ve geniş kesimlere yönelik terör eylemlerinin belirleyiciliğinden bahsedilmektedir.

İslamofobik olgunun "yeniden" doğması derken, yukarıda zikredilen bazı neden-

lerin ötesinde bir kendiliğindenlikten söz etmek yerine, aksine bunun belli odaklarca bilinçli ve plânlı bir şekilde gündeme getirildiği görülmektedir. Bu çerçevede, İslam ve Müslüman karşıtlığı olgularının üretilmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gibi süreçler silsilesine dikkat çekmek gerekmektedir. Bu süreçlerin yönetiminde sivil toplum ve düşünce kuruluşları, siyaset kurumları ve medya gelmektedir. Önemli finans ve insan kaynağına sahip bu kurumların maddî ve ideolojik çıkarlar uğruna bir başka din, ırk ve millettten olanlara yönelik olumsuzlayıcı tutum ve icraatlarla içinden çıktıkları geniş Batı toplumlarını yönlendirdikleri ve bu anlamda oldukça etkin oldukları görülmektedir.³⁹

Buna ilâve olarak, sosyo-ekonomik nedenler de bir faktör olarak gündeme getirilebilir. Öyle ki, gelişmiş Batı toplumlarının ulaştığı maddî refah, "toplumsal denge" ve siyasal yapılaşma gibi unsurların göçmen ve sığınmacılar tarafından tehdit altında olduğu endişesinin neden olduğu bireysel ve toplumsal önyargılar da göz ardı edilmemelidir.⁴⁰

Yıl içerisinde Hollanda, Almanya, Avusturya ve İtalya'da yapılan yerel ve genel seçimler öncesindeki atmosfer yukarıda dikkat çekilen konuların birbirleriyle farklı boyutlardaki etkileşimlerine konu olmuştur.

Hollanda'da Mart ayındaki seçimler öncesinde giderek artan siyasal kutuplaşmada, İslam karşıtı politikalarıyla bilinen aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin Müslüman ve

37 Dalia Mogahed. (2016). "What are the Major Causes of Islamophobia in the West?", https://www.huffingtonpost.com/quora/what-are-the-major-causes_b_12885808.html

38 <https://www.americanprogress.org/issues/religion/reports/2011/08/26/10165/fear-inc/>; Abdul Rashd Moten. "The West, Islam ad the Muslim: Islamophobi and Extremism", <https://www.searctt.gov.my/publications/our-publications?id=42>

39 <https://www.americanprogress.org/issues/religion/reports/2011/08/26/10165/fear-inc/>

40 <http://socialpsychonline.com/2016/11/diversity-america-racial-prejudice/>

İslam karşıtlığı söylemi gündeme damgasını vurmuştur. Parti başkanı Geert Wilders'in, daha önceki süreçlerdeki söylemleri nedeniyle yargılandığı ve hapis cezası almamakla birlikte Hollanda toplumunda ayrımcılığı kışkırtıcı olduğunun teyit edildiğine tanık olunmuştur. Wilders'in Hollanda siyasetinde ve giderek Avrupa Birliği içerisinde aşırı sağcı söylemlerin öncüsü olmasında sergilediği İslam ve Müslüman karşıtlığının kayda değer bir yeri bulunmaktadır. Wilders'in modern Avrupa'da etnik ve dinî farklılıklara beslenen düşmanlığın timsali olmasında Kur'an-ı Kerim'in yasaklanması, başörtülülere vergi konulması, cami inşaatlarına izin verilmemesi gibi çıkışlarının katkısı vardır.⁴¹

Almanya'daki seçimlerde göçmen ve İslam karşıtlığı ile öne çıkan Almanya Alternatif Partisi'nin benzer aşırı sağcı çıkışı ve bunun pratik bir sonucu olarak Eylül ayında yapılan seçimlerde üçüncü parti olması Avrupa Birliği içerisinde siyasî ve ekonomik anlamda öncü rol oynayan Almanya'nın geldiği noktayı sergilemesi açısından önem taşımaktadır.⁴²

Bununla birlikte, İslam düşmanlığı yıl içerisinde pratikte küresel karşılığını ABD yönetiminin sadece mültecilere değil, halkının kahir ekseriyeti Müslüman olan bazı ülkelere sergilediği vize politikalarında

da bulunmuştur. ABD Başkanı Donald Trump, yılın hemen başında, başta Suriyeli göçmenler olmak üzere, halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan yedi ülkeye yönelik yasakçı politikasını basın açıklamasıyla tüm dünyaya ilân etmiştir.⁴³

Bu gelişmenin önemli tepkilere neden olsa da yılsonuna kadar devam ettiği görülmüştür. Aslında Trump'ın bu yöndeki kararnameye imza atması bir sürpriz değildir. Zira Trump, 2016 Kasım'ındaki başkanlık seçimi öncesindeki kampanyasında İslam karşıtlığı konusundaki görüş ve projelerini paylaşmaya başlamış ve bu yönde uygulayacağı politikaların ipuçlarını ortaya koymuştur.⁴⁴

Bu politikalar, sadece sivil kesimler tarafından değil, ABD hukuk sistemini temsil kabiliyetindeki kurumlardan da eleştiri almaktadır. Bu çerçevede, 22 Aralık'ta California'daki 9. Circuit Mahkemesi belli ülkelere yönelik vize yasağının "ulusal köken ayrımcılığı" olduğu ve bunun ABD federal yasasıyla çeliştiğine karar vermiştir.⁴⁵

İlgili ülkelerdeki ulusal siyaset çerçevesinde yukarıda kısaca değinilen durum, Avrupa ve ABD'de gerçekleşen yerel ve genel seçimler öncesi ve sonrasında aşırı sağ milliyetçi çevrelerin siyasette oynadıkları rolü ortaya koymaktadır. Ekonomik,

41 James M. Lindsay, "10 Elections to watch in 2017", <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/ten-elections-to-watch-in-2017/510338/>

42 <https://www.vox.com/world/2017/9/26/16360916/afd-german-far-right-racism-xenophobia>; James M. Lindsay, "10 Elections to watch in 2017", <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/ten-elections-to-watch-in-2017/510338/>

43 <https://www.nytimes.com/2017/01/27/us/politics/trump-syrian-refugees.html>

44 Abdullah Sharif, "The Clash of Civilizations: Islamophobia in Disguise" https://www.huffingtonpost.com/entry/the-clash-of-civilizations-islamophobia-in-disguise_us_596cc518e4b09e26b6d76999

45 <https://www.cair.com/press-center/press-releases.html>. Yıl içerisindeki diğer bazı kararlar için Bkz.: <http://www.countercurrents.org/2017/06/27/the-supreme-court-partially-unblocks-trumps-muslim-travel-ban/>.

dinî, kültürel nedenlerle bu ülkelerde yaşayan Müslüman kitleleri ve doğrudan veya dolaylı olarak İslam dinini siyasetlerinde kendileri için bir mücadele nesnesi olarak belirleyen bu kurumsal yapıların İslam düşmanlığının artmasındaki katkılarını görmek gerekir. Bu noktada, Batı ülkelerindeki siyasetçilerin İslamofobik yaklaşımları konusuna en iyi örneği Hollanda ve ABD'nin oluşturduğu söylenebilir.

Bu oluşumların, özellikle çeşitli medya organları üzerindeki faaliyetlerinin, bu süreçte söz konusu olgunun geniş çevrelere ulaşmasında ve popülerleştirilmesindeki rolü yadsınamaz. Bu yöndeki çabaların bir sonucu olmak kadar, bu süreci somutlaştırmaya matuf bir gelişme kabul edilebilecek sığınmacı akınının erken evrelerinde, yani özellikle 2015 yılından bu yana İslamofobik tutum ve davranışlarda artış yaşanmaktadır. Burada ilginç olan göç ve sığınmacı süreçlerine çok az veya hiç konu olmamış bazı ülkelerde de bu yöndeki eğilimlerde artış görülmektedir.⁴⁶

Batı ülkelerinde son yıllarda İslam karşıtlığı konusunda sergilenen tavır ve gelişmekte olan olumsuz yaklaşımdaki artış,⁴⁷ son yıllardaki gelişmelerden bağımsız olarak da ele alınmayı hak edecek bir boyuta sahiptir. O da, Soğuk Savaş'ın bittiği dönemde, medeniyetler çatışması teziyle gündeme getirilen yeni küresel projenin bu süreçte kendisini salt fizikî bir savaş ve

işgalle değil, bundan daha yıkıcı etkileri olabileceği tahmin edilen İslam karşıtlığı ile göstermesidir. Bu politika ve uygulamalar, halkının çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin yanı sıra, Batı toplumlarında yaşam süren Müslüman topluluklara yönelik olarak da kendini göstermektedir.

Yukarıda zikredilen süreçler ile Batı toplumlarının günümüzde ulaştığı rasyonalitenin, “liberal ve demokratik toplum” gibi bağlamlar ile çeliştiğine kuşku bulunmamaktadır. Bu durum, Batılı bireylerin hem kendilerini hem de göçmen veya diğer dinlerden olanları anlama ve algılamalarındaki sorunlara işaret etmektedir. Bugün geline nokta, Batı toplumlarının ve kamu kurum-kuruluşlarının ve sivil toplum kesimlerinin sorumluluğu biza-tihi kendi toplumlarını saran bu birincil yanlıştan kurtulma yönünde çaba sarf etmeleridir. Demokratik temsil yapıları ve pratikler bugün liberal, eşitlikçi, katılımcı toplum yapısından ve bu ilişkiler açısından kopuş kadar, dışlayıcı ve tepkisel bir yönetime sürüklenmektedir.

İslam Düşmanlığına Karşı Çözüm: Küresel Mücadele

Yukarıda dikkat çekildiği üzere İslamofobinin gündeme gelmesi ve artış göstermesinde rolleri olduğu görülen ve bu süreçte aktif olarak yer alan aktörlerin toplumsal ilişkiler ağındaki ağırlığı dikkate alındığında bir tür “normalleşme” eğiliminin ortaya çıkması tehlikesini içinde barındırdığı görülmektedir. Bu çerçevede, Batı toplumlarında İslamofobi gibi bir olguyla ve bunun pratikteki sonuçlarıyla mücadelede küresel bir yapılanmaya gereksinim olduğuna kuşku bulunmamaktadır.

Bu noktada, özellikle İslam coğrafyasını

46 Przemysław Osiewicz “Europe’s Islamophobia and the Refugee Crisis” <http://www.mei.edu/content/article/europe-s-islamophobia-and-refugee-crisis>; Yousef bin Ahmed al-Othaimen. (2017). “Anti-Muslim Policies Help ISIS with its Goal”, <http://time.com/4699591/isis-far-right-islamophobia/>.

47 <http://news.gallup.com/poll/157082/islamophobia-understanding-anti-muslim-sentiment-west.aspx>

saran çatışma bölgeleri ve sorunların halledilmesi, İslam'ın temsilcisi ve Müslümanların haklarının koruyucusu sıfatıyla ortaya çıkan tikel, spontane oluşumlarla mücadele, özellikle Batı'da kurumsallaştırılan İslamofobi üretimi, bizatihi Batılı siyasi partilerinin yine Batı siyasal yaşamının açmazlarından istifade etmek istemesi ile medyanın küresel algı oluşturma ve bunu yayma süreçlerinin birlikte ele alınması gerekmektedir.⁴⁸

Bu nedenle bu süreç, Batı toplumu içerisinde yan yana yaşadığı var sayılan bir "Batılı" ile Müslüman kimliğine sahip bir azınlık gruba mensup kişi arasında, birbirini anlamayan bir tür komşuluk ilişkisi bağlamında ele alınamaz. İslamofobi kavramını sürekli yeniden üreten aktörlerin, giderek daha yaygın bir şekilde kamusal alanda İslami kurumlar ile bireylerin Müslüman kimliğini izhar edecek giyim kuşama kadar varan çeşitli bağlamları birer saldırı hedefi haline getirmekte oldukları görülmektedir. Önümüzdeki yakın ve orta vadede, İslamofobi konusunun küresel kamuoyunu ve küresel barışı ilgilendiren veçheleriyle birlikte ele alınmasına ve bu yönde önleyici tedbirler alınmasına ihtiyac duyulmaktadır.

Bu türden saldırıların önüne geçilmesinde siyasetçilerin, medyanın ve çeşitli kamu kurumlarının politika değiştirmeleri ve elbirliği ile çalışmaları gerekmektedir. Özellikle, günümüzde toplumun hemen hemen her kesimince aktif ve pasif olarak takip edilen enformasyon sağlayıcı kurum olarak medyanın sorumluluğu ayrı bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, medyanın so-

rumluluğunu yerine getirmesi konusunda çağrılara karşılık atılan adımların yetersizliği de ortadadır.⁴⁹

Bununla birlikte, bu sürecin Batı toplumlarında bir tür değişime de ön ayak olduğunu ileri sürmek mümkün. Batı toplumlarında gündeme gelen ve kimi uzmanlar tarafından ırkçılık boyutu ile değerlendirilen İslamofobi karşısında, Müslüman birey ve sivil oluşumlar bizatihi Batı'nın gündeme taşıdığı söylenen "demokratik", "katılımcı" değerleri ortaya koymak suretiyle ilgili toplumlarda yeni bir toplumsal bilinç ve harekete öncülük etmektedirler. Dünyanın çeşitli yerlerinden buraya göç etmiş milletlere mensup bu Müslüman kitleler, "dışarlıklı" grup olarak içinde yaşam sürdükleri Batı toplumlarında demokratikleşmenin motoru haline gelmektedirler.

Öte yandan, İslamofobi üreten ve sürdüren çevreler ile bu süreçte manipüle edilmekte olan geniş kitleler ise bir diğer coğrafyayı, milleti, dini, kültürü anlama konusunda gerileyen bir tavır ve tutum sergilemektedirler. Batı'nın yaşadığı bu yönelim, bizatihi Batı'nın ürettiği söyle-negelen değerlerin erozyonuna neden olmaktadır. Bu bağlamda, konunun salt bir toplum ile sınırlı olmayıp, geniş coğrafyaları ve hatta küresel kamuoyunu etkileyen hususiyetleri dolayısıyla öne çıktığı fark edilmelidir. Mevcut durumun hem Batı ülkelerinde hem de yaygınlaşma eğilimi ve potansiyeli taşıyan diğer ülkelerde daha olumsuz gelişmelere yol açmaması amacı-

48 <http://www.theislamicmonthly.com/islamophobia-is-made-up/>

49 <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/hate-crime-muslims-mosques-islamist-extremism-terrorism-terror-attacks-a7989746.html>

la acilen yeniden yapılandırma süreçlerine ihtiyaç vardır.

Bu süreçte, Batılı toplumlar içerisinde İslamofobinin “destekçisi” olanlar kadar, olmayanlarla herhangi bir tarafa mensup olmayan kişi ve grupların olduğunu hesaba katmak gerekir. Özellikle İslamî kökenli sivil yapılanmaların ikinci ve üçüncü kategorideki kişilerle yakın işbirliği tesisinin bu sorunun ortadan kaldırılması veya hafifletilmesindeki rolü göz ardı edilmemelidir. Buna ilave olarak, Batı’da İslamofobinin bir toplumsal hastalık olduğunun farkındaki yerel yönetimler, üniversiteler, sivil oluşumlar sorunun çözümünde Müslümanları yanlarına almak suretiyle katılımcı değer ve tutumları hayata geçirmelidirler.

3. ASYA-PASİFİK'TE İHLALLER

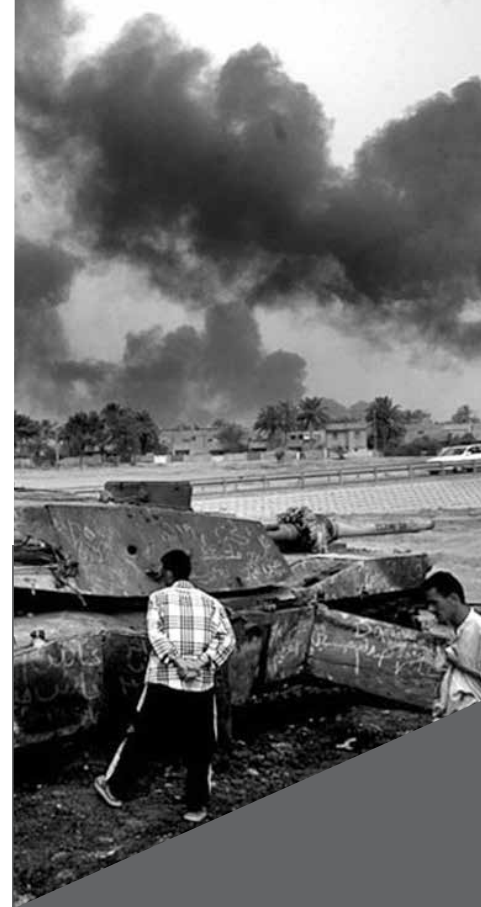
Avustralya

Bir Anglo-Sakson ülkesi olan Avustralya, bir yandan ülkeye girmeye çalışan sığınmacılar öte yandan İslamofobi konusunda hak ihlalleriyle gündeme çıkmaktadır. Uluslararası medya Manus ve Nauru Adaları'nda zorunlu olarak kamplarda tutulanların maruz kaldığı durumu gündeme taşıırken, İslamofobi konusunun Batılı ülkelerdekine benzer şekilde bu ada ülkesinde de gündelik yaşamın bir parçası haline geldiği konusunda önemli iddialar bulunmaktadır.

Pasifikler'deki Manus ve Nauru Adaları, 2001 yılından bu yana Avustralya hükümetleri tarafından uygulamaya konulan yasalarla, ülkeye gelecek mültecilerin daha bölge karasularına gelmeden karşılanması politikasına hizmet etmektedir. Yıllardır Pasifik'teki bu iki küçük adada yaşam sürmek zorunda kalan mültecilerin maruz kaldıkları kötü muamele şiddet ve işkenceye kadar varırken, zihinsel hastalık ve ölümle sonuçlanan vakalar nedeniyle, Avustralya'daki ulusal ve uluslararası insan hakları örgütlerince eleştirisi konusu olmaktadır.⁵⁰

Ülke karasularına üç bin kilometre mesafedeki Nauru ile görece daha yakın olan Manus adalarına yerleştirilenlere yönelik baskıların ardında, bu insanları geldikleri ülkelere geri dönmeleri konusunda ikna çabası olduğu belirtilmektedir.⁵¹ Bu iki adadaki mültecilerin Avustralya'ya girebilme imkanı bulunmazken, Barack Obama döneminde varılan anlaşma gereğince, bu insanların en azından bir bölümünün ABD'ye gönderilmesi gündemdedir.

Teknelerle ülke sınırlarına ulaşmaya çalışan mültecilere yönelik girişimler ve Manus ve Nauru Adaları'ndaki gözetli merkezlerindeki ihlaller, Avustralya hükümetlerinin uluslararası yasaları ihlal ettiği şeklinde değerlendirilmesi ve Birleşmiş Milletler nezdindeki tüm girişimlere rağmen

Dünya lideri konumunda olduğu belirtilen veya bu iddiadaki ülkelerin adaletsizliklere yol açtığı düşünülen uluslararası politikalarının da bu süreçte bir rolü olduğu görülmektedir. Öyle ki, yakın geçmişte, örneğin ABD'nin Irak'ı işgali bölgedeki kimi ülkeler tarafından iç çatışma bölgelerinde bir örnek telâkki edilmiş ve bundan bir meşruiyet çıkartılmaya çalışıldığı görülmüştür.

50 <https://www.theguardian.com/australia-news/2017/sep/20/refugees-manus-island-nauru-resettlement-us>

51 http://www.refugeeaction.org.au/?page_id=4528.

men, Avustralya Ekim ayında üç yıllıkına BM insan hakları konseyine üye seçilmeyi başarmıştır.⁵²

Pek çok farklı ulustan Müslüman nüfusun yaşadığı ülkede, İslamofobi sorununun 2000'li yılların başlarından itibaren gündeme geldiği ve son dönemde uluslararası arenada yaşananların da etkisiyle bu konuda olumsuz örneklerde artışa dikkat çekilmektedir. Bu süreçte, Müslüman kadın ve çocukların kamusal alanlarda ayrımcılığa maruz kaldıkları üzerinde durulmaktadır.⁵³

ASEAN

2017 yılında ellinci kuruluşunu kutlayan on üyeli Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), kalkınmada kayda değer gelişmeleri ve bu anlamda küresel ilgi odağı olan bölgesel bir birlik olarak dikkat çekmektedir. 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren kalkınmacı ekonomilerin giderek gündemde yer işgal etmesi, ASEAN'ın bu konuda bölge ülkelerini birleştirici bir işlev görmesi bakımından dikkat çekicidir.

Bu çerçevede, ASEAN'ın zaman içerisinde, özellikle Doğu Asya, Hindistan, Avrupa Birliği ve ABD ile işbirlikleri, ticarî ve yatırım ilişkilerindeki gelişmeler çerçevesinde, son dönemde kendini daha da

güçlü bir şekilde ortaya koymuştur. Bu süreç, örneğin 2016 yılında gayri safi hasılanın toplam 2.5 trilyon doları bulmasında da görüldüğü üzere, bölge ülkelerinin ekonomilerindeki kayda değer büyümeye karşılık, bu büyüme aynı zamanda dikkat çekici bir boyutta, ekonomik eşitsizlikleri de körükleyen bir faktör olmaktadır.

Bunun yanı sıra, genel anlamıyla ve çeşitli yönleriyle insan hakları konularında sorunlar devam etmektedir. Ülkeler arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte, genel anlamda sivil toplumun canlı bir mahiyet arz ettiği ASEAN'da gerek tek tek ülkeler içinde gerekse ülkeler arasında faaliyetlerinin sınırlandırıldığı ve çeşitli boyutlarda insan hakları ihlallerinin gündemde yer aldığı görülmektedir.

1967 yılından itibaren faaliyet gösteren ve zaman içerisinde on üye ülkeye ulaşan ASEAN ekonomik ve siyasal işbirliği zeminini olarak dikkatlere sunulmakla birlikte, üye ülkeler arasında yönetim birlikteliğinden söz edilememektedir. Cumhuriyet ve monarşi ile yönetilen ülkelerin yanı sıra, darbeci ve diktatöryal rejimlerin de hüküm sürdüğü ülkeler bu anlamda, örneğin kendine model aldığı düşünülebilecek -tüm sorunlarına rağmen- Avrupa Birliği'nin (AB) siyasî birliğine ulaşabilmiş değildir. Bu anlamda ASEAN sözleşmesindeki, "üye ülkelerin birbirlerinin iç işlerine karışmaması" yönündeki madde sürekli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Bazı Batılı ülkelerin ve uluslararası hak ihlalleri takip kurumlarının ve ulusal insan hakları kurumlarının çalışmaları neticesinde, 2009 yılında ASEAN Hükümetlerarası İnsan Hakları Komisyonu kurulmuş ve ardından 2012 yılında ASEAN İnsan

52 <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-elected-to-unhcr-as-criticisms-surround-congo-election-20171016-gz-25vd.html>; <https://www.theguardian.com/australia-news/2017/oct/16/report-on-australias-human-rights-record-to-be-scrutinised-by-un-committee>.

53 <https://www.theguardian.com/commentis-free/2017/oct/14/we-have-to-stop-normalising-relentless-islamophobia-in-australia>.

Hakları Deklarasyonu imzalanmıştır.⁵⁴ Söz konusu komisyonun, herhangi bir ülkeyle ilgili rapor yayınlamaması, herhangi bir politika değişikliğine yol açmaması, aksine işlevinin uluslararası çevrelerin ASEAN'a yönelik hak ihlalleri konusundaki eleştirilerini reddetmekten ibaret olduğu yolunda eleştiriler yapılmaktadır. Bununla birlikte, bu komisyonun kurulmasıyla ASEAN'ın Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Deklarasyonuna akredite olması anlamı taşıması önemli bir gelişme kabul edilmektedir.

ASEAN sözleşmesinde üye ülkelerin birbirlerinin işlerine karışmama maddesi, ulusal hükümetlerin bu konudaki uygulamalarında rahat hareket edebilmesi, bir başka ifadeyle herhangi bir kuruma karşı sorumluluk taşınamaması anlamına gelmektedir.

ASEAN bünyesinde yukarıda dikkat çekilen hususların yanı sıra, bazı dış faktörlerin de üye ülkelerde insan hakları ihlalleri konusunda olumlu gelişmelere ayak dirltilmesinde rolü olduğu görülmektedir. Bu anlamda, Güneydoğu Asya ülkelerinde insan hakları konusunda yaşanan olumsuz gelişmelerin salt ilgili ülkelerin iç siyaseti, iktidar ve muhalefet arasındaki dengelerle ilintili olduğunu düşünmek bir eksiklik olacaktır.

Dünya lideri konumunda olduğu belirtilen veya bu iddiadaki ülkelerin adaletsizliklere yol açtığı düşünülen uluslararası politikalarının da bu süreçte bir rolü olduğu görülmektedir. Öyle ki, yakın geçmişte, örneğin ABD'nin Irak'ı işgali bölgedeki

kimi ülkeler tarafından iç çatışma bölgelerinde bir örnek telâkki edilmiş ve bundan bir meşruiyet çıkartılmaya çalışıldığı görülmüştür.

ASEAN'ın siyasî ve ekonomik anlamda yakın ilişki içinde olduğu ABD, Çin, Hindistan ve hatta AB gibi, bölgede sadece ekonomik değil, siyasî açıdan da nüfuzu bulunan ülkelerde, mevcut siyasî lider ve hükümetlerin demokratikleşme yerine, aşırı milliyetçi eğilimler göstermeleri, üye ülkelerin hak ihlallerinde meşrulaştırma işlevi görmektedir. Burada özellikle, AB ve ABD üzerinde durmak gerekmektedir. Öyle ki, demokratik değerlerin ve liberal eğilimlerin ağır bastığı AB ve ABD'de aşırı milliyetçilikler, azınlıklar, Müslüman toplumlar ve göçmenler gibi farklı toplum grupları üzerinde oluşturulmaya çalışılan ayrıştırıcı politikalar küresel barış olgusunun darbe almasına yol açmaktadır. Bugün bu yönelimin en önemli temsilcilerinden biri kabul edilen ABD başkanı Donald Trump'tır. Trump'ın, bir önceki başkanın aksine, bölge ülkelerindeki insan hakları vb. konulara dair görüş beyan etmemesi, birlik üyesi ülke yönetimlerince, yapılan uygulamaları meşrulaştırıcı bir yaklaşım olarak kabul görmektedir.⁵⁵

Öte yandan, siyasî anlamda komünist rejimle idare edilen Çin'in giderek temerküz ettiği güç yapılaşmasının, bölge ülkelerini savunmacı ve korumacı yönetim süreçlerine zorladığını ileri sürmek mümkündür. Bu çerçevede, ABD Başkanı Trump'ın Kasım ayında Çin'e yaptığı ziyarette Çin'in çeşitli etnik azınlıklar ve Hong Kong üze-

54 <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/22131035-00302003>

55 <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/burned-south-east-asia-craves-trump-love-after-tpp-trade-pact-rebuff>

rinde uygulamakta olduğu ihlaller konusunu gündeme getirmeyişi, bu ülkenin ekonomik çıkarlar ile demokratik ilke ve idealler arasına belirgin bir çizgi çektiği anlamına gelirken, her iki “küresel” gücün bu konuda dünyaya örnekliği konusunun oldukça tartışmalı halde devamına neden olmaktadır. Bölgedeki ihlaller konusunda kafa karışıklığına yol açan güncel bir husus ise, Trump’ın Filipinler Devlet Başkanı Duterte’nin gerek ülke içi ve gerekse ülke dışından eleştiriler alan uyuşturucuyla mücadele politikasına yönelik övgüsüdür.

ASEAN’da yer alan ülkelerin geniş toplum kesimlerinin yaşamını yakından etkileyecek şekilde ekonomik yoksulluk, sağlık, eğitim, altyapı vb. temel hizmetlerin ulaştırılmasında yaşanan sorunlar genel itibarıyla hak ihlali olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Bu noktada, özellikle yolsuzluk sorunu kendi başına bir ekonomi teşkil etmekte ve sadece maddi değil manevi kayıplara da yol açmaktadır.

2017 Mayıs ayında dönem başkanı Filipinler’in başkenti Manila’da yapılan 30. ASEAN zirvesinde Malezya Başbakanı Necib bin Rezzak yaptığı konuşmada, ASEAN’ın bölgede ekonomik gelişime katkı sağlarken, bu büyümenin toplumun farklı kesimleri arasında eşit ve adil bir dağılıma konu olmadığını ileri sürüyordu. Kuşkusuz bu durum, yine farklı boyutlarda olmak üzere üye ülkelerde genel toplum kesimleri arasında ekonomik denge-sizliğe neden olmaktadır. Bu durum, ilgili ülkelerde sosyo-ekonomik geri kalmışlık sürecine konu olan toplum kesimlerinin çeşitli yollarla hak arayışlarını gündeme getirmektedir. Öte yandan, yine küresel gelişmeler çerçevesinde bu süreci mani-

püle etmeye yönelik girişimler sayesinde “radikalizm” olgusu da bir tehlike olarak gündeme gelmektedir.

Bölgedeki insan hakları ihlallerinin halen gündemde olmasının önemli nedenlerinden biri, Müslüman azınlıkların yaşadığı bölgelerin halen değişik boyutlarda anlaşmazlıklara ve çatışmalara konu olmasıdır. Bu anlamda Myanmar’ın batısında Rak-hine eyaleti, Tayland’ın güneyinde Patani ve Filipinler’in güneyinde Mindanao bölgesi öncelikle üzerinde durulmayı hak etmektedir. Bununla birlikte, zikredilen bu ülkelere nazaran Müslümanların daha da azınlıkta olduğu Kamboçya, Vietnam gibi ülkelerde de temel haklarından, en azından bazılarının verilmediği göz ardı edilmemelidir. Bu alanlara tek tek kısaca bakmakta fayda var.

Hak ihlalleri konusuyla bağlantılı bir diğer önemli konu ise, neredeyse bölgedeki tüm ülkeleri yakından ilgilendiren insan trafiğidir. Bu durum, ASEAN’ın birbiriy-le çelişen iki özelliğinden neşet etmektedir. İlki, yukarıda da dile getirildiği üzere, bölgenin kalkınmacı ekonomilerin beşiği olması, ikincisi ise Myanmar örneğinde olduğu gibi çatışma bölgeleri başta olmak üzere temel insan haklarından mahrumi-yetin çeşitli boyutlarda hüküm sürmesidir. Küresel insan trafiğinin yıllık 150 milyar dolarlık parasal dolaşım ile birlikte anılması, gelişkinin malî karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır.

NATO Tatbikatında Türkiye’ye Yönelik Provokasyon

Türkiye’nin 1952 yılından bu yana üyesi bulunduğu Kuzey Atlantik İşbirliği Pak-tı’nın (NATO) 2017’deki tatbikatında

Türkiye’yi “hedef” gösteren girişim en önemli uluslararası krizlerden biri olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Bu gelişme, sadece Türkiye-NATO ilişkileri bağlamında değil, bundan çok daha geniş bir bağlamda Türkiye ile Avrupa Birliği ve ABD arasındaki güven bunalımına işaret etmektedir.

NATO’nun Norveç’te yapılan yıllık tatbikatında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğraflarına “NATO’nun düşman hedefleri” arasında yer verilmesinin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan tepkisini ortaya koyarken, tatbikata katılan 40 Türk askerinin geri çekilmesi emrini vermiştir. Bunun ardından, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg yaptığı açıklamada bu gelişmeden “üzüntü” duyduğunu belirterek özür dilemiştir.⁵⁶

Bu gelişme, özellikle Suriye konusunda görüş ayrılıklarının ortaya çıktığı Türkiye ve NATO arasındaki gerginliğin ulaştığı son safha olarak değerlendirilebilir. NATO’nun birlik üyesi Türkiye’ye yönelik işbirliğine yakışmayan politikası sonrasında, Türkiye Rusya ile yakınlaşma sürecinde askerî işbirliği de gündeme gelmiştir. Özellikle, karadan havaya füze savunma sistemleri konusundaki işbirliğinin NATO’yu rahatsız ettiğine kuşku olmasa da, sürecin bu yöne evrilmesinde, özellikle NATO yönetiminin rolü göz ardı edilemez. NATO çevreleri bu gelişmeyi, Avrupa savunma sistemlerinin eşgüdümlülü-

ğunün zayıflaması olarak yorumlarken,⁵⁷ NATO’nun lideri konumundaki ABD’de Pentagon’dan konuyla ilgili daha önce yapılan açıklamalarda, Türkiye’nin Rusya ile füze savunma sistemleri alması eleştiri konusu yapılmış, Cumhurbaşkanı Erdoğan ise Türkiye’nin kararlılığını ortaya koymuştur.⁵⁸

Bu noktada, özellikle Suriye’deki gelişmeler ve ABD yönetiminin bölgedeki terör yapılarıyla geliştirdiği işbirliği ve destek karşısında Türkiye’nin ulusal güvenlik öncelikli bir konsept geliştirmekte olduğu görülmektedir.

Myanmar-Arakan

Myanmar’da başta Arakanlı Müslümanlar olmak üzere ülkenin kuzey ve doğusunda ki sınır boylarındaki Karen, Kaçin, Şan gibi etnik gruplarla yaşanan anlaşmazlıklar ve yer yer devam eden çatışmalar, bölge halklarının temel insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

2010 yılındaki seçimlerin ardından yarı sivil yönetimle birlikte ülkenin demokratikleşme sürecine girdiği söylene de, ülkenin bir ulus devlet statüsü kazanamadığının göstergesi olarak merkezi teşkil eden Burma etnik çoğunluğunun farklı etnik unsurlarla bir arada barış içerisinde yaşama konusunda mesafe kat edebildiğini söylemek oldukça zordur. Tüm bu süreçler çerçevesinde, Myanmar merkezî hükümetinin insan hakları konusundaki

56 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/nato-apologises-turkey-erdogan-ataturk-enemies-joint-exercise-drills-norway-a8060541.html>

57 <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/73174>

58 <https://www.reuters.com/article/us-nato-turkey/turkish-missile-deal-with-russia-reflects-stormy-relationship-with-nato-idUSKCN1BX1Z2>

politikaları sadece uzman kişi ve kuruluşlar dışında küresel kamuoyu önüne getirilmemektedir.

Arakanlı Müslümanların oy kullanmasına imkân tanınmayan 2015 yılındaki seçimlerin ardından, ülkenin en önemli muhalefet partisi Ulusal Demokrasi Birliği'nin (National League for Democracy-NLD) büyük bir çoğunluğu elde etmesi, çatışma bölgeleri kadar, Arakan Müslümanları arasında da umudun yeşermesine neden olmuştur. 2016 yılı Ağustos ayı sonu, Eylül ayı başlarında yukarıda zikredilen çatışma bölgelerindeki grupların -en azından bir bölümünün- katılımıyla yapılan "21. Yüzyıl Panglong Konferansı" ya da bir başka adıyla "Birlik Barış Konferansı" adı verilen görüşmelerin ilki gerçekleştirilmiştir. İkincisi bu yıl 24-29 Mayıs'ta yapılan toplantılarda siyasî, sosyal, ekonomik konuların yanı sıra çevre ve toprak mülkiyeti konularında 33 madde üzerinde anlaşma sağlandığı açıklanmıştır.⁵⁹

Bu toplantılarda alınan kararlara rağmen, örneğin Kaçin, Karen ve Şan bölgelerindeki etnik topluluklara bağlı grupların barış sürecinde yer almaması barış sürecinin kapsayıcılığı konusuna gölge düşürmektedir. Yukarıda zikredilen anlaşma maddelerinin hayata geçirilebilmesi ve arzu edilebilir bir sonuç alınabilmesi için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kaldı ki, bazı etnik yapıların temsilcilerinin görüşmelere katılmaması barış sürecinin sorunlu bir şekilde başladığına işaret ediyordu. Gerçekte, bu barış süreci ülke modern tarihinde bir

ilk olmayıp, neredeyse her hükümet döneminde gündeme gelmiş, ancak bugüne kadar tarafların ortak görüşlerde buluşmalarına ve bu bağlamda ülke çapında kalıcı ve sürdürülebilir bir barışın hayata geçirilmesine imkân tanınmamıştır.

Öte yandan, 2012 yılı Haziran ayında Arakan Müslümanlarına yönelik baskı ve şiddetin 2015 yılı Mayıs ve ardından 2017 yılı Ağustos ayında tekrar etmesi küresel medyada karşılık buluyordu. Ancak, Arakanlı Müslümanlar sorununun, sadece fizikî şiddetin güncellenmesiyle gündeme gelmesi de kendi başına konunun ele alınış şeklinde tutarsızlıklara işaret etmektedir. Arakanlı Müslümanların 1982 anayasasından bu yana ülke vatandaşı kabul edilmemesi ve sadece askerî rejim ve bunun uzantısı sivil yönetimler tarafından değil, şiddet yanlısı bir görünüm sergileyen Budist rahipler ve halk tarafından da dışlanmaları sorunun köklü bir yanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, devlet başkan danışma bakanı görevini üstlenen Suu Kyi, 2016 yılı Eylül ayında BM eski genel sekreteri Kofi Annan'dan "Rakhine Danışma Komisyonu" kurulmasını talep etmesine ve komisyon bugüne kadar raporlar yazmasına rağmen, Myanmar hükümeti bu raporları dikkate almamaktadır. Kapsamlı son raporun 25 Ağustos'ta baş gösteren hadiselerden sadece kısa bir süre önce yayımlanmış olması ise, hükümetin uluslararası çevrelerin taleplerine yaklaşımını ortaya koymaktadır.⁶⁰ Genel anlamda reform özelde Arakanlı Müslümanlara yönelik çabaların gündeme getirilememiş olmasında bugünkü "sivil hükümette", savunma,

59 <https://www.mmtimes.com/national-news/26184-govt-ethnic-groups-sign-33-agreements-at-the-end-of-second-panglong.html>; http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/30/c_136325522.htm.

60 <http://www.rakhinecommission.org/the-final-report>.

içişleri, sınır bakanlıkları ile Genel İdare Müdürlüğü'nün ordunun kontrolünde olmasının ve meclisin %25'inin ordu mensuplarına tahsis edilmesinin payı büyüktür.

2010 yılındaki seçimlerin akabinde gelen sözde demokratikleşme süreci, ABD ve AB'nin uzun yıllar bu ülkeye uyguladığı yaptırımların bir sonucuydu. Ancak bu her iki küresel siyasî güç merkezinde, örneğin ABD'de bir önceki başkan Barack Obama yönetiminin yarattığı hayal kırıklığı ve ardından "önce Amerika" söylemiyle yola çıkan Donald Trump yönetiminin, AB'de aşırı sağcı ve milliyetçi söylem ve politikaların yükselişi ve bunun doğurduğu bir tür içe kapanmacı politikaların Myanmar yönetimi üzerindeki tesiri göz ardı edilemez. Obama döneminde, Myanmar'ın uluslararası insan trafiği derecelendirme raporlarındaki yerinin iyileştirilmesi çabaları ve bu yıl içerisinde Myanmar'ın çocuk asker bulunduran ülkeler listesinden çıkartılması çabaları Trump yönetiminin ilk bir yıllık iktidarında dikkat çeken bir gelişmedir.⁶¹

Öyle ki, Myanmar siyasetine hâkim kesimlerin -ki yaşanan demokratikleşme sürecine rağmen, ordunun sivil siyaset üzerindeki nüfuzu devam etmektedir- eski politikalarından vaz geç(e)mediklerine tanık olunmaktadır. Bu çerçevede, küresel güç odaklarındaki yönelimler, ülke siyasetinde halen ağırlığı hissedilen ordu ve ilintili sivil oluşumlar tarafından kendi siyasî baskı rejimleri için bir meşrulaştırma aracına dönüşmektedir. Öte yandan, NLD örneğinde olduğu gibi, mevcut siyasî elitinin ülke siyasetindeki bu güç yapılaşması karşısında, istikrarlı ve sürdürülebilir bir demokratikleşmeyi göze alamadığı ortak bir kanaat olarak gündeme getirilmektedir.

Tüm bu süreçler, 25 Ağustos 2017 tarihinden itibaren Arakan Eyaleti'nde yeniden ve bu sefer daha şiddetli şekilde nükseden bir baskı ve şiddet ortamına yol açmıştır. Bu durum, bir hak ihlali olmanın ötesinde Arakanlı Müslümanların var veya yok olma durumuyla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Etnik soykırım olarak

Arakanlı Müslümanların 1982 anayasasından bu yana ülke vatandaşı kabul edilmemesi ve sadece askeri rejim ve bunun uzantısı sivil yönetimler tarafından değil, şiddet yanlısı bir görünüm sergileyen Budist rahipler ve halk tarafından da dışlanmaları sorunun köklü bir yanı olduğunu ortaya koymaktadır.

61 Jason Szep; Matt Spetalnick. (2017). "U.S. diplomats accuse Tillerson of breaking child soldiers law", Reuters, 21 November 2017. <https://www.reuters.com/article/us-usa-tillerson-childsoldiers/u-s-diplomats-accuse-tillerson-of-breaking-child-soldiers-law-idUSKB-N1DL0EA>

adlandırılmayı hak eden bu süreçte yarım milyonu aşan Arakanlı Müslüman topraklarını terk ederek komşu ülke Bangladeş'e sığınmıştır.⁶² Arakanlıların 1970'li yıllarda maruz kaldıkları şiddet olayları neticesinde yine Bangladeş'e doğru önemli bir göç hadisesine konu olmaları, bugün de benzer süreçlerin geldiği noktayı göstermesi bakımından önem taşımaktadır.⁶³ Bu süreçte 1980'li ve 90'lı yıllarda da benzer göç süreçleri, Arakanlıları topraklarından çıkmak zorunda bırakırken, bir süre sonra kendi vatan topraklarında hiç Arakanlı kalıp kalmayacağı sorusunu da gündeme taşımaktadır.

BMGK 25 Ağustos sonrasındaki çalışmalarıyla Myanmar hükümetine Arakan Eyaleti'nde Müslüman azınlığa yönelik baskı ve aşırı şiddet ortamının sonlandırılması çağrısında bulunmuştur.⁶⁴ Yine BMGK kayıtlarına göre, Myanmar ordusunun işkence, öldürme, cinsel şiddet, mülklerin yakılması gibi suçlar işlediğine yer vermesine rağmen, Myanmar hükümetinden bu yönde olumlu bir adım atılacağı konusunda açıklama ve politika değişikliği sadır olmamıştır.

Ağustos ayı sonunda başlayan zorunlu göçle vatanını terk eden altı yüz bini aşkın Arakanlı Müslümanın yeniden Myanmar'a dönebilmeleri konusunda Bangladeş ve Myanmar hükümetleri arasında bir 'ön antlaşma' imzalanmıştır. Antlaşma bazı belirsizlikler taşıdığı gibi, insan hakları

örgütleri de halen Arakan'daki kamplarda yaşam sürenlerin maruz kaldığı insanlık dışı muamele sona erdirilmeden ve bu konuda iyileştirici politikalar hayata geçirilmeden yüzbinlerce Arakanlı Müslümanın geri dönmeleri halinde karşılaşacakları olumsuzluğa dikkat çekmektedirler.⁶⁵

Yukarıda dikkat çekilen ASEAN sözleşmesindeki, üye ülkelerin iç işlerine karışmama maddesi, belki de en çok Myanmar konusunda kendini ortaya koymaktadır. Burada sadece Arakanlı Müslümanlar sorunu değil, ülkenin doğu ve kuzey bölgelerinde sınır bölgelerini oluşturan çeşitli etnik azınlıklarla yaşanan çatışmalar da dikkat çekici bir gelişme olarak ortada durmaktadır. Ancak Arakanlı Müslümanlar sorununda bölge halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin de sürdürülebilir politikalar ortaya koymada zaafı olduğu görülmektedir.⁶⁶ Örneğin, Malezya ve Endonezya'nın 1955 BM Mülteciler Sözleşmesi'ni imzalamamış olması bir engel olarak gösterilmekle birlikte, bu ülkelerin BM sözleşmeleri dışında kendilerini bağlayıcı kılacakları bir alan olmaması, kendi başına bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Ağustos ayı sonundan itibaren baş göste-

62 <https://www.unocha.org/rohingya-refugee-crisis>

63 <http://karennews.org/2017/10/bogalay-massacres-should-be-investigated-and-commemorated.html/>

64 <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=58040#.WiLpBEpl82w>

65 <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/myanmar-apartheid-in-rakhine-state>; <https://asiancorrespondent.com/2017/11/rakhine-state-open-air-prison-rohingyas-says-amnesty/#XDWFxIhbE4Om43UK.99>

66 Arakanlı çocukların ve gençlerin öğrenim görmesine olanak tanıyacak yasal bir uygulama bulunmamaktadır. Bkz.: <http://www.unhcr.org/news/stories/2017/6/593aaa3f4/rohingya-refugee-beats-odds-schooling-malaysia.html>

ren son gelişmelerin ardından Malezya hükümetinin, Arakanlı sığınmacıların ülke topraklarını geçiş noktası olarak kullanabileceklerini açıklaması da, küresel kamuoyunda oluşturduğu tepkinin bir yansımasıydı. Bunun, diğer iki komşu ülke gibi, aynı ülkenin 2015 Mayıs ayında yaşanan ve sayıları yedi ilâ sekiz bin arasında olduğu ifade edilen Arakanlı sığınmacılara karşı sergiledikleri tutumdan görece bir farklılık arz etmesi de gündeme gelen bu uluslararası tepkinin karşılığıdır.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne kayıtlı yaklaşık 62 bin Arakanlı sığınmacı Malezya sınırları içerisinde yaşam sürerken, BM aracılığıyla bugüne kadar sadece iki bini üçüncü bir ülkeye mülteci olarak göndermiştir. Arakanlıların bu ülkedeki varlığını ulusal bir politikanın sonucu olarak değil, günün getirdiği geçici bir çözüm/süzülük olarak değerlendirmek gerekir. Öyle ki, ülkede faaliyet gösteren UHNCR ile İçişleri Bakanlığı arasında zaman zaman basına yansıyan tartışmalar hükümetin konuya yaklaşımının bariz bir ifadesidir.

Filipinler

Filipinler'de 2016 yılında yapılan seçimlerin ardından devlet başkanlığı koltuğuna oturan Rodrigo Duterte'nin uyuşturucuyla mücadelesi bu yıl da ülkede ihlallerin başında gelmektedir. Son dönemde ekonomik kalkınma anlamında gözlemlenen gelişmeye rağmen, ülkede zengin-yoksul arasındaki ayrımın yanı sıra, yeni yönetimin uyuşturucuyla mücadelede benimseydiği yöntem ve Bangsamoro Barış Antlaşması'nın hayata geçirilememiş olması haklar konusu çerçevesinde ele alınmayı

hak ediyor.

Duterte'nin uyuşturucu ile mücadele politikası ülke içi ve dışından bu yıl da yoğun eleştirilere maruz kaldı. Eleştirilerin temel nedeni ise, uyuşturucu çeteleri ve kullanıcılara yönelik olduğu belirtilen yargısız infazlar. İnsan hakları kuruluşlarınca da gündeme taşınan bu konuya yönelik temel eleştiri, yasal zeminden yoksun olması, hesap verilebilirliğin olmayışı ve zaten adı yolsuzluklarla anılan polis teşkilatının yapısını manipüle etmesine dayandırılmaktadır.

Eleştirilerin bunlarla sınırlı kalmadığı, aksine özellikle uluslararası çevrelerde başkan Duterte'nin insanlık suçu işlediği ve yargılanması konusunda girişimlerin gündeme getirildiğine tanık olunmaktadır. Bununla birlikte, Duterte bu politikayı savunmaya devam ederken, kendisine belki de en büyük destekçi olarak ABD başkanı Donald Trump'ı bulmaktadır. Bir önceki başkan Barack Obama'nın, bu politikaya yönelik eleştirisinin aksine, Trump Nisan ayında yaptığı telefon konuşmasında Duterte'yi, "harika bir iş yaptığı" için tebrik ediyordu. Kasım ayında yapılan ASEAN zirvesi ve APEC toplantılarında bölge ülkelerinden de herhangi bir eleştiri gelmemesi, ilgili ülkelerin önceliklerinin haklar olmadığını kanıtlar nitelikteydi.

Hem ulusal hem uluslararası düzeyde getirilen eleştirilere rağmen, başkan Duterte, Kasım ayı ortalarında yapılan APEC toplantısında ülkesinin dünya insan hakları zirvesine ev sahipliği yapabileceği önerisini taşıyarak, bir yandan yapılan tüm eleştirileri yadsıdığını ve ülkesinde yaşananları göz ardı ettiğini ilân ederken, aynı zamanda dünyanın başka ülkelerinde de ihlaller ol-

duğunun altını çizerek bir anlamda kendi politikasına meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.⁶⁷

Bangsamoro

Filipinler hükümeti ile Moro İslami Özgürlük Cephesi (MILF) arasında 2012 yılında Çerçeve Antlaşması⁶⁸ ve ardından 2014 yılında Bangsamoro Barış Antlaşması imzalanmasına rağmen,⁶⁹ aradan geçen süre zarfında ulusal kongrede onaylanmaması nedeniyle, bugüne kadar hayata geçirilememiştir. Kaldı ki, devlet başkanı Rodrigo Duterte, daha başkanlık seçimleri öncesinden başlayarak bugüne kadar söz konusu barış antlaşması yerine yeni bir çözüm olarak federalizmi gündeme getirmektedir. Barış sürecinde bir ilerleme olmaması kadar, federalizm konusunun da şimdiye kadar sürüncemede bırakıldığı yönünde bir görüş hakimdir.

Barış antlaşmasının akabinde bölgede silahların susmasının getirdiği olumlu bir havadan bahsetmek mümkünse de, antlaşmanın bölge Müslümanlarına sağlayacağı özerklik ve bununla birlikte hayata geçirileceği ümit edilen, başta ekonomik olmak üzere, sosyo-kültürel ve dinî yapılaşmaların somut bir karşılığı bugüne kadar görülmemiştir. Bu durum, Müslümanların

çatışma dönemindeki kadar olmasa da, on yıllar boyunca birikimsel olarak büyüyen sorunlar karşısında halen temel haklarından, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerden yeterince istifa edemediklerini ortaya koymaktadır.

Barış sürecinin devamının getirilememiş olması, siyasî karar mekanizmasındaki çelişki ve belirsizlikler bölgede bazı grupları huzursuzluğa sevk ederken, bazı yabancı unsurların da girişiyle bu belirsizlik ortamını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları yönünde girişimlerde bulunduklarına tanık olunmaktadır.

Bu noktada, 25 Temmuz'da Mindanao adasının en önemli şehirlerinden Marawi'ye baskın düzenlenmesi ve üç ay süreyle kontrol altına alınamaması, bölgenin her an ne türden tehlikelerle karşı karşıya kalabileceğinin en iyi göstergesidir. Terör gruplarının kendilerini Ortadoğu'daki bir yapıyla ilişkilendirmesi ve benzer bir yöntemle şehri ele geçirmek istemesi, başta Mindanao olmak üzere bölgede kaygıyla izlenen bir duruma işaret etmektedir. Sayıları on binlerle ifade edilen şehir sakini şu veya bu şekilde bu girişimden etkilenmiş ve bu süre boyunca evlerini terk etmeleri nedeniyle, ülke içi mülteci konumuna düşerek kamplarda yaşamak zorunda kalmıştır.

Tayland

ASEAN'ın üçüncü büyük ekonomisi olmasına rağmen, darbeler ülkesi olarak anılmasıyla, belki de bölgedeki çelişkilere en iyi örnek verilebilecek ülke Tayland'dır. 2014 yılı Mayıs ayında dönemin kadın başbakanı Yingluck Shinawatra'ya yönelik darbenin ardından vaat edilen demokratik

67 https://cdn.asiancorrespondent.com/wp-content/uploads/2017/11/2017-11-05T115353Z_278063460_RC1F-024C41D0_RTRMADP_3_PHILIPPINES-DRUGS-CHURCH.jpg

68 <http://www.c-r.org/resources/2012-framework-agreement-bangsamoro>

69 https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/PH_140327_ComprehensiveAgreementBangsamoro.pdf

seçimler yapılmadığı gibi, General Prayut Chan-ocha liderliğindeki askerler üniformalarını çıkarıp takım elbiselerini giymek suretiyle sözde sivil yönetime geçildiği ifade edilmektedir. Darbenin ardından cunta rejimi en kısa sürede demokratikleşme sürecine geçileceğini vaat etmesine ve darbenin üçüncü yılına az bir süre kalmasına rağmen bugüne kadar bu konuda olumlu bir gelişme olmamıştır.

Mevcut iktidarın ülkenin yarı-kutsal adedilen kraliyet kurumuyla içli dışlı olması, yetmiş yıl boyunca tahtta oturan kralı Bhumibhol Adulyadej'in 2016 yılında vefatının ve ardından politik gücü ve halk nezdinde babasının sahip olduğu iktidar gücünden yoksun olan yeni kral Vajiralongkorn'un atanması sürecinde, cunta iktidarı bir anlamda ülkenin tek hakimi konumuna gelmiştir.

Bu süreçte, ülkede siyasî partiler ve sivil yaşama yönelik kısıtlamalar devam ederken, en önemli gelişme, Eylül ayında eski başbakan Yingluck'ın başbakanlığı döneminde bir yolsuzluk iddiası üzerine hakkında sürdürülen mahkemenin karar aşamasından kısa bir süre önce ülkeden kaçması olmuştur. Bu süreçte, cunta rejimi muhalif hareketi yöneten Shinawatra ailesinin siyasî varlığına son verme adına Thaksin Shinawatra hakkında da daha önceki yıllara ait iki davayı gündeme getirmiştir.⁷⁰ 2001 yılından bu yana ülkedeki

en önemli popüler siyasî hareketin kurucusu olan Thaksin Shinawatra'nın 2006 yılındaki darbeden sonra ülkeyi terk etmesinde olduğu gibi, yaşanan baskılar sonrasında kız kardeşi Yingluck'un da aynı yola başvurmasının, ülkede son on beş yıldır her seçimi kazanan ve böyle bir toplumsal desteğe sahip olan siyasî hareketi bitirmeye yönelik bir çaba olduğuna dair kuşkuyla yer bırakmaktadır.

Ülkede bağımsızlıktan bu yana yaşanan darbelerde ordunun büyük ölçüde manevî gücünü kraliyet kurumundan alması, halkın önemli bir bölümünün kraliyet kurumuna yönelik bağlılığı sayesinde ordu için meşruiyet zemini sağlamaktadır. Cunta rejimi tarafından kaleme aldırılan anayasanın Ağustos ayındaki referandumda kabul edilmesi, bu rejimin ülkede yakın ve orta vadede demokratik yaşamı etkilemeye yönelik bir teşebbüsü olarak değerlendirilebilir. %55 gibi düşük bir katılımı gerçekleştiren referandumda, seçmenler aynı zamanda başbakanın cunta rejimi tarafından belirlenecek 250 üyeli ulusal konsey tarafından belirlenmesini de onaylamış oldular. Uzmanlar, bu durumun ülkede yeni bir siyasî düzen anlamına geldiği ve siyasî krizlerin önünün alınmasının hedeflendiği belirtilse de, son üç yıldaki gelişmeler çerçevesinde bakıldığında ülkede demokratikleşme sürecinde ibrenin olumsuzla doğru evrildiği görülmektedir.⁷¹

Patani bölgesinde süren çatışma ortamı ülkede ihlaller konusunun bu anlamda başlı başına bir problem olarak nüksetmesine

70 <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/yingluck-shinawatra-escape-convoy-seen-heading-towards-cambodia-thai-junta>;

https://cdn.asiancorrespondent.com/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-17T235039Z_1106806162_RC17C9AC2E80_RTRMADP_3_THAILAND-POLI-

TICS-YINGLUCK.jpg

71 <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/thailand-new-constitution-approved-in-referendum/>

neden olmaktadır. Yingluck döneminde başlayan barış görüşmeleri askerî darbe sonrasında dondurulurken, bölgedeki Müslümanların geleceğinin belirsizliğe terk edilmesi anlamı taşımaktadır. Geniş bir coğrafyayı kaplaması, imalat sanayiinde gelişmişliği ve farklı ülkelerle sınır komşusu oluşu insan kaçakçıları için münbit bir saha haline getirmektedir. Başta Myanmar olmak üzere, aralarında Çin'in Sincan bölgesindeki Uygurların da bulunduğu farklı ülkelerden çeşitli unsurların yasadışı yollarla ülkeye girişi kadar, Malezya gibi bölgenin diğer insan iş gücü açığı bulunan ülkesine geçişlerde de Tayland insan kaçakçıları için bir transit ülke olarak kullanılmaktadır.

Kamboçya

Kamboçya'da otuz iki yıldır ülkeyi yöneten Halk Partisi lideri Hun Sen'in son seçimlerde önemli başarı sağlayan muhalefet partisine yönelik girişimleri ülkede siyasî ve toplumsal huzursuzluğun devam ettiğini ortaya koymaktadır. Yıl boyunca ülkede muhalefeti temsil eden Ulusal Kurtuluş Partisi liderlerine yönelik girişimler ve medya mensupları ile demokratikleşme konusunda çalışmalar yapan aktivistlere yönelik uygulamalar da karşı karşıya kalınan sorunlara işaret etmektedir.

Kamboçya'da hak ihlallerinde son dönemde görülen artışın temel nedeni, 2018'de yapılacak genel seçimlerle muhalefet partisinin 2013 seçimlerindeki başarısını tekrarlamaması ve muhtemel iktidar kaybını önlemeye yöneliktir. Ulusal Kurtuluş Partisi'ne (CNRP) yönelik baskılar, 2013 yılındaki seçim sonuçlarına yapılan itirazlar ve kitlesel gösterilerin organize edilmesi

çabası sonrasında gündeme gelmiştir. Seçim sonunda Hun Sen'in başında bulunduğu Halk Partisi'nin meclisteki sandalye sayısı 90'dan 68'e düşerken, muhalefet sandalye sayısını 29'dan 55'ye yükseltmiştir. Bununla birlikte, muhalefet popüler oyların çoğunu aldıkları ve seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddiasını gündeme taşımıştı.⁷² Bu noktada, özellikle parti başkanı Sam Rainsy'e yönelik soruşturma, 2015 yılında hakkında düzenlenen bir mahkemede beş yıllık hapis cezası almasıyla sonuçlanmıştır. İktidarın bu ve benzeri girişimlerinin son ifadesi 16 Kasım'da anayasa mahkemesi tarafından muhalefet partisinin kapatılması olmuştur. Partinin meclisteki milletvekillerinin diplomatik pasaportları geçersiz kılınırken, partinin önde gelen 118 üyesine beş yıl boyunca siyaset yasağı getirilmiştir.⁷³

Sam Rainsy'in ülkeyi terk etmesi ve aldığı cezanın ardından parti başkanlığına getirilen Kem Sokha da Eylül ayı başında hapsedilmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere, Ulusal Kurtuluş Partisi'nin kapatılması ve partinin önde gelen 118 siyasetçisine beş yıl siyaset yasağı getirilmesi, muhalefet üzerinde kurulan baskıları ortaya koymaktadır. Partinin kapatılmasına ABD desteğiyle iktidarın düşürülmesi gerekçe gösterilmiştir. Bu gelişme, ülkede fiili olarak süren tek parti rejiminin devamı anlamı taşıırken, toplumsal huzursuzluğun 2018 yılında yapılacak genel seçimlere doğru daha da artması ihtimalini ortaya koymaktadır.

72 <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/cambodias-opposition-leader-sam-rainsy-projects-election-results-8735848.html>

73 <http://www.khmertimeskh.com/5093281/diplomatic-passports-revoked/>

Kamboçya'da yaşanan hak ihlalleri Çin'in bu ülkeyle ilişkileri bağlamında da değerlendirilmeyi hak etmektedir. Çin ideolojik yakınlık içerisinde olduğu Kamboçya'yı -Laos'la birlikte- ASEAN bölgesinde önemli nüfuz alanı olarak değerlendirmektedir.⁷⁴ Örneğin, Kamboçya'nın Güney Çin Denizi anlaşmazlığında ASEAN zirvelerinde Çin yanlısı görüşleriyle ortaya çıkması ve bundan iki yıl önce dönem başkanlığı sırasında zirve sonuç bildirgesinin bu nedenle yayımlanamamış olmasının yegâne sebebi Çin'in Kamboçya üzerindeki nüfuzudur. Çin'in, ticaret ve yatırımlarıyla Kamboçya'yı desteklerken, bu ülkede herhangi bir rejim değişikliğine olanak tanıyacak bir gelişmeyi de benimsememesi, hükümetin muhalefet üzerinde giderek artan baskısıyla kendini ortaya koymaktadır.

Vietnam

ASEAN bünyesinde yer alan Vietnam, bölgenin komünizmle yönetilen ülkesidir. Ekonomik kalkınmışlık yarışında önemli aşamalar kaydeden Vietnam, ideolojik ve tarihsel nedenlerle Çin'den ayrılmakla birlikte, ASEAN içerisinde insan hakları uygulamaları noktasında model teşkil edebilecek bir yapı sunmamaktadır.

Bu noktada Vietnam, Kamboçya ve Laos ile birlikte anılmayı hak etmekte ve ihlaller konusunda bu ülkelerle benzerliğiyle dikkat çekmektedir.

Bölgenin ekonomik kalkınmada önde gelen ülkeleri arasında sayılan, buna karşın komünist rejimle idare edilen ülkede halkın temel haklarını kullanması konusunda süreç olumsuz işlemektedir. Bu nedenle yönetimin temel hedefleri arasında, ülkede bu konularda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları ile sosyal iletişim ağları üzerine faaliyetler yapan bireyler ve küçük gruplar bulunmaktadır. Bu kişi ve gruplar ülkede konuşma ve örgütlenme özgürlüklerinin kısıtlanması, polis baskısı, mülkiyet hakkının gaspı gibi konuları gündeme taşımaktadırlar. Kalkınma sürecinde hükümetin tarımsal üretim yapan köylülerin toprakları üzerinde hak iddiası ve işçilerin örgütlenme haklarının

Bölgedeki insan hakları ihlallerinin halen gündemde olmasının önemli nedenlerinden biri, Müslüman azınlıkların yaşadığı bölgelerin halen değişik boyutlarda anlaşmazlıklara ve çatışmalara konu olmasıdır. Bu anlamda Myanmar'ın batısında Rakhine eyaleti, Tayland'ın güneyinde Patani ve Filipinler'in güneyinde Mindanao bölgesi öncelikle üzerinde durulmayı hak etmektedir.

74 <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/asean-pushes-for-south-china-sea-breakthrough-at-laos-summit>

ellerinden alınması gibi konular öne çıkmaktadır.⁷⁵

Sonuç ve Değerlendirme

ASEAN ve bu birlikle yakın ilişkilere sahip Çin'de yaşanan hak ihlallerinin çözümü kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte, her bir ilgili ülkede bu konuda çalışmalar yapan sivil toplum ve düşünce kuruluşları, akademisyenler ile toplumsal yaşamın iyileştirilmesi talebinde bulunan geniş kitleler olduğu da bir gerçektir. Bu noktada, toplanma ve konuşma özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, bölgede bu konulara duyarlı kesim ve kitleleri sosyal medya üzerinden görüş ve fikirlerini paylaşmaya yöneltirken, bu alanda da kısıtlamalar gündeme gelmektedir. Hak ve özgürlükler konusunda mücadele verenler mevcut imkânları kullanarak geniş toplum kesimlerine ulaşma çabası verdikleri gibi, iktidar güçlerinin söz konusu haklar konusunda olumlu girişimleri için bu ülkelerle ticaret ve yatırım yapan Batılı ve kalkınmış ülkelerin ikili ilişkilerde yaptırımlarına bel bağlamış durumdadırlar.

Bu coğrafyada yaşayan Müslüman toplulukların veya halkının kahir ekseriyeti Müslüman olan ülkelerdeki sorunları farklı bağlamlarda ele alınarak çözüm arayışı içine girilmelidir. Bu bağlamda, Tayland, Filipinler, Kamboçya, Vietnam, Myanmar gibi ülkelerde azınlık konumunda olan Müslümanların sorunları Malezya, Endonezya, Brunei toplumlarından ayrılmaktadır. Bölge ülkelerinin üyesi oldukları uluslararası kuruluşların,

sorunların çözümünde başarılı olabildiklerini söylemek mümkün değildir. Öte yandan, bölge toplumlarının antropolojik ve sosyolojik gerçeklikleri, dışarıklı kesimler ve kurumlarla ilişkilerde farklı metod ve yaklaşımların ortaya konulmasına işaret etmektedir. Bu noktada, sorunların yerelden başlayarak ve yerel toplulukların tarihsel, dinî-geleneksel değerlerinden hareketle çözüme ulaşmanın yolları aranmalıdır.

Müslümanların azınlık konumunda oldukları ülkelerde yaşadıkları sorunların halledilebilmesi, şu veya bu şekilde Müslümanların çoğunlukta olduğu bölge ülkelerindeki sorunların halledilebilmesine bağlıdır. Bu ülkelerdeki yolsuzluk ekonomisinin sona erdirilmesi, siyasî rejimleri ne olursa olsun adaleti önceleyen bir yönetim anlayışının hâkim kılınması, azınlık konumundaki diğer din mensuplarına, etnik azınlıkları dışlayıcı değil, kapsayıcı politikalara olanak tanınması, Batılı kurum ve kuruluşlar ile yönetimlerin doğrudan müdahalesini gerektirmeyen bir iç düzenlemenin hayata geçirilmesi gibi gelişmeler, bu ülkeleri ASEAN içerisinde bir model haline getirecektir.

Ekonomik kalkınma yarışında benzer süreçleri yaşayan bölge ülkelerinin, bu sorunları çözme konusunda birbirlerinden ayrışacaklarına kuşku yoktur. Her ne kadar küçük bir ada ülkesi olması dolayısıyla farklı bir kategoride ele alınması gerekse de, Singapur şeffaf yönetim, toplumsal düzenin tesisi, adalet ve emniyet kurumlarının yapılaşmış hali ile bölge ülkelerinin nasıl bir yönelim göstermeleri gerektiğine dair fikir vermektedir. Öte yandan, Malezya, Endonezya ve Brunei, güçlü bir Malay kültür ve medeniyetine ev sahipli-

75 <https://www.hrw.org/news/2017/11/30/vietnam-drop-charges-against-mother-mushroom>

ği yapmaları nedeniyle Müslümanca bir hassasiyetle sorunlara çözüm konusunda ilgili çevrelerin yakın işbirliğine olanak tanıyacak bir anlayışla hareket etmelidirler. Malezya'nın federal bir yönetim, Endonezya'nın ise eyaletler temelinde yönetilmesi, bütün bir ülke içerisinde dönüşümü değil, yerel değerler ve anlayışlar ekseninde ve yerel toplumun ilgili lider ve toplum kesimleriyle bütünleşen çalışmalarla sonuç getirici projeleri hayata geçirmelerine olanak tanımaktadır.

çevre

1. ÇEVRE KİRLİLİĞİ: KİM SEBEP OLUYOR, KİM BEDEL ÖDÜYOR?

Çevre kirliliği küresel ölçekte her yıl katlanarak büyüyen bir sorun. Ne var ki, bu sorunun çözümü için hareket ettiği iddiasındaki inisiyatifler, bu soruna yol açan ana etkenleri ortadan kaldırmaktan çok, çevrecilik söylemi üzerinden siyasî manipülasyon yapmayı tercih ediyorlar. Gerek BM'nin, gerek Dünya Sağlık Örgütü'nün, gerek sivil toplum ve akademi alanında yapılan çalışmaların verilerine bakıldığında, çevre sorunlarının baş müsebbiplerinin gelişmiş devletler ve çokuluslu küresel şirketler olduğu açıkça görülüyor. Buna paralel olarak çevre kirliliğine bağlı ekolojik felaketler ve ölümcül sağlık sorunlarından en çok etkilenenler de düşük ve orta gelir seviyesine sahip bireyler/ülkeler. Ancak oluşturulan suni algılarla çevre kirliliğinin sorumluluğu sorunun gerçek aktörlerine değil, mağdurlarına yükleniyor. Son veriler çevre kirliliğinin dünya ölçeğinde hangi boyutlara geldiğini göstermeye yetiyor:

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) yayımladığı iki yeni rapora göre, çevre kirliliği her yıl 5 yaş altı 1,7 milyon çocuğun ölümüne neden oluyor. Raporlarda dünya genelinde 5 yaş altı ölümlerin dörtte birinin, açık ve kapalı alan hava kirliliği, kirli su ve yetersiz temizlik koşulları gibi çevresel faktörlerden kaynaklandığı belirtildi. Raporlarda, akıllı telefon gibi cihazlardan saçılan, çocukların zekasını olumsuz etkileyen, akciğer hasarı ve kanser gibi rahatsızlıklara yol açan elektronik atıkların seviyesinin 2018 yılında 50 milyon metrik tona ulaşacağı tahminine yer verildi.¹

¹ "Çevre Kirliliği Her Yıl 1,7 Milyon Çocuğun Hayatına Mal Oluyor", AA, 6 Mart 2017.

Yine DSÖ'nün 2016 verilerine göre, çevre kirliliğinin yol açtığı hastalıklar her yıl 12,6 milyon insanın ölümüne neden oluyor. Rapora göre, dünya nüfusunun %92'si yüksek derecede zararlı madde içeren hava soluyor. DSÖ, her metreküp havada en fazla 10 mikrogram ince parçacıklı madde bulunmasını insan sağlığını tehdit etmeyen seviye olarak tanımlıyor. Düşük ve orta gelirli ülkelerde, nüfusu 100 binin üzerindeki şehirlerde yaşayanların %98'i bu seviyeyi aşarken, yüksek gelirli ülkelerde bu oran %56'ya düşüyor.²

Öte yandan çevre kirliliğinin, dünyada her yıl tüm savaşlar ve şiddetten daha fazla insanın ölümüne yol açtığı bildirildi. Sonuçları Lancet dergisinde yayımlanan, 188 ülke verilerinin değerlendirildiği 51 sayfalık rapora göre, 2015 yılında 9 milyon kişinin ölümü çevre kirliliğiyle bağlantılıydı ve bu ölümlerin neredeyse tamamı, düşük ve orta gelirli ülkelerde görüldü.³

BM tarafından hazırlanan rapora göre, kimyasal şirketler ve endüstriyel tarım kuruluşları tarafından piyasaya sürülen zirai ilaçların kullanımında geline seviye korkutucu boyutlara ulaştı. Rapora göre ilaçlardan zarar gören çoğu insan gelişmekte olan ülkelerde ve genellikle düşük gelirli tarım işçileri ile beraber tarım alanları yakınında yaşayan yerli halktan oluşuyor.⁴

İngiliz Independent gazetesi, Coca Co-

la'nın plastik şişelerinin okyanuslar üzerindeki etkisini inceledi. İncelemenin sonuçlarına göre şirketin okyanuslara verdiği zarar şok edici boyutlarda. 500 ayrı markaya sahip olan Coca Cola her yıl 100 milyardan fazla tek kullanımlık plastik şişe satıyor. Araştırmaya göre şirketin tek kullanımlık şişelerinin yalnızca yüzde 7'sinde geri dönüştürülmüş plastik kullanılıyor ve her gün dünya çapında 1.9 milyar içecek satıyor.⁵

Bu gelişmeler, başta gelişmiş devletlerin uygulamaları olmak üzere, enerji, tarım, sanayi, bilişim, hazır gıda gibi sektörlerde faaliyet gösteren küresel ölçekli şirketlerin, dünyayı büyük bir felakete sürüklediğini teyit ediyor. Ancak çevre sorunlarını çözmek için, uzun uğraşlar sonucunda imzalanan uluslararası sözleşme ve yaptırımların kağıt üzerinde kaldığı görülüyor. "Kyoto Sözleşmesi", "Paris İklim Antlaşması" örneklerinde yaşanan başarısızlık, gelişmiş devletlerin bu konuda ne ölçüde samimi olduğunu ortaya koyuyor. Söz konusu uluslararası girişimler, pratik çözüm sağlamamaları bir yana, çevre sorunlarında başrole sahip egemen devletlerin bir suç bastırma ve hesabı başkasına ödetme mecraları olarak da işlev görüyor. Paris İklim Zirvesi'nde, Türkiye'nin dünyayı en az kirleten ülkelerden biri olmasına rağmen, çevre kirliliğinin esas müsebbibi olan gelişmiş devletlerle aynı kategoride değerlendirilmesi buna açık bir örnek teşkil ediyor. Bu hususa dikkat çeken Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak konuyla ilgili olarak şu açıklamayı paylaştı:

2 "Her Yıl 12,6 Milyon İnsan Bu Sebepile Hayatını Kaybediyor!", TRT Haber, 5 Haziran 2017.

3 "Çevre Kirliliği Savaşlardan Daha Ölümcül", AA, 20 Ekim 2017.

4 "Birleşmiş Milletler: Artık Zirai İlaç Kullanmayı Bırakmalıyız", Gökem Gömeç, Yeşilist, 15 Mart 2017.

5 "Coca Cola'nın Okyanuslara Zararı Şok Edici Boyutlarda", Sputniknews, 10 Nisan 2017.

“Bütün yükün ülkelerin kapasiteleri oranında eşit dağıtılması elzemdir. 2015 Paris İklim Zirvesi’nde ortaya çıkan ve Türkiye’nin geliştirmekte olan bir ülke olmasına rağmen, gelişmiş ülkeler arasında sayılması, bizim açımızdan kabul edilebilir değildir. Türkiye’nin dünyanın kirletilmesindeki sorumluluğuna bakıldığında bu daha net ortaya çıkacaktır. Zira Türkiye, dünyayı en az kirleten ülkeler arasında yer alırken, en fazla kirletenlerle aynı kategoride, aynı külfete tabi tutulmaktadır. 2017 rakamlarına göre, Türkiye’nin kişi başına düşen sera gazı salımı 6,07 ton karbondioksit eşdeğeri olmuştur. OECD ortalaması kişi başı 9,5 karbondioksit eşdeğer sera gazı salımı gerçekleşmiştir. Kişi başı sera gazı salınımında dünyada aynı sınıfta görüldüğümüz ülkelere bakacak olursak, Amerika Birleşik Devletleri 16,2 ton, Almanya 8,9 ton, Rusya 11,2 ton kişi başı sera gazı salımı ile dünyayı en fazla kirleten ülkelerin başında gelmektedir. Bu rakamlara baktığımızda, Türkiye nerde, bu ülkeler nerde?”⁶

Bu açıdan değerlendirildiğinde, çevre sorunlarına yol açan devlet ve şirketlerin neden bedel ödemediği de ayrı bir tartışma konusu oluşturuyor. Zararlı atıkların başta Afrika olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerine gönderen, ucuz işgücü sağlamak ve çevre sorunlarından kurtulmak için üretimlerini Asya ve Afrika’ya taşıyan Batılı devlet ve şirketler, her yıl milyonlarca insanın yaşamına mal olan bu uygulamaları karşısında sadece uluslararası toplantı gerçekleştirmek, taahhütlerde bulunmak ve

sosyal sorumluluk projeleri tertip etmekle yetiniyorlar.

Öte yandan çevre sorunlarına karşı mücadele ettiği iddiasındaki çevre örgütlerinin büyük çoğunluğu, küresel ölçekli temel sorunlar ve bu sorunlara yol açan yapılarla değil, genellikle geliştirmekte olan ülkelerdeki yerel ve bölgesel sayılabilecek sorunlara odaklanmayı tercih ediyor. Son yıllarda Türkiye’nin de sıklıkla maruz kaldığı bu durum, çevre örgütlerinin tutarlılığı noktasında ciddi soru işaretleri oluşmasına yol açıyor. ABD ve Avrupa menşeli bu örgütlerin, kendi devletlerinin yol açtığı sorunları görmezden gelerek diğer ülkelerde yaşanan sorunlar üzerinden faaliyet göstermesinde, bulundukları ülkelerde yararlandıkları fonların da etkisi olduğu biliniyor.

Bu kapsamda 2018 yılı için çevre örgütlerinin genellikle görmezden gelmeyi tercih ettiği bir sorunu hatırlatarak onlara alternatif bir faaliyet alanı sunmak istiyoruz:

Gazze’de devam eden elektrik krizi ve arıtma tesislerinin çalışmaması nedeniyle su kaynaklarındaki kirlilik oranının %98’lere kadar çıktığı belirtiliyor. Filistin Su İdaresi Başkanı Başkan Mazin el-Benna, evlere verilen sulardaki kirlilik artışına dikkati çekerek, “Sudaki klor miktarı bir litrede bin miligrama ulaşüyor, Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) izin verdiği miktar ise litre başına 250 miligram. Han Yunus’ta sudaki nitrat oranı litre başına 400-500 miligramı bulurken DSÖ bunun 50 miligramı geçmesine izin vermiyor” dedi. Benna, yaşanan elektrik sıkıntısı nedeniyle su arıtma sistemlerinin çalışmadığını ve arıtlamayan suların sızarak yeraltı sularını kirlittiğini aktardı. Su Kalite Birimi’ne bağlı Çevre Koruma Genel İdaresi Sorumlusu

6 “Bakan Albayrak: Türkiye, Dünyayı En Fazla Kirletenlerle Aynı Külfete Tabi Tutuluyor”, AA, 13 Ekim 2017.

Beha el-Ağa ise Gazze'deki su kaynaklarının %98'inin kirlendiğini, çeşmelerden akan suyun büyük kısmının DSÖ içme suyu kriterlerine uymadığını söyledi. Ağa, %70'lere varan elektrik sıkıntısının evlere su verilememesine ve günlük 150 bin metreküpten fazla atık suyun nehir ve denizlere karışmasına neden olduğunu aktardı.⁷

Çevre örgütleri, İsrail'in başta Gazze olmak üzere tüm Filistin'de uyguladığı, uluslararası hukukla ve hiçbir insanî değerle bağdaşmayan bu uygulamalarını dünya kamuoyunda güçlü bir şekilde eleştirebilir ve bu sorunun çözümü için uluslararası kamuoyu üzerinde baskı kurabilirler.

7 “Gazze'deki Su Kirliliği Alarm Veriyor”, AA, 30 Eylül 2017.

2. KÜRESEL AKTÖRLERİN TEKELİNDE NÜKLEER

Son birkaç yıldır dünya kamuoyunun en önemli gündem maddelerinden biri nükleer silahlar. Bu noktada önce Pakistan ve İran, ardından Kuzey Kore'ye karşı sürdürülen diplomatik oyunlarla, tamamı nükleer silaha sahip devletler büyük bir karartma uyguluyor. Bu devletlerin dünya barışı ve insanlık için büyük bir tehdit oluşturduğu söylemi ile medya ve siyaset sahnesinde sürdürülen manipülasyonlar, aslında kimin asıl tehdit olduğunu saklama gayretini resmediyor. Zira nükleer silaha sahip olan devletlere bakıldığında, bu devletlerin ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin, Pakistan, Hindistan, İsrail ve Kuzey Kore olduğu görülüyor. Ancak bugün dünyadaki mevcut nükleer silahların %93'ü ABD ve Rusya'ya ait. Bir başka deyişle, 7/24 alarm halinde bekletilen ve her an kullanıma hazır bulunan 10 binden fazla nükleer silahın tamamına yakını bu iki ülkenin kontrolünde.

Nükleer silahlara yönelik mevcut kurumsal ve kanuni çerçeve, 1970 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT) ile düzenlenmiş durumda. Ancak bu düzenlemenin temel amacı, nükleer silaha sahip devletlerin, kendileri dışında başka hiçbir devletin nükleer silaha sahip olmamasını temin etmeyi amaçlıyor. Bu konuda Dr. Sıtkı Egeli şunları söylüyor:

“NPT özetle, dünya üzerindeki devletleri, nükleer silahlara sahip olma hakkı bulunanlar ve bulunmayanlar şeklinde iki gruba ayırmıştı. Nükleer silah hakkına ve ayrıcalığına sahip beş devlet, anlaşmanın müzakere edildiği dönemde zaten nükleer silah edinmiş olan, aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi'nin (veto hakkına sahip) daimi beş üyesi olarak belirlenmişti. NPT'yi yürürlüğe sokmakla, uluslararası camia aslında, nükleer silahların daha fazla sayıda ülkenin eline geçmesini engellemek namına, 1960'ların sonunda dünyada mevcut nükleer statükoyu tüm sorunları ve adaletsizlikleriyle kabullenip, bu statükoyu dondurma

Bugün dünyadaki mevcut nükleer silahların %93'ü ABD ve Rusya'ya ait. Bir başka deyişle, 7/24 alarm halinde bekletilen ve her an kullanıma hazır bulunan 10 binden fazla nükleer silahın tamamına yakını bu iki ülkenin kontrolünde.

yoluna gitmişti.”⁸

Aradan geçen yarım yüzyıllık süreç, küresel aktörlerin konuya yaklaşımında herhangi bir değişiklik olmadığını gösteriyor. Nitekim 2017 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından imzaya açılan, nükleer silahların tüm dünyada imha edilmesi ve yenilerinin yasaklanmasını amaçlayan Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması, her fırsatta İran ve Kuzey Kore’ye karşı siyasi baskı uygulayan devletler tarafından ilgi görmedi. BM Genel Kurulunda Temmuz ayında 122 ülkenin desteğiyle kabul edilen antlaşmaya karşı çıkan nükleer silah sahibi BMGK daimi üyeleri ABD, İngiltere, Rusya, Fransa ve Çin ilgili müzakerelere ve oylamaya katılmadı.⁹

Dr. Sıtkı Egeli, bu gelişmeyi şöyle yorumluyor:

“Bundan çıkan anlam şu: Nükleer silaha sahip devletler ve onların nükleer şemsiyesi altına kendine yer bulan ülkeler, nükleer silahlar bağlamındaki mevcut durumun sürmesinden, yani nükleer silahların uluslararası ilişkilerin hukuki, temel ve kurumsal bir unsuru olarak kalmasından yanalar. Bunu yaparken de nükleer silahların yarattığı tüm risk ve tehlikeleri kabullenmeye hazırlar.”¹⁰

Öte yandan ABD ve Rusya’nın, ellerindeki nükleer silahları imha etmek şöyle dursun, önümüzdeki yıllarda bu silahların modernizasyonu için yüz milyarlarca dolar

yatırım yapmayı planladığı da biliniyor. Zira Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI), dünya genelinde geçen yıl nükleer silah sayısında azalma olmasına rağmen, bu silahların modernleştirilmesine yönelik yatırımların arttığını açıkladı. Sadece ABD’nin, 2017-2026 yıllarında nükleer gücünü geliştirmek ve güncellemek için 400 milyar dolar harcayacağı tahmin ediliyor.¹¹

ABD Kongresi Bütçe Ofisi’nin, “2017-2046 Yılları Nükleer Güçlerin Maliyetinin Yönetimine Yönelik Yaklaşımlar” başlıklı raporuna göre ülkenin nükleer kapasitesinin tam modernizasyonu için 1,2 trilyon dolar harcama öngörülüyor. Raporda şunlar kaydedildi: “772 milyar dolar, uzun menzilli hava araçları, füzeler ve nükleer silah taşıyan, nükleer reaktörlerle çalışan reaktör ve silah sistemlerini barındıran denizaltıların operasyon, devamlılık, modernizasyonu için harcanacak. 25 milyar dolar ise nükleer mühimmat fırlatma kapasitesine sahip uçaklar dahil nükleer silah taşıma sistemlerinin operasyon, modernizasyon ve devamlılığı için kullanılacak.” Raporda 445 milyar doların ise laboratuvar, üretim tesisleri, nükleer silah faaliyetleri, komuta, kontrol, iletişim ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve işletilmesine ayrılacağı kaydedildi.¹²

Büyük çoğunluğu “gelişmiş devletler” sınıfında yer alan devletlerin nükleer alanındaki faaliyetleri, yalnızca nükleer silahlanmayı değil, enerji sektörü başta olmak üzere nükleer ile ilgili tüm alanları kap-

8 “21. Yüzyılda Nükleer Silah Çıkmazı”, Sıtkı Egeli, AA Analiz, 5 Eylül 2017.

9 “Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması BM’de İmzaya Açıldı”, Dünya Bülteni, 20 Eylül 2017.

10 A.g.m., Sıtkı Egeli, AA Analiz, 5 Eylül 2017

11 “Dünyada Nükleer Silahlara Yatırım Artıyor”, Dünya Bülteni, 3 Temmuz 2017.

12 “ABD Kongresi’nden 1,2 Trilyonluk Nükleer Modernizasyon”, Dünya Bülteni, 2 Kasım 2017.

ıyor. Bu alandaki son veriler, nükleerin devletlerin enerji politikalarında ne denli önemli olduğunu ortaya koyuyor:

31 ülkede toplam 444 nükleer reaktör işletmede bulunuyor. Aralarında daha önce nükleer güç santrali bulunmayan Birleşik Arap Emirliği'nin de bulunduğu 16 ülkede ise halihazırda toplam 64 santralin inşası devam ediyor. 2023 yılına kadar mevcutlara ilave 164 yeni nükleer reaktör yapılması planlandı. 99 santralle dünyanın en fazla nükleer santraline sahip bulunan ABD, kendi elektrik üretiminin %20'sini nükleer enerjiden elde ediyor. 58 nükleer reaktörün üretimde olduğu Fransa %77'sini, 35 nükleer reaktörün üretime devam ettiği 8 reaktörün ise inşa halinde bulunduğu Rusya elektrik üretiminin %19'unu, 3 reaktörün inşaat aşamasında 25 reaktörün işletmede olduğu Güney Kore %30'unu nükleer santrallerden elde ediyor. 33 nükleer reaktöre sahip Çin ise ileriki yıllarda gerçekleştirecek elektrik enerji talebini karşılamak için 22 nükleer reaktörün inşasına başladı. Petrol ve doğalgaz zengini ülkelerde bile nükleer güç santrali bulunuyor. Örneğin, ABD, Kanada, İngiltere, Rusya ve Meksika gibi petrol zengini ülkeler, İran ve Rusya gibi doğalgaz zengini ülkeler elektrik enerjisi üretim portföyüne nükleer enerjiyi de dâhil ettiler. Ayrıca, petrol rezervi bakımından dünya beşincisi, doğalgaz rezervi bakımından da dünya dokuzuncusu olan Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Kore ile 4 ünitelik santralin kurulumu için anlaşma imzaladı ve şu anda ilk ünitenin inşası devam ediyor. Japonya, Fukushima kazası nedeniyle kapattığı nükleer santrallerden dolayı ortaya çıkan elektrik açığını karşılamak için yıllık 40 milyar dolara yakın 8 ilave enerji kaynakları ithal etmek zorunda

kaldı ve 17 nükleer güç santralini yeniden açma sürecini başlattı.¹³

Enerji ihtiyacının büyük bölümünü nükleerden karşılayan Fransa'da, nükleerin enerji üretiminde halihazırda %75 olan payını azaltma girişimleri ise başarılı olamıyor. Fransa Ekoloji Bakanı Nicolas Hulot, 2025 yılına kadar elektrik üretiminde nükleerin payını %50'ye düşürme hedefine ulaşmanın zor olacağını söyledi. Elektrik İletim Şebekesi (RTE) ise, enerjide nükleerin payının %50'ye düşürülebilmesi için ülkede 900 megavat kapasiteli 24 nükleer reaktörün kapatılması ve buna paralel olarak yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi gerektiği kaydedildi. Enerji için 2025 yılına kadar elektrik üretiminde nükleerin payını %50'ye düşürme hedefi Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un seçim vaatleri arasında yer alıyordu.¹⁴

Bütün bu veriler, ABD ve Avrupa ülkelerinin nükleer enerjiyle kurdukları hayatı bağı gösteriyor. Ancak söz konusu devletlerin nükleer enerji ve nükleer güç konusunda dünyanın geri kalanı üzerinde sürdürdüğü politikalar, bu konuda tekel olmaya devam etme arzularını ortaya koyuyor. Bu yapılırken de özellikle uluslararası toplantılarda alınan –ve kendilerinin uyma ihtiyacı hissetmediği- standartlar ve çevre güvenliği üzerinden sürdürülen söylemler kullanılıyor.

13 "Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikasına Bakış", Celaleddin Gökçek, DÜBAM, 2017.

<http://media.dunyabulteni.net/file/2017/turkiyenin-nukleer-politikasi-uzerine.pdf>

14 "Fransa Enerjide Belirlenen Hedefe Ulaşamayacak", Dünya Bülteni, 8 Kasım 2017.

3. HAYVAN HAKLARI: HASSASİYET Mİ, POLİTİK BİR ARGÜMAN MI?

Batılı küresel sistemin günümüzde “hayvan hakları” söylemi üzerinden sürdürdüğü manipülasyonlara bakıldığında, hayvanların yaşamlarına duyulan saygı ve hassasiyetten çok, tüm canlı türlerine verdikleri telafisi mümkün olmayan zararları perdeleme amacı öne çıkıyor. Nitekim basit birkaç sağlama ile bu acı gerçek ortaya çıkıyor.

Kozmetik sektöründe her yıl milyonlarca hayvanın ölümüne yol açan deneyleri gerçekleştiren firmaların tamamına yakını ABD ve Avrupalı firmalar oluşturuyor. Kanada’da her yıl yüzlerce fok balığı derisi için kafalarına vura vura vahşice katlediliyor. Dünya hazır gıda sektörünü kontrol eden ABD’li küresel şirketlerin kümes ve çiftlik hayvanlarını maruz bıraktığı uygulamaların görüntüleri artık tüm dünyaya yayılmış durumda.

Okyanuslara atılan plastiklerse binlerce çeşit deniz canlısını yok ediyor. BM himayesinde bu yıl ilki düzenlenen “Dünya Okyanus Konferansı”nda konuşan BM Genel Sekreteri Guterres, okyanusların daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir tehdit altında bulunduğunu belirterek, hiçbir şey yapılmazsa 2050’de plastik çöplerin balıklardan fazla olabileceği uyarısında bulundu. BM Genel Kurul Başkanı Peter Thomson da, “Okyanuslar üzerine, doğayı çok trajik şekillerde kirleten bir plastik belasını serbest bıraktık” ifadelerini kullandı.¹⁵

15 “BM Genel Sekreteri Guterres: Okyanuslardaki Plastik Çöpler 2050’de Balıklardan Fazla Olacak”, AA, 6 Haziran 2017.

Japonya’da, dünya çapında tepkilere rağmen Antarktika balina avına çıkan filonun 2017’de 300’den fazla balina-yı öldürdüğü bildirildi. FILONUN Antarktika Denizi’ndeki ekolojik sisteme ilişkin araştırma yaptığı açıklamasınınsa gerçeği yansıtmadığı iddia edildi. Deniz Memelileri Araştırma Enstitüsü (ICR), Japon filosunun 2016 yılında da Antarktika’da 333 balinayı katlettiğini açıklamıştı.¹⁶

Hatırlanacağı üzere 2016 yılında, İspanya’da daha önce yasaklanan boğa güreşi ile ilgili karar kaldırılmıştı. İspanya Anayasa Mahkemesi aldığı kararla, Katalonya’da uygulanan boğa güreşini yasağını kaldırmıştı. Katalonya özerk yönetimi parlamentosunun “Hayvanları Koruma Yasası” adıyla 2010 yılında çıkardığı ve 2012 başında yürürlüğe giren boğa güreşleri yasağı, Anayasa Mahkemesince 8 “evet”, 3 “hayır” oyuyla iptal edilmişti. Mahkeme, aldığı karara gerekçe olarak, boğa güreşlerinin İspanya’da “ulusal kültürel miras” olarak tanınmasını göstermişti.¹⁷

Batılı küresel sistemin günümüzde “hayvan hakları” söylemi üzerinden sürdürdüğü manipülasyonlara bakıldığında, hayvanların yaşamlarına duyulan saygı ve hassasiyetten çok, tüm canlı türlerine verdikleri telafisi mümkün olmayan zararları perdeleme amacı öne çıkıyor. Nitekim basit birkaç sağlama ile bu acı gerçek ortaya çıkıyor.

16 “Antarktika’da 300’den Fazla Balina Avlandı”, AA, 31 Mart 2017.

17 “Katalonya’da Boğa Güreşi Yasağı Kaldırıldı”, AA, 20 Ekim 2016.

sağlık

1. İLAÇ ENDÜSTRİSİ

ABD ve AB ülkelerinin hakimiyetindeki ilaç endüstrisi, patent haklarının ötesine geçen verilerin kullanımının sınırlanmasını sağlayan antlaşmalarla yeni ilaçların geliştirilmesini tekellerine alarak geri kalmış ve geliştirmekte olan ülkelerin bu ilaçları daha ucuza üretmelerinin önüne geçmektedirler.¹ Ayrıca yeni ilaçların geliştirilme aşamasında yapılan araştırmalarda verilerin şeffaf olarak açıklanmaması bu ilaçları ithal eden ve kullanan toplumlar için keşfedilmemiş toksisiteler ile zehirlenmeler açısından risk oluşturduğu gibi o ülkelerde insanlar üzerinde maliyeti yüksek yeni araştırmaların yapılmasına yol açmaktadır.²

Orijinal ilaçlar, dünyanın birçok ülkesinde güçlü yasalarla, patent ve veri koruma hakları semsiyesi altında belli bir süre boyunca korunurlar. Bu süre içinde, başka bir ilaç şirketinin bu ilacın benzerini üretmesine izin verilmez. Orijinal ilacın yasal koruma süresinin dolması ile birlikte, ilaç şirketleri, orijinal ilacın benzerlerini piyasaya sürebilirler. Bu ilaçlar, “Jenerik İlaç” olarak adlandırılır. Jenerik ilaçları üreten firmaların, bu ilaçları piyasaya sürebilmeleri için bazı kurallara uymaları zorunludur: Jenerik ilaç, orijinal ilaçla aynı etken maddeyi, aynı miktarda içermelidir. Aynı formülasyonda ve farmasötik şekilde olmalıdır. Orijinal ilaçla biyoeşdeğer olduğunun kanıtlanmış olması gerekmektedir. Biyoeşdeğerliği kanıtlanmış jenerik ilaçlar, araştırma harcaması yapmak zorunda kalmadan, orijinal ilaçların kanıtlanmış etkinlik ve güvenlik profiline dayanılarak piyasaya sunulurlar. Dolayısıyla jenerik ilaç çok daha ucuza mal edilebilir.³

1 Diependaele L, Cockbain J, Sterckx S. Raising the Barriers to Access to Medicines in the Developing World - The Relentless Push for Data Exclusivity. Dev World Bioeth. 2017; 17(1): 11-21.

2 J. Miller. How full disclosure of clinical trial data will benefit the pharmaceutical industry, 2017 - pharmaceutical-journal.com.

3 <https://www.aifd.org.tr/yenilikcilik/orijinal-ilac-nedir/> Erişim Tarihi: 28.11.2017.

Jenerik ilaçlar, özellikle düşük kaynaklara sahip gelişmekte olan bölgelerdeki sağlık bakım sistemlerinin sürdürülebilirliği için hayati öneme sahiptir. Kalite standartlarını karşılayan jeneriklerin onaylanması ve verilmesi yoluyla hastalara fayda sağlanması son derece önemlidir. Bu jenerik ilaçlar ile ilgili birçok sorun mevcuttur. Bu ilaçların ilaç kalpazanları tarafından sahteleri yapıldığı gibi yerel ilaç endüstrisi tarafından standart kalite ve etkinlikte üretilmemesi de ciddi küresel halk sağlığı sorunları oluşturabilmektedir. Jenerik ilaçlarda ilaç sentezi sırasında saf olmayan hammadde-lerin kullanılması, yetersiz kalite kontrolü veya güvencesi, hatalı saklama koşulları ve uygun olmayan ambalajlama karşılaşılan önemli sorunlardır. Düşük standartlardaki ilaç üretimi zayıf üretim prosedürlerinden kaynaklanabilmesinin yanında kasıtlı olarak maliyetleri düşürme niyetinden de kaynaklanabilmektedir. Maalesef bu ilaçlar ilgili ülkelerin ilgili kurumlarının onayından da geçmektedir. Jenerik ilaçlarla ilgili değerlendirme ve onay sürecindeki hatalar yasal onay standartlarının olmayışından ya da bu standartların uygulanması sırasındaki ihmalden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yerel düzenleyici kurumların onayını almış olabilen jenerik ilaçlar hala uluslararası kalite standartlarını karşılamaktan uzak olabilir. Yerel endüstri tarafından jenerik ilaçların onaylanmasından önce etkinlik ve güvenlik için randomize klinik deneme testlerinin yapılmasına gerek olmadığı halde biyoeşdeğerlik testinin mutlaka yapılması gerekir.^{4,5}

4 Mattar M. Collaborators of the Network for Drug Quality and Safety (NEDQAS). On the use of substandard medicines in hematology: An emerging concern in the Middle East and North Africa region. *European Journal of Internal Medicine*, In press, corrected proof, Available online 26 November 2017.

5 Grech J, Robertson J, Thomas J, et al. An empir-

İlaç endüstrisi ilaç satışlarını artırmanın bir yöntemi olarak hekimlere ilaç tanıtımı konusunda her yıl milyarlarca dolar harcamaktadır.⁶ İlaç endüstrisi hekimleri daha öğrenci iken etkilemektedir. Bu etkileme kalem, defter, ücretsiz kitap gibi mütevazı, hediyeler ile başlamakta, düzenlenen bazı aktiviteler ile daha pahalı hediyeler kazanmaları (!) sağlanmaktadır. Daha kötüsü ilaç şirketleri tarafından düzenlenen dersler, seminerler ve sunular tıp öğrencilerinin eğitiminin bir parçası haline getirilmiştir.⁷ İlaç endüstrisi temsilcileri ile hekimler arasındaki etkileşim hekimlerin kariyerlerinin ilk yıllarında artarak devam eder. Bu temsilcilerin promosyon teknikleri karşısında bilgi ve deneyimleri az olan genç hekimler savunmasız bir şekilde bu pazarlama tekniklerine yenik düşmektedirler. Belçika'da yapılan bir araştırmada ilaç temsilcileri ile hekimlerin karşılıklı etkileşimlerinin ve hediye kabullerinin hekimlerin reçete yazma davranışını etkilediği, bu durumun muhtemelen irrasyonel reçete yazma davranışını etkilediği tespit edilmiştir.⁶ İlaç endüstrisi tarafından sağlanan bilgilerin doktorların reçete yazma yeteneklerini geliştirdiğine dair veriler mevcut değildir.

ical review of antimalarial quality field surveys: the importance of characterising outcomes. *Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis*, 2018; 147: 612-23.

6 Fickweiler F, Fickweiler W, Urbach E. Interactions between physicians and the pharmaceutical industry generally and sales representatives specifically and their association with physicians' *BMJ open*, 2017 - bmjopen.bmj.com.

7 Makowska M. Does growing up with a physician influence the ethics of medical students' relationships with the pharmaceutical industry? The cases of the US and Poland.- *BMC medical ethics*, 2017 - bmcmedethics.biomedcentral.com.

İlaç promosyonları daima daha yeni, daha pahalı ve bazen de muhtemelen daha fazla riskli ilaçların reçete edilmesini sağlamayı amaçlar.⁸ ABD’de yapılan bir çalışmada ise ilaç endüstrisi ve sağlık hizmetleri şirketlerinin genel ödemelerinin %12’sinin doktorlara harcanan yiyecek ve içecek harcamaları olduğu belirtilmektedir.

Pazarlama teknikleriyle doktorların etkilenerek gereksiz ilaçların yazılmasının teşvik edilmesi halk sağlığı üzerinde oluşturduğu tehditler ile hastaların doğru tedaviye erişim haklarının ciddi ihlali anlamına gelmektedir.

8 Agnes Vitry. Transparency is good, independence from pharmaceutical industry is better! Aust Prescr. 2016; 39(4): 112–113.

2. ALTERNATİF TIP ADI ALTINDA YAPILAN UYGULAMALAR ve İLAÇ SAHTECİLİĞİ

Geleneksel ilaçlar özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde sağlık bakımından önemli düzeyde kullanılırlar. Geleneksel tıp uygulamaları kamu sağlığı açısından fırsatlar sunabileceği gibi zararlı sonuçları da olabilir.⁹ Geleneksel tıbbın bir parçası olan bitkisel ilaçlar hastalıklardan korunma, tedavi etme ve genel sağlık durumunun güçlendirilmesi için kullanılmaktadır.¹⁰ Son birkaç on yıldır alternatif veya destekleyici tedavi olarak bitkisel ürünlere yönelim giderek artmaktadır. Bitkisel ilaç pazarı milyarlarca dolarlık cirosu ile dünyada en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. Tedavi maksadı ile bitkisel ürün kullanımının artmasına rağmen onların potansiyel riskleri ile ilgili farkındalık düşüktür. Onaylanmamış bitkisel ürünlerin kendisi toksik olabileceği gibi hastaların kullandıkları ilaçlar ile etkileşerek yaşamı tehdit edici yan etkilere yol açabilirler.¹¹ Dünyanın birçok ülkesinde bitkisel ilaçların günlük klinik uygulamadaki klinik verileri toplanmamakta, ilaç uygulamasında karşılaşılan sorunların takibi olmamakta, oluşan ters reaksiyonların sorumlu nedenlerin saptanması, tanınması, araştırılması, kaydedilmesi, duyurulması ve gerekli önlemlerin alınması gibi gü-

9 Stanifer JW, Kilonzo K, Wang D, et al. Traditional Medicines and Kidney Disease in Low- and Middle-Income Countries: Opportunities and Challenges. *Seminars in Nephrology*, 2017; (3): 245-59.

10 Leach MJ, Lauche R, Zhang LA, et al. Characteristics of herbal medicine users among internal medicine patients: A cross-sectional analysis. *Journal of Herbal Medicine*. Available online 29 June 2017.

11 Wołniak KS, Georgiev MI, Orhan IE. Adulteration of herbal sexual enhancers and slimmers: The wish for better sexual well-being and perfect body can be risky. *Food and Chemical Toxicology*, 2017; 108: 355-64.

venlik çalışmaları yapılmamaktadır.^{12,13} Kullanılan birçok bitkisel tedavi ürününün veya onlardan türetilmiş ürünün net faydaları ile ilgili gerçek bilimsel kanıt yoktur. Gelecekte ilaçlara kıyasla bunlarla ilgili klinik öncesi ve/veya klinik çalışmalar daha az ya da basit düzeydedir. Oysaki her türlü tedavi ürününün gelişme ve pazarlama öncesi kaynaklarına bakılmaksızın titiz bir şekilde etkinlik ve güvenlik standartlarına uygun olması sağlanmalıdır.

Modern tıp uygulamalarının karmaşıklığı, maliyeti, sentetik olma algısı ve insanı kısıtlayıcı karakteri Doğu'da yüzyıllardır kullanılan yöntemleri Batı'ya taşımış, bitkisel tedavilere giderek artan ilgiye neden olmuştur. Her yaşta insanın kullandığı bu doğal olduğu düşünülen tedaviler ile modern tıbbın öngördüğü tedaviler sıklıkla birlikte yürütülmektedir. Ancak bazı bitkisel ürünlerin birlikte kullanımı, aşırı kullanımı ya da kullanılan ilaçlarla etkileşimi ölüm dahil birçok ciddi sağlık sonuçları doğurabilmektedir.¹⁴

Antik çağlardan beri birçok amaçla tüketilen baharat ve bitkilerin sağlık için faydalı oldukları bilinse de üretimi ve arz zinciri sırasında sağlıkla ilgili biyolojik ve kimyasal kirleticilerle kontamine olma riskleri bulunmaktadır. Besin intoksikasyonlarında araştırmalar genellikle ana gıdalar üzerinde yapıldığından kontamine baharat ve otların toksik bir neden olarak ortaya konması zordur. Baharat ve otlar patojenik mantarlardan kaynaklanan miyotoksinler, böcek ilacı kalıntıları ve karıştırılan maddeler nedeniyle endokrin bozukluklar ve kanser yapıcı etkiye sahip olabilirler. Yapılan bazı çalışmalarda kurutulmuş baharat ve otların üzerinde insan sağlığı için zararlı yapışkan mikroorganizmalar tespit edilmiştir.¹⁵

ABD ve AB ülkelerinin hakimiyetindeki ilaç endüstrisi, patent haklarının ötesine geçen verilerin kullanımının sınırlandırılmasını sağlayan antlaşmalarla yeni ilaçların geliştirilmesini tekellerine alarak geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin bu ilaçları daha ucuza üretmelerinin önüne geçmektedirler.

12 Kim M, Han Ch. Adverse drug reactions in Korean herbal medicine: A prospective cohort study

European Journal of Integrative Medicine, 2017; 9: 103-09.

13 Jütte R, Heinrich M, Helmstädter A, et al. Herbal medicinal products – Evidence and tradition from a historical perspective Journal of Ethnopharmacology, 2017; 207: 220-225.

14 Pınar N, Topaloğlu M, Özer C, Alp H. Kardiyoloji hastalarında bitkisel ürün kullanımı. Herbal supplement usage in cardiac patients. Turk Kardiyol Dern Ars 2017; 45(7): 614-622

15 Székács A, Wilkinson MG, Mader A, Appel B. Environmental and

Farklı amaçlar ile satılan bitkisel ilaçlar birçok yerden kolaylıkla satın alınabilir ve bitkisel ürünlerin yasadışı formları da bulunabilir. Bu bitkisel ilaçlara sentetik bazı maddeler ilave edilerek satışı yapılabilir.¹⁶ Üzerinde doğal şeklinde etiket olsa da içeriklerinde toksik ağır metallerin yanında çok sayıda beyan edilmeyen sentetik maddeler saptanabilmektedir.

Her türlü suistimale açık devasa ve çok karlı olan alternatif tıp sektörü halk sağlığı üzerinde ciddi bir sömürü ve kandırmaca aracı olmaya doğru gitmektedir. Bu tür ürünleri üreten ve pazarlayanların insanların sağlık haklarını ihlal konusunda sorumlu olduklarının bilincinde olmaları gerekmektedir.

Sahte ilaç pazarlaması dünya çapında giderek artan bir sorun olmaya devam etmektedir.¹⁷ Uluslararası sahte ilaç piyasası her geçen gün büyümektedir. Bu piyasanın 75-200 milyar dolarlık bir pazarı olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸ Sahte ilaçların tahminen %80'i Hindistan Meksika ve Çin'de üretilmektedir.¹⁹ İçerisinde aktif farmasötik madde olmayan sahte ilaçlardan, ilaç etkisi varmış gibi satılan gıda

takviyelerine kadar geniş bir aralık ilaç kalpazanlığının alanına girmiştir.¹⁷ Halk sağlığı için oldukça önemli bir sorun olan bu sahte ilaçlar her geçen gün tespit etmenin daha zor olduğu sofistike yöntemler ile muadilleriyle hemen hemen aynı görünecek şekilde üretilip ambalajlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre gelişmiş ülkelerdeki tüm ilaçların %1'inin, tüm dünyadaki ilaçların %10'unun ve gelişmekte olan ülkelerdeki ilaçların %50'sinin sahte olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca internet ortamında satılan ilaçların ise %50 oranında sahte olduğu belirtilmektedir.^{19,20} Gelişmiş ülkelerde ilaç kalpazanlığına karşı daha etkin sistemler kurulabilmişken geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde bu farmasötiklerin düzenlenmesi ve kontrolü için etkin sistemler bulunmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde en çok sıtma, tüberküloz ve AİDS tedavisinde kullanılan ilaçlarda sahteciliğe rastlanırken, gelişmiş ülkelerde erektil disfonksiyon, kilo verdirci ve kilo aldırıcı ilaçlarda sahtecilik sıktır. Ancak tüm ürünler, özellikle karmaşık ve pahalı ilaçlar kalpazanların hedefindedir.²¹ Bu pahalı ilaçlarla ilgili sahteliğe dünyanın her yerinde rastlanabilmektedir. Oldukça sofistike tıp güvenliğine sahip olduğu düşünülen Japonya'da hepatit C tedavisinde kullanılan Ledipasvir ve Sofosbuvir

food safety of spices and herbs along global food chains. Food Control, 2018; 83; 1-6.

- 16 E. Deconinck. Illegal Adulterations of (Traditional) Herbal Medicines and Dietary Supplements for the Treatment of Pain. Nutritional Modulators of Pain in the Aging Population, 2017: 75-85.
- 17 U. Holzgrabe Counterfeit Drugs Studied by NMR. Encyclopedia of Spectroscopy and Spectrometry (Third Edition), 2017: 393-395.
- 18 Gunasekera D. Counterfeit drugs: Fight fake reagents with digital tools. Nature. 2017; 21:546.
- 19 <https://www.drugs.com/slideshow/counterfeit-drug-issues-1136>.

- 20 S. Golocorbin-Kon, M. Lalic-Popovic, N. Pavlovic, S. Vukmirovic, M. Mikov. Counterfeit Drugs as A Common Risk For The Successful Treatment. Clinical Therapeutics, 2017; 39(8): e30.
- 21 Rebiere H, Guinot P, Chauvey D, Brenier C. Fighting falsified medicines: The analytical approach. Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis. 2017; 142: 286-306.

kombinasyonlarının sahteleri piyasaya sürülmüş ve bir hastanın dikkati sayesinde sahtecilik fark edilebilmiştir.²² Hem niteliksiz hem de kusurlu düşük kaliteli tıbbi ürünler ve ilaçlar, özellikle düşük gelirli ve orta gelirli ülkelerde sağlık sistemlerinde önlenabilir ölüm, artmış hastalık yükü, ilaç direnci ve sağlık sistemine olan inancın kaybına neden olur.²³

DSÖ'ne göre Afrika'da her yıl 100.000'den fazla insan sahte ilaçlardan dolayı ölmektedir. Afrika'da yapılan bir araştırmada sadece kalp ve damar hastalıkları için kullanılan ve menşei belli ilaçların %16'sının belirgin şekilde düşük kalitede olduğu tespit edilmiştir. Bu düşük kalitesizlik oranı Asya (Hindistan ve Çin) menşeli ilaçlarda %35'e, sokak pazarlarında satılan ilaçlarda %50'ye ulaşmaktadır.²⁴ Sahraaltı Afrika'da sıtma ilaçları ile ilgili yapılan bir çalışmada ilaç pazarının büyük bir bölümünü ele geçiren özel sektörün ürettiği ilaçların bir bölümünün çok az ya da hiç etken madde içermediği ya da zararlı bileşenler içerdiği tespit edilmiştir. Sahraaltı 21 Afrika ülkesinde ve 7 Güneydoğu Asya ülkesindeki eczanelerde satılan 4000 sıtma ilacı numunesinin incelenmesinde üçte bi-

rinden daha fazlasında etken madde olmadığı saptanmıştır.²⁵

“Normal beslenmeyi takviye etmek amacıyla, vitamin, mineral, protein, karbonhidrat, lif, yağ asidi, aminoasit gibi besin öğelerinin veya bunların dışında besleyici veya fizyolojik etkileri bulunan bitki, bitkisel ve hayvansal kaynaklı maddeler, biyoaktif maddeler ve benzeri maddelerin konsantre veya ekstraktlarının tek başına veya karışımlarının, kapsül, tablet, pastil, tek kullanımlık toz paket, sıvı ampul, damlalıklı şişe ve diğer benzeri sıvı veya toz formlarında hazırlanarak günlük alım dozu belirlenmiş ürünler” takviye edici gıda olarak tanımlanmıştır. Ancak takviye edici gıda olarak tanımlanan ürünlerin kilo verdirici, kilo aldırıcı, boy uzatıcı, cinsel performansı arttırıcı, sigara bıraktıracı, hastalıkları önleyici, tedavi edici ve iyileştirici ürünlermiş gibi gösterilerek satışa sunulduğu gözlenebilmektedir.²⁶ Diyetle alınan takviye edici ilaçların çeşitli riskleri bulunabilir. Başta hastaların kullandıkları ilaçlarla etkileşim olmak üzere ciddi istenmeyen durumlara yol açabilirler. İlaça bağlı yan etkiler nedeniyle hastaneye yatan hastaların %12'si bitkisel ilaç takviyesi kullanmaktadır. Çin'de yapılan bir araştırmada geleneksel bitkisel Çin tıbbını kullanan hastalarda kullanmayanlara oranla ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası düşük potasyum düzeyleri ve kanama bozukluğu açısından artmış bir risk bulunduğu tespit edilmiştir.²⁷ Cerrahiye

22 Tetsuya Tanimoto, Kenji Tsuda, Tomohiro Kurokawa, Jinichi Mori, Hiroaki Shimmura. Essential medicines for universal health coverage. *The Lancet*, 2017;389(10082): 1880-1881

23 Newton PN, Taberner P, Dwivedi P et al. Falsified medicines in Africa: all talk, no action, *The Lancet Global Health*, 2014;2(9):e509-e510.

24 Marie Antignac, Bara Ibrahima Diop, Diane Macquart de Terline, Melisande Bernard, Xavier Jouven

Fighting fake medicines: First quality evaluation of cardiac drugs in Africa *International Journal of Cardiology*, 2017; 243: 523-528.

25 Brower V. Falsified and substandard malaria drugs in Africa. *The Lancet Infectious Diseases*, 2017; 17(10): 1026-1027.

26 https://www.tarim.gov.tr/GKGM/Belgeler/.../Takviye_Gidalar_Soru_Cevap.docx.

27 Levy I, Attias S, Ben-Arye E, Goldstein L, Matter I, Somri M, Schiff E. Perioperative Risks of

alınan hastalar üzerinde yapılan başka bir çalışmada diyetlerinde takviye edici gıda bulunan hastaların %16.5'inin kullandığı takviye edici ürünler ile anestezi ilaçlarının etkileşime girebileceği, %10 hastanın da ameliyat öncesi alınan antitrombositerin ilaçlarla etkileşime girebileceği, bazı hastaların da ameliyat sonrası kanama komplikasyonu geçirdiği bulunmuştur.²⁷

İlaç ve metabolitlerinin ana atılım yollarından biri böbrekten boşaltımdır. Böbrekler ilaç ve metabolitlerinin hasarlanmasına karşı oldukça hassas organlardır. Alternatif ilaçlar ile ilgili böbrek toksisitesinin sıklığı bilinmemektedir. Ancak alternatif ilaçlar olarak satılan reçetesiz ilaçların kontrolünün eksikliği bilinmektedir. Klinisyenlerin açıklanamayan böbrek hasarları olan hastalarda alternatif tıp ürünlerinin tüketimini dikkate almaları önerilmiştir. Geleneksel tıp ürünlerinin akut böbrek hasarı, tübüler fonksiyon bozukluğu, elektrolit dengesizliği, sistemik hipertansiyon, kronik böbrek hastalığı, renal papiller nekroz, böbrek taşları ve üreteryal kanser de dahil olmak üzere çeşitli böbrek sorunlarına yol açabileceği bildirilmiştir.²⁸

Dietary and Herbal Supplements. World J Surg. 2017; 41(4): 927-934.

28 Baudoux T, Nortier JL Nephrotoxicity of Herbal Products. Toxicology of Herbal Products pp 307-344.

3. ORGAN TİCARETİ

Dünya Sağlık Örgütü rakamlarına göre dünyada her yıl tahminen 100.000 organ nakli yapılmaktadır. Bu organ nakillerinin %5-10'unun yasadışı nakillerden oluştuğu tahmin edilmektedir.²⁹ Sağlık problemlerini çözmek için gereken kaynakların yetersizliği tıbbî tuzime neden olur. Tıbbî tuzizm sağlık problemlerine bir yandan çözüm olurken bir yandan da bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Yaşam sonunun seçimi, insan vücudu ve beden bölümlerinde insan ticareti ve organ nakli bu konulardan bazılarıdır.³⁰ İnsanlara ikinci bir yaşam şansı sunan doku-organ nakli kişilik haklarını yakından ilgilendiren tıbbî müdahalelerdendir. Ancak yeterli sayıda organ bulunmaması, kültürel ve eğitimsel farklılıklar, dinî açıdan sakıncalı olduğu inancı nedeniyle organ nakli yeterli düzeyde gerçekleştirilememektedir. Organ sıkıntısının tüm dünyada yaygın bir sorun olması yasal olmayan yollara başvuruya neden olmuştur. Artan nüfusu ile beraber organ nakli ihtiyacı da artan Çin ve yasal olarak organ vermenin yasak ancak almanın serbest olduğu İsrail organ arayan ülkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle en çok organ hırsızlığı ve operasyonlarının bu ülkelerde yapıldığı düşünülmektedir. Bu ülkelerde mahkumların ve göçmenlerin organlarının alınmasına devletin göz yumduğu ve hatta devlet eliyle organ kaçakçılığının yapıldığına dair duyumlar mevcuttur.³¹

29 10 Simon Griffin. Terrifying Facts About Organ Trafficking. October 19, 2017.

<http://listverse.com/2017/10/19/10-terrifying-facts-about-organ-trafficking/> Erişim Tarihi: 13.12.2017

30 Cooper M, Hieda M. The Dark Side of Medical Tourism?: End of Life Choice, Human Trafficking, and Organ Transplants Oncology: Breakthroughs in Research and Practice 2017 Pages: 13.

31 www.yenisoz.com.tr/gocmen-ve-kimsesizler-organ-mafyasinin-hedefinde-haber-9156.

Organ kaçakçıları kurbanları aldatarak ya da onlara zor uygulayarak organlarını alabilmektedir, organını satmayı kabul eden kurbana vaat ettikleri ücretleri ya hiç ödememekte, ya kısmen ödemekte ya da eğitimsiz, fakir, göçmen ya da evsiz insanları onların izni olmaksızın tedavi ediyor gibi göstererek organlarını almaktadırlar. Ayrıca turistleri ve çocuklarını kaçıarak organlarını alabilmektedirler.³² Deprem ve savaş bölgelerinde, kimsesiz göçmen çocukları ve sokak çocuklarının kaçırılarak organ ticareti için kullanıldıkları gösterilmiştir. Kimi zaman para karşılığında fakirden zengine olan nakillerin yanı sıra kimi zaman bu işlemler organları alındıktan sonra insanların yok edilmesi ile sonuçlanmaktadır.³¹ Hayatta kalabilen organ vericileri ise çoğunlukla organ cerrahileri sağlıksız koşullarda yapıldığı için Hepatit B,C, AIDS gibi bulaşıcı hastalıklara maruz kalmaktadırlar.

Suriye'deki karmaşa ve savaş ortamından faydalanan organ kaçakçılarının Suriye'nin kuzeyinde faaliyetlerini sürdürdükleri ve son üç yıl içinde 3.000 insanın ticaretinin yapıldığı bizzat Suriye İçişleri Bakanı tarafından açıklanmıştır.³³

Organ kaçakçılığı ile mücadelenin önemli basamaklarından biri organ bağışının artırılmasıdır. Organ bağışının yasak olduğu devletlerde bu tür düzenlemelerin değiştirilmesi, organ bağışına yönelik eğitimlerin artırılması donör olarak kadavra kullanı-

mini artırarak canlıdan organ ticaretini azaltacaktır.

32 Davis A. Organ Trafficking. April 28, 2017. <https://history.libraries.wsu.edu/spring2017/2017/04/28/organ-trafficking/> Erişim Tarihi: 13.12.2017.

33 <https://tr.sputniknews.com/analiz/201701261026949903-Suriye-İnsan-Ticareti.>

4. TÜTÜN, ALKOL ve UYUŞTURUCU

Dünya sathında yaklaşık 1 milyar sigara içicisinin olduğu tahmin edilmektedir. Sigara kullanımı önlenebilir hastalık yapıcılarının başında gelmektedir. Her yıl küresel olarak yaklaşık 5 milyondan fazla ölüm tütün kullanılmasından kaynaklanmaktadır.^{34,35} Sigara kullanımının amfizem, kronik bronşit, kalp-damar hastalıkları ve akciğer kanserine neden olduğu artık net olarak ortaya konmuştur.

Vergi artırımı yoluyla tütün ürünlerinin fiyatının artırılması, özellikle gençler ve düşük gelir grupları arasında bu ürünlerin tüketiminde azalmaya yol açtığından dolayı önerilen bir yöntemdir. Ancak bu yöntemin etkinliği birkaç nedenle azalmaktadır.³⁶ Bu nedenlerden birisi tütün kaçakçılığıdır. Tütün pazarındaki kontrol önlemleri tütün kaçakçılığını ve taklit ürünleri beraberinde getirmektedir. Yasadışı olduğundan kaçak tütün pazarı tam olarak bilinmese de 39 milyar dolarla toplam tütün pazarının %9,1'lik kısmını oluşturduğu tahmin edilmektedir.³⁷ Dünya üzerindeki tütün ve tütün ürünleri ile mücadeleye devam edilirken tütün kaçakçılığı da ihmal edilmemelidir.

Pasif içicilik sigara içmeyenlerin dış ortamdaki sigara dumanına maruz kalarak etkilen-

34 Boo YL, Mat LNI, P'ng HS, et al. Perception of Adults on Electronic Cigarettes (E-cigarette) in a Malaysian Tertiary Care Centre. Journal of Cancer Policy, In press, Available online 22 November 2017.

35 Smith SL, Smith C, Cheatham M, Smith HG. Electronic Cigarettes: A Burn Case Series. The Journal for Nurse Practitioners, 2017; 10: 693-9.

36 Torun T, Ekinci F. Sigara ve benzer nitelikli alışkanlık yaratan ürünlerin tüketiminin azaltılmasına yönelik sosyal pazarlama uygulamalarında vergilerin etkinliği. Sakarya İktisat Dergisi. 2017; 19-39.

37 Kulick J, Priege J, Kleiman MAR. Unintended consequences of cigarette prohibition, regulation, and taxation. International Journal of Law, Crime and Justice, 2016; 46: 69-85.

mesi anlamına gelir ki bu önemli bir halk sağlığı sorunudur. Çocuklar dakikadaki soluma sayılarının fazla olması, temizlenme mekanizmalarının henüz gelişmemiş olması nedeni ile erişkinlere göre sigara dumanından daha fazla zarar görürler. Sigara dumanına düzenli olarak maruz kalan çocuklarda astım, alt solunum yolu ve orta kulak enfeksiyonlarının sık görüldüğü bilinmektedir. Pasif içiciliği engellemek için kapalı mekânlarda sigara içilmesinin kanunlarla yasaklanması olumlu bir gelişme olmakla birlikte bu yasaların özellikle ev ve özel araçları kapsamaması önemli bir eksikliktir.³⁸

Elektronik sigara (e-sigara) tütünü taklit eden akülü bir cihazdır ve tütün sigarasına göre daha az zararlı bir alternatif olarak veya sigara bırakmaya yardımcı olarak pazarlanmaktadır.³⁹ Nispeten yeni sayılan ve popüleritesi giderek artan elektronik sigaralar, barındırdıkları yüksek yoğunlaştırılmış sıvı nikotin ve formaldehitler ile polibrominated difenil eterler gibi katkı maddeleri nedeniyle potansiyel sağlık riskleri içermektedirler. Görünüşleri ile çocukların ilgisini çeken bu ürünler çocuklar için daha ciddi sağlık sorunlarına yol açabilir.^{39,40} E-Sigara dumanının zararları konusunda Dünya Sağlık Örgütü'nün ortak

bir kanaati gelişmemiş olsa da, aerosoller aracılığı ile yaydığı bilinen zararlı maddeleri göz önüne alarak işyerlerinde veya kamusal alanlarda e-sigara kullanılmasını DSÖ önermemektedir. İçeriklerinde alev geciktirici olarak kullanılan polibrominated difenil eterlerin endokrin sistem, doku ve organ gelişimi, üreme sistemi ve merkezi sinir sistemi üzerine zehirli etkileri olduğu, kansere neden olduğu gösterilmiştir. Tehlikeli maddeler olarak kabul edilen polibrominated difenil eterlerin Avrupa Birliği'nde elektrikli ve elektronik ürünlerde kullanımı kısıtlanmıştır.³⁹ Hong Kong'da yapılan bir çalışmada, e-sigara aerosollerinin içerisinde yüksek oranda polibrominated difenil eter bulunduğu ve bunun e-sigara ile ilgili düşünülen daha fazla ana sağlık riski olabileceği belirlenmiştir.³⁹ Başka bir çalışmada e-sigaranın cepte taşınması sırasında meydana gelen patlama ve yanıklarda artışlar meydana geldiği rapor edilmiştir.³⁵ Tütün endüstrisinin yeni ürünü olan e-sigara birçok farklı teknikle pazarlanmakta, özellikle gençler arasında hızla yaygınlaşmaktadır. Genç yetişkinlerin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olan sosyal medyada e-sigara pazarlaması ve teşvik edilmesi ile ilgili çokça paylaşımlar yapılmaya başlanmıştır. Sosyal medyada gençleri ve genç yetişkinleri etkisi altına alabilecek reklam amaçlı paylaşımların sınırlandırılması sigara ile mücadelenin bir parçası olmalıdır.⁴¹

Dünya Sağlık Örgütü alkol tüketimi ile ilgili 60'dan fazla hastalık geliştiğini bil-

38 Akçay D, Özcebe H. Çocukların Özel Araçlarda Sigara Dumanından Pasif Etkilenim Durumlarının İncelenmesi, Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 2017.

39 Chung S-S, Zheng J-S, Kwong A.C.S, Lai V.W.Y. Harmful flame retardant found in electronic cigarette aerosol. Journal of Cleaner Production, 2018; 171: 10-16.

40 Noble M.J. The New Dangers of Electronic Cigarettes. Clinical Pediatric Emergency Medicine, 2017; 18(3): 163-72.

41 Pokhrel P, Fagan P, Herzog T.A, et al. Social media e-cigarette exposure and e-cigarette expectancies and use among young adults. Addictive Behaviors, 2018; 78: 51-8.

dirmiştir. Alkol kullanımına bağlı sindirim sistemi ile karaciğer, kalp ve damar sistemi değişiklikleri, iskelet ve kas sistemlerinin tutulumu, beslenme kötülüğü, bağırsıklık sistemi sorunları, endokrin ve hematolojik sistem zararlanması ile merkezî ve periferik sinir sistemlerinde hasarlanmalar gözlenebilmektedir.⁴² Son yıllarda tüketiminin arttığı bilinmekte olan alkol kullanımı giderek artan önemli bir problem haline gelmiştir. Eğlence, stresle başa çıkmak, özentî, sosyal içicilik, arkadaş çevresinde tek kalmamak alkol kullananların başlıca alkol alma nedenlerindendir. Alkol ile başlayan eğlence ortamı, trajik bir trafik kazasıyla, yakın bir arkadaşı tarafından yaralanmakla ve hatta ölümle sonlanabilir. Günümüzde bu gibi çeşitli örneklerle alkol kullanımının kişi, aile ve toplum üzerinde yarattığı tehlikeler de görmezden gelinemez boyutlara ulaşmıştır.⁴³ Alkol ve şiddet davranışı arasında kesin bir ilişki varlığı ortaya konulmasa da alkol tüketimi ile şiddet davranışı arasında bir ilişki olabileceği birçok çalışma ile gösterilmiştir. Birçok faktörün bir araya gelmesi ile alkol etkisi altında olan bireylerde şiddet davranışı görülebilmektedir.⁴⁴

Hamilelik sırasında alkol tüketiminin bebekte ciddi sağlık sorunları oluşturacağı uzun zamandan beri bilinmektedir. Doğum kusurları ve gelişme gerilikleri anne karnında alkole maruz kalan bebeklerde sık görülen önlenabilir durumlardandır. Ancak buna rağmen dünyada gebelerin hamilelik sırasında alkol tüketimlerinin önüne geçilememiştir. Farklı ülkelerde tüketilen alkol miktarını karşılaştırmak zor olsa da bazı ülkelerde kadınların alkol tüketme alışkanlıkları saptanmıştır. İsveçli kadınlar alkol aldıklarında en az bir içki bitirirlerken hamile Rus kadınların haftada alkol tüketiminin 0.84 olduğu tespit edilmiştir. Hamilelikleri süresince İsveçli kadınlarının %2,2'si ve

Dünya sathında yaklaşık 1 milyar sigara içicisinin olduğu tahmin edilmektedir. Sigara kullanımı önlenabilir hastalık yapıcılarının başında gelmektedir. Her yıl küresel olarak yaklaşık 5 milyondan fazla ölüm tütün kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

42 Ballvé AP, López LG, Morillas RM, Planas R. Neurological manifestations of excessive alcohol consumption. Gastroenterología y Hepatología. Available online 26 November 2017.

43 Özcan B, Sever S. Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Alkol Kullanımı ve Çeşitli Kriterlere Göre Analizi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017; 2(1): 261–76.

44 Gürbüz M, Arıkan Z. Alkol Bağımlılığı ve Şiddet. Türkiye Klinikleri J Psichiatri Nurs-Special Topics 2017; 3(2): 132-5.

İngiliz kadınlarının %15,5'i en az bir içki âleminde bulunmuştur. Doğuranlarda yapılan retrospektif bir çalışmada Fransız kadınların %3,2'sinin gebelikleri süresince en az bir kez içki âlemine katıldıkları bildirilmiştir. İngiltere'de yapılan başka bir çalışmada hamileliklerini tehlikeye atacak şekilde ciddi, haftalık ve aylık periyotlar halinde alkol alımının kadınların %2,4'ünde olduğu tespit edilmiştir.⁴⁵ Başka bir çalışmada Kanada'da hamile kadınlar arasında alkol kullanma sıklığının %10, ABD'de %15 Litvanya'da %25, Ukrayna'da %34 Rusya'da %36.5, Fransa'da %27, İtalya'da %33.1, Danimarka'da %45.8, İrlanda'da %60.4 olduğu belirtilmiştir.^{46,47} Güney Afrika'da hamile olan her 3 kadından 1'i gebeliği boyunca tehlikeli sınırlarda alkol tüketmektedir.⁴⁸ Anne karnındaki bebekleri alkolün zararlı etkilerinden korumak için bütün ülkelerde politikalar geliştirilmelidir. Öz anneleri tarafından daha doğmadan bilinçsizce sağlıklı yaşam hakları

ellerinden alınan bu bebekler için tedbirler alınmalı, toplumsal eğitimlerin yanında yasal mevzuat oluşturulmalıdır.

Yasadışı uyuşturucuların küresel üretimi ve tüketimi, son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Küresel nüfusun uyuşturucu kullanımı, normal nüfus artışıyla orantısız bir şekilde artmaktadır.⁴⁹ Belirli iklim ve koşullarda yetişebilen heroin ve kokainden farklı olarak sentetik kanaboidler coğrafi olarak kısıtlanmamışlardır ve dünyada yaygın olarak üretilmektedirler. Sentetik psikoaktif maddelerden olan amfetamin üretiminin 2020 yılında 191 tona ulaşması beklenmektedir. Amfetamin kullanımına bağlı ortaya çıkan rahatsızlıklar tüm dünyada uyuşturucu bağımlılığı ile ilişkili hastalıkların önemli bir kısmını oluştururken ikinci sırada opioidler yer almaktadır. Amfetamin ve metamfetaminlerin yaygın olarak kullanımı dünya sağlığı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Ekstazi metamfetamin kadar olmasa da pazarı gittikçe artan uyuşturucu türüdür. Sentetik kanaboidlerin kullanımına bağlı zehirlenmeler giderek artmaktadır, bu nedenle hastane yatışları ve ölüm görülebilmektedir.⁵⁰ Uyuşturucu kullanımının bir suç olmanın ötesinde ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması önerilmektedir.⁵¹ Ba-

45 Mårdby A-C, Lupattelli A, Hensing G, et al. Consumption of alcohol during pregnancy—A multinational European study Women and Birth, 2017; 30(4): e207-e213.

46 Popova S, Lange S, Probst C, et al. Prevalence of alcohol consumption during pregnancy and Fetal Alcohol Spectrum Disorders among the general and Aboriginal populations in Canada and the United States. European Journal of Medical Genetics, 2017; 60(1): 32-48.

47 Popova S, Lange S, Probst C, et al. Estimation of national, regional, and global prevalence of alcohol use during pregnancy and fetal alcohol syndrome: a systematic review and meta-analysis. The Lancet Global Health, 2017; 5(3): e290-e9.

48 Brittain K, Remien RH, Phillips T, et al. Factors associated with alcohol use prior to and during pregnancy among HIV-infected pregnant women in Cape Town, South Africa. Drug and Alcohol Dependence, 2017; 173: 69-77.

49 Meena K. Yadav, Michael D. Short, Rupak Aryal, et al. Occurrence of illicit drugs in water and wastewater and their removal during wastewater treatment. Water Research, 2017;124: 713-727.

50 Market Analysis of Synthetic Drugs. World Drug Report 2017. http://www.unodc.org/wdr2017/field/Booklet_4_ATSNPS.pdf.

51 Csete J, Wolfe D. Seeing through the public health smoke-screen in drug policy. International Journal of Drug Policy, 2017; 43: 91-95.

ğımlılık geliştikten sonra tedavisi oldukça güçtür ve ülkelerin sağlık harcamalarını önemli miktarda artırmaktadır. İyileştikten sonraki süreçte de psiko-sosyal destek sürdürülmediği taktirde bağımlılığın yinleme oranı yüksektir. Bu nedenle bağımlılık yapıcı maddelerin kullanılmasını ve yayılmasını önlemeye yönelik stratejiler geliştirilmelidir.

Tüm dünyadaki 15-64 yaş arası erişkin popülasyonun yaklaşık %5'i en az bir kez uyuşturucu kullanmıştır. Uyuşturucu kullananlarında %11'i uyuşturucuya bağlı tedavi almıştır. İnsan sağlığını en çok etkileyen uyuşturucu türü opioidler olsa da esrar dünyada en sık kullanılan uyuşturucudur. Amfetaminler 35 milyon kullanıcı ile ikinci sıklıkta kullanılmaktadır. Tıbbî olarak kullanılan opioidlerin kötüye kullanımı endişe edici düzeyde artmaktadır. Yaklaşık 35 milyon insanın tıbbî amaçlarla üretilen opioidleri kötüye kullandığı tahmin edilmektedir. Opioidler Güney-Batı ve Orta Asya'da ve Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da büyük endişe kaynağıdır.⁵² Avrupa Birliği'ndeki yetişkinlerin yaklaşık dörtte birinin hayatlarının herhangi bir noktasında eğlence amacıyla yasadışı uyuşturucu kullandığı tahmin edilmektedir.⁵³ Güneydoğu Avrupa'da her 5 ilaç bağımlısından 3'ü opioid bağımlılığı tedavisi görmektedir. Kuzey Amerika, Karaipler, Batı ve Orta Avrupa'da kokain kullanımı yaygındır. Amfetamin kullanımı ise Doğu ve

Güneydoğu Asya ile Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde yaygındır. Afrika'da en sık kullanılan uyuşturucu olan esrar, Mozambik, Nijerya, Güney Afrika ve Tanzanya'da yaygın kullanılmaktadır.⁵²

Yasadışı uyuşturucuların sıradan kullanıcıların kullandığı internet ortamındaki kaçakçılığı tahmin edilen kaçakçılığın ancak %4'ü kadarını oluşturmaktadır. Kaçakçılığın %96'sı darkweb olarak bilinen, kuralın, kanunların ya da yasakların olmadığı sınırsız bir alan olan ve her internet kullanıcısının erişemediği sitelerin bulunduğu derin internet ortamlarında yapılmaktadır. Darkweb'den ticaret bitcoin gibi sanal para birimleri ile yapılmakta ve ürünler topluma açık dağıtım servisleri ile dağıtılmaktadır. Çalışmalar uyuşturucuların bu internet ağı yolu ile dağıtılmasının her geçen gün arttığını göstermektedir. 50'den fazla ülkede 100.000 civarında kullanıcı darkweb yoluyla uyuşturucuya kolayca ulaşabilmektedir. 2014-2017 yılları arasında darkwebden uyuşturucuya ulaşım %70 oranında artmıştır. Ekstazi, esrar, LSD ve NPS darkweb üzerinden en çok elde edilen uyuşturuculardır.⁵²

52 Global Overview Of Drug Demand And Supply World Drug Report 2017.

http://www.unodc.org/wdr2017/field/Booklet_2_HEALTH.pdf.

53 Anderson M. Poisoning with illicit drugs. Paediatrics and Child Health, 2017; 27(9): 401-5.

5. GIDA GÜVENLİĞİ

Gıda ticareti dünya çapında genişledikçe gıda güvenliği gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak endişeleri haline gelmiştir.⁵⁴ Bazı ülkeler gıda güvenliği ile ilgili standartlarını geliştirebilmişken halen gıda kaynaklı hastalıkları tanımlamak ve izlemekle ilgili standartları geliştiremeyen ülkeler mevcuttur. İklim değişikliği ile gıdaların üretimi depolanması ve dağıtımı sorunlarını, yeni patojenlerin ve toksik maddelerin ortaya çıkması, işlenmiş ve dondurulmuş gıdaların artmış kullanımı ve risk altındaki (immün yetmezlikli ve yaşlı) tüketicilerin artmış olması gıda güvenliği sorununu büyötmektedir.⁵⁴ Dünya nüfusunun hızla artması, çevre kirliliği, ekonomik dengesizlik ve eğitim eksikliği beslenme sorunlarını olumsuz etkilemekte ve güvenli gıda teminini zorlaştırmaktadır.⁵⁵

Gıda güvenliği, genel anlamda, çiftlikten çatala gıda üretiminin her adımı ile ilgilidir. Tüketilen son ürünler biyolojik, kimyasal ve fiziksel tehlikeli maddelerden arındırılmış olmalıdır. Sağlıksız ve kontamine gıdalar nedeniyle ishalden kansere kadar 200'den fazla hastalık meydana gelmektedir.

Her yıl yaklaşık 600 milyon kişi kirli yiyecekler nedeniyle hastalanmaktadır. Bu hastalanan insanlardan 125.000'i 5 yaş altı çocuk olmak üzere 450.000'i ölmektedir.⁵⁶ Kontamine

54 King T, Cole M, Farber JM, Eisenbrand G, et al. Food safety for food security: Relationship between global megatrends and developments in food safety. *Trends in Food Science & Technology*, 2017; 6: 160-75.

55 Yüzbaşıoğlu D, Zengin N, Ünal F. Gıda Koruyucuları ve Genotoksiste Testleri Gıda /The Journal Of Food Cilt: 39 Sayı: 3.

56 Zanin LM, Cunha DT, Rosso VV, Capriles VD, Stedefeldt E. Knowledge, attitudes and practices of food handlers in food safety: An integrative review. *Food Research International*, 2017; 100: 53-62.

gıdalar nedeniyle her yıl 550 milyon insan ishale yakalanmakta, bunların 230.000'i ölmektedir.

Potansiyel olarak zararlı kirleticilerin tüketimi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde insan hastalıklarına ve önemli ekonomik kayıplara neden olabilecek gerçek bir sorundur. Hem kimyasal hem de biyolojik kirleticiler gıdanın en sık rastlanan tehlikesidir. Kimyasal maddeler ürünlerin raf ömrünü uzatmak ya da daha lezzetli olmalarını sağlamak amacı ile gıdalara eklenebilmektedir. Böcek ilaçları gibi toksik maddeler kasıtlı eklenmeseler de bazen gıdalarda bulunabilmektedirler.⁵⁷

Gelişmekte olan ülkelerde meyve ve sebze üretiminde kullanılan sulama sularının, işlenmemiş tavuk gübresi ve insan dışkıları ile kontamine olması sorunu yaygın olarak gözlenmektedir.⁵⁴ Gıda kaynaklı biyolojik kontaminasyon bakteri, virüs ve parazitlerden oluşmaktadır. Biyolojik kontaminasyon ile ishalden menenjitte kadar çok çeşitli enfeksiyonlar meydana gelebilir. Kimyasal kirleticiler ile akut zehirlenmeden kansere kadar değişen aralıkta hastalıklar görülebilmektedir.

Sağlık için en çok kaygı duyulan alanlardan biri de doğal toksinler ve çevresel kirleticilerin yol açtığı gıda kirliliğidir. Doğal olarak oluşan toksinler gıda kaynaklı hastalıklara yol açabilirler, mikotoksinler, deniz biyotoksin, siyanojenik glikositler ve toksinleri mantarlarda bulunan toksinlerdir. Tarım ürünlerinde hasat öncesi, hasat ve depolama süreçlerinde kontamine küfler tarafından üretilen sekonder metabolitler (mikotoksinler), tüm dünyada

halk sağlığı açısından başlıca problemlerden bir tanesidir. Mısır ya da benzeri tahıl ürünleri, aflatoksin ve okratoksin gibi küf mantarlarınca üretilen toksinleri yüksek oranda içerebilirler. Rasyonla alınan mikotoksinler hayvanların doku ve organlarına aktarılmaktadır. Yapılan çalışmalar ile tüketilebilir sakatatlar (özellikle karaciğer ve böbrekler) ile et ve et ürünleri, yumurta ve sütün değişen oranlarda kontamine oldukları ve bu durumun halk sağlığını ciddi şekilde tehdit ettiği ortaya konulmaktadır. Mikotoksinlerin kanser yapıcı, karaciğer ve böbrek fonksiyonlarını bozucu, kanamaya eğilimi artırıcı, gen yapısını değiştirici ve anne karnındaki fetüsün gelişimini bozucu özellikleri olduğu bildirilmiştir.

Kalıcı organik kirleticiler çevre ve insan vücudunda biriken bileşiklerdir. Bilinen örnekler endüstriyel işlemler ve atık yakma sırasında oluşan istenmeyen yan ürünlerden olan dioksinler ve poliklorlanmış bifenillerdir. Bu kimyasallar dünya çapında çevrede ve hayvan gıda zincirlerinde birikir. Dioksinler oldukça zehirlidir. Üreme sağlığı ile gelişimsel sorunlara neden olabilir, bağışıklık sistemi ile hormonal sisteme zarar verebilir ve kansere neden olabilir. Kurşun, kadmiyum, cıva gibi ağır metaller nörolojik ve böbrek hasarına yol açar. Gıdaların ağır metaller ile kontaminasyonu esas olarak, hava, su ve toprak kirliliği yoluyla meydana gelir.^{58 59 60}

57 Doménech E, Martorell S. Assessment of safety margins of exposure to non-genotoxic chemical substances in food. Food Control, 2017;179: 1-9.

58 Food safety. Fact sheet Reviewed. October 2017. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs399/en/> Erişim Tarihi: 04.12.2017.

59 Biçer Y, Güner A, Uçar G. Et ve Et Ürünleri ile Yumurtada Mikotoksinler Mycotoxins in Meat and Meat Products and Egg. Türkiye Klinikleri J Food Hyg Technol-Special Topics 2017; 3(1): 19-23.

60 Vural A. İnsan Sağlığı Açısından Mikotoksin-

Fizyolojik özellikleri, rölatif olarak gıda tüketim miktarlarındaki fazlalık, toksin detoksifiye etme yeterlilikleri gelişmemiş olması ve tahıl ağırlıklı mamalarla beslenmeleri bebekleri kontamine gıdalar ve onların zararlı etkilerinden daha fazla zarar görmelerini sağlamaktadır. Tahılların en önemli kirleticisi olan mikotoksinler içerisinde aflatoksin en toksik ve en güçlü doğal kanserojenlerdir. Aflatoksinler mısır, buğday, fındık, fıstık kurutulmuş meyveler gibi çok çeşitli gıdalarda ve sütlerde bulunabilmektedir. Dünyadaki tahılların %25'inin bu doğal toksin ile kontamine olduğu tahmin edilmektedir. Yapılan birçok çalışmada, bebek formülü mamalarda, bebek formülü sütlerde, bebek gıda maddelerinde, bebek gıda takviyelerinde ve bebek devam sütlerinde aflatoksin tespit edilmiştir.⁶¹

Ağustos ayında Hollanda ve Belçika'daki tavuk çiftliklerinde kullanılan fipronil adlı haşere ilacının yumurtalara karışması nedeniyle ciddi bir halk sağlığı sorunu ortaya çıkmıştır. AB üye ülkelerinde kullanımı gıda ürünü üreten hayvanlarda yasak olmasına rağmen, kümeslerde kanatlı akarı (red mite) ile mücadele etmek için kullanılan haşere ilacı olan fibronilin milyonlarca yumurtaya bulaşması sonrasında 15 Avrupa Birliği üyesi ülke yanı sıra Hong Kong ve İsviçre'de tüketiciler bulaşık yumurta ve

yumurta ürünlerine maruz kalmıştır.^{62,63}

İngiltere'deki McDonalds, Burger King ve KFC restoranlarındaki içeceklerde dışkıda bulunan bakteri saptanmıştır. BBC'de yayımlanan Watchdog isimli program her zaman yaptığı gibi restorandan topladığı 10 numuneyi test laboratuvarlarına göndermiş ve çarpıcı sonuçları ekrana yansıtmıştır. McDonald's'tan alınan 3 numune de Burger King'den alınan 6 numune ve KFC'den alınan 7 numune koliform bakterisi saptanmıştır.⁶⁴ McDonald's fast food zincirinin gerçek et yerine, kasaplık hayvanın kesiminden geriye kalan et, tendon, yağ ve bağ doku karışımından oluşan macun kıvamındaki bir hamur ile amonyak kullandığı kanıtlanmıştır. İngiliz aşçı ve televizyon programcısı Jamie Oliver, hamburger ve kızarmış tavukların (nugget) lezzetinin ardındaki ürkütücü gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Jamie Oliver'ın ifadesiyle, McDonald's restoranlarında servis edilen ürünler, besin olarak tanımlanamaz durumdadır.⁶⁵

Europol ve Interpol'ün 1 Aralık 2016 ile 31 Mart 2017 tarihlerinde 61 ülkede ma-

lerin Önemi ve Korunma. The Importance of Mycotoxins in Human Health and Prevention. Türkiye Klinikleri J Food Hyg Technol-Special Topics 2017; 3(1): 24-30.

- 61 Demirhan BE, Demirhan B, Yentür G. Bebek Gıdalarında Aflatoksin Varlığının Önemi Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2017;1(1): 01-08.

62 <http://ebulten.duzen.com.tr/guncel-saglik-haberleri/avrupada-yumurta-skandali>.

63 <http://aa.com.tr/tr/dunya/danimarkada-20-ton-bocek-ilacli-yumurta-piyasaya-surulmus/881979>

Erişim Tarihi: 04.12.2017.

64 <http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/fast-food-devlerinde-koliform-skandal-1939951/>

17: 1820 Temmuz 2017 Erişim Tarihi: 04.12.2017.

65 <https://www.aydinlik.com.tr/saglik/2017-ocak/mcdonald-s-tan-skandal-itiraf-et-yerine-hayvansal-yag-hamuru-kullaniyoruz> 16.1.2017 12:34 Erişim Tarihi: 04.12.2017.

ğazalar, pazar yerleri, limanlar ve sanayi sitelerinde sahte ve standart altı gıdalara yönelik gerçekleştirdikleri operasyonlarda 9.800 ton sağlığa zararlı gıda ve 26.4 milyon litre sağlığa zararlı içecek ele geçirilmiştir. Bu ürünler arasında sahte veya taklit ürünler, fındık bazlı ürünler, emniyet kurallarına uyulmadan izinsiz üretilmiş balık konserveleri, domates sosları, taklit maden suları, sahte şarap, kaçak alkol, zeytinyağı, insan tüketimi için uygun olmayan deniz ürünleri, reçel, et, süt vb. bulunmaktadır.⁶⁶

Gıda katkı maddeleri, besleyici değeri olsun veya olmasın, tek başına gıda olarak tüketilmeyen ve gıdanın karakteristik bileşeni olarak kullanılmayan, teknolojik bir amaç doğrultusunda üretim, muamele, işleme, hazırlama, ambalajlama, taşıma veya depolama aşamalarında gıdaya ilave edilmesi sonucu kendisinin ya da yan ürünlerinin, doğrudan ya da dolaylı olarak o gıdanın bileşeni olması beklenen maddelerdir.⁶⁷ Günümüzde gıda katkı maddeleri çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Ne yazık ki çoğu hekimin ve tüketicinin bu konudaki bilgisi sınırlıdır. Gün geçtikçe taklit edilen ve çeşitli katkılarla sunulan besin miktarı artmaktadır. Bu maddeler kalp-damar hastalıkları, ürtiker ve alerjik astım gibi daha pek çok hastalığı beraberinde getirir. Ayrıca vitamin ve mineral gibi besin öğelerini oldukça sınırlı miktarlarda içerirler. Alerjik ve psikolojik rahatsızlıklardan kansere kadar oldukça geniş hastalık spektrumunun gelişmesine sebebiyet verirler.⁶⁸ Gıda renklendiricilerinin alerjik reaksiyon yapma potansiyelleri üzerine yapılan bir araştırmada bu renklendiricilerin dermatit, ürtiker, anjioödem, astım ve anafilaksi nedeni olabilecekleri bildirilmiştir.⁶⁹ Gıda koruyucularının etkilerini bir bütün olarak değerlendiren Yüzbaşıoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında gıdalarda kullanılan koruyucuların çoğunun birçok testte

Son 20 yılda satış rakamları milyarlarca doları bulan atletik performansı ve dayanıklılığı artırma iddiası ile sağlıklı bir içecek olarak satılan enerji içeceklerinin, içerisindeki yüksek şeker ve kafein sayesinde madde kötüye kullanım riski, saldırganlık, anksiyete ve stres gibi psikolojik bozukluklar yanında mide hasarı, böbrek hasarı, obezite ve yüksek tansiyon gibi organik bozukluklara da neden olabileceğine yönelik yayınlar mevcuttur.

66 <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/eur-230-million-worth-of-fake-food-and-beverages-seized-in-global-opson-operation-targeting-food-fraud> 25 April 2017 Erişim Tarihi: 04.12.2017.

67 <http://www.gidabil.org.tr/sik-sorulan-sorular.6.tr.html> Erişim Tarihi: 01.12.2017.

68 Koç C. Gıda Katkı Maddeleri. 9 Temmuz 2017 <http://www.gunceltababet.com/tababet/gida-katki-maddeleri> Erişim Tarihi: 04.12.2017.

69 Fekete G, Tsaouri S. Common food colorants and allergic reactions in children: Myth or reality? Food Chemistry. 2017;230:578-588.

genlere toksik etkileri bulunduğu saptanmıştır. Genlere toksik etkileri olan bu tür kimyasalların kanser oluşumuna neden olduğu birçok çalışma ile gösterilmiştir. Aynı şekilde birçok kanser türünde kromozom ve DNA hasarının varlığı insanlardaki genotoksik hasarların, kanserin erken habercisi olduğunu desteklemektedir. Bu nedenle gıdalarda koruyucu olarak kullanılan maddelerin genotoksik potansiyellerinin tespit edilmesi, insan sağlığı ve yaşam kalitesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür katkı maddelerinin önerilen dozlarda kullanılmaları, doz aşımı olduğunda ise uyarı amaçlı, gıdaların etiketlerinin üzerinde tüketiciyi bilgilendirici yazı bulundurulmalıdır.⁵⁵

Monosodyum Glutamat (MSG), lezzet artırıcı olarak kullanılan gıda katkı maddesidir ve aminoasit yapısındadır. Halk arasında “Çin tuzu” olarak bilinir. MSG, tüm cips çeşitlerinde, bazı katı yağlarda, et sularında, hazır çorbalarda, soslarda, işlenmiş kırmızı et, tavuk ve balıklarda, baharat karışımlarında, renkli yoğurtlarda, bebek mamalarında, mayonezlerde ve daha birçok tüketim ürünüde kullanılmaktadır. Hazır paketli gıdaların etiket bilgilerinde glutamik asit veya glutamin olarak yazılabilir ve E621 koduyla gıda katkı maddeleri arasında yer alır. Tam olarak kanıtlanmış olmasa da yapılan çalışmalarda insan sağlığına zararlı etkileri olabileceği bildirilmiştir.⁷⁰

Son 20 yılda satış rakamları milyarlarca doları bulan atletik performansı ve dayanıklılığı artırma iddiası ile sağlıklı bir içecek olarak satılan enerji içeceklerinin, içerisindeki yüksek şeker ve kafein sayesinde madde kötüye kullanım riski, saldırganlık, anksiyete ve stres gibi psikolojik bozukluklar yanında mide hasarı, böbrek hasarı, obezite ve yüksek tansiyon gibi organik bozukluklara da neden olabileceğine yönelik yayınlar mevcuttur.

70 Ekici G. Monosodyum Glutamat (MSG) Nedir? Bilim Kültür Ve Eğitim.

[https://www.iku.edu.tr/upp/19356/files/80_%20Sa%20y%20C%204%20B%201%20A%20r%20C%205%209%20F%20G%20C%203%20B%206%20r%20G%20C%203%20B%206%20z%20d%20e%20Ekici-Monosodyum%20Glutamat%20\(MSG\)%20ve%20Sa%20y%20C%204%209%20F%20C%204%20B%201%20k%20l%20a%20C%204%20B%200%20l%20i%20C%205%209%20F%20k%20i%20s%20i%20-%20HBT%20](https://www.iku.edu.tr/upp/19356/files/80_%20Sa%20y%20C%204%20B%201%20A%20r%20C%205%209%20F%20G%20C%203%20B%206%20r%20G%20C%203%20B%206%20z%20d%20e%20Ekici-Monosodyum%20Glutamat%20(MSG)%20ve%20Sa%20y%20C%204%209%20F%20C%204%20B%201%20k%20l%20a%20C%204%20B%200%20l%20i%20C%205%209%20F%20k%20i%20s%20i%20-%20HBT%20)

6. MÜLTECİLER ve GÖÇMENLER

Ülkelerindeki çatışma ve zulümden kaçıp bin bir zorluğa göğüs gererek başka ülkelere sığınan mülteciler ile ülkelerindeki yoksulluk ve kötü yaşam koşullarından kurtulmak için başka ülkelere sığınan göçmenleri gittikleri ülkelerde de birçok mağduriyet beklemektedir. Yüksek gelirli ülkeler mülteciler için zengin kaynaklara sahip olsalar da ancak mültecilerin çok az kısmına kucak açmaktadırlar. Dünyadaki mülteci yükünün %86'sını geliştirmekte olan ülkeler omuzlamaktadır. Mülteci ve sığınmacı grupların sağlık ihtiyaçlarını belirlemek ve onları sağlık sistemine adapte etmek için standart bir yaklaşım bulunamamıştır. Barınma, gıda ve sağlık hizmetlerine erişimleri onların hukukî statüleri ile ilişkilidir. Dünyanın göçmen ve mülteci kabul eden birçok ülkesinde bu insanların etkin sağlık hizmeti almalarına yönelik hukukî statüleri tam olarak tanımlanamamıştır. Ayrıca statüleri sağlık hizmetleri alımına uygun hale getirilen göçmen ve mültecilere yönelik ülkelerin sağlık sistemini nasıl kullanacakları hakkında yeterli bilgi verilmeyişi de bu insanların sağlık hizmetine ulaşımında engel oluşturmaktadır.⁷¹ Mülteci ve göçmenlerin gittikleri ülkelerde sağlık hizmetine ulaşmaları önündeki diğer engeller; varlıklarının tespiti halinde yakalanma, göz altına alınma ve sınırdışı edilme korkusu, sağlık hizmetlerinin yüksek maliyetleri, dil ve kültürel farklılıklar, ayrımcılık, idarî engeller, sigorta sistemlerine dahil olma kısıtlılıkları, bakımı zorlaştıran olumsuz yaşam koşulları ve sağlık haklarına yönelik bilgi eksiklikleri ve sağlık görevlilerinin onları sağlık bilgi havuzunda raporlayamamalarıdır.⁷²

71 Bocanegra HT, Carter-Pokra O, Ingleby JD, et al. Addressing refugee health through evidence-based policies: a case study *Annals of Epidemiology*. Available online 12 May 2017.

72 <http://www.who.int/migrants/about/health-component-GCM.pdf?ua=1> Erişim Tarihi: 26.11.2017.

Bu insanların ülkelerindeki ve göç sırasındaki kötü yaşam koşulları nedeniyle bulaşıcı hastalıklar ile psikolojik rahatsızlıklara sıklıkla maruz kaldıklarından dolayı erken dönemde sağlık açısından değerlendirilmeleri gerekmektedir. Mültecilerin sağlık hizmetlerine uygun, eşit ve uzun vadeli erişimlerinin sağlanması ile kronik hastalıklarının tedavisi için kapsamlı politikalar üretilmemektedir. Mevcut çalışmalar göçmen ve mültecilere verilen sağlık hizmetlerinin erişim zorluğu ve kalite düşüklüğü sorununu aşamadığını göstermektedir.⁷²

Myanmar'ın kuzeyinde Rahkine'de 2017 Ağustos ayında başlayan şiddet dalgasından sonra 600.000'den fazla Arakanlı'nın Bangladeş'e kaçtığı tahmin edilmektedir. Bu insanlar yetersiz beslenme koşullarında, hijyen ve sanitasyondan uzak, kalabalık bir şekilde iç içe barınaktan yoksun yaşamaktadırlar. Bu ailelerin %87'sinin en az bir üyesinin yaşlılık, sakatlık ve gebelik gibi sağlık bakımına ihtiyaç duyulan bir durumu olduğu raporlanmıştır.⁷³

Göçmenler sıklıkla ruhsal ve bedensel sağlıklarını etkileyebilecek çoklu ayrımcılık, şiddet ve sömürüye maruz kalmaktadırlar.⁷⁴ Mülteci ve göçmenler dünyanın farklı bölgelerinde de olsalar benzer sağlık sorunları ile karşılaşır. Depresyon, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu sık karşı-

laşılan ruhsal bozukluklardır. Göçmen ve mülteciler arasında ishal, kızamık, solunum yolu enfeksiyonları sıtma, hepatit B, tüberküloz, kolera, Kırım Kongo kanamalı ateşi, leishmaniazis ve HIV sık görülen bulaşıcı hastalıklardır. Beslenme bozuklukları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar, cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler, riskli gebelikler, düşükler, doğum komplikasyonları, kronik hastalıklar, diş sağlığı sorunları göçmen ve mülteciler arasında sık görülen sağlık sorunlarıdır.^{75,76}

Göçmen çocukların sağlık güvencelerinin olmaması, ekonomik koşullarının yetersizliği veya tedaviye ulaşamama bu çocukları aşı ile önlenabilir hastalık ve salgınlara maruz bırakmaktadır.⁷⁶ Kendi ülkelerinde savaş nedeniyle aşılari yapılamamış bu çocuklar hareket halinde olduklarından gittikleri ülkelerde de tam aşılamları yapılamamaktadır.⁷⁷ Bazı ülkeler bu göçmenlerin geçişleri veya kabulleri sırasında sağlık taraması yapmakta bazı sağlık problemleri olan insanlara koruyucu ya da tedavi edici sağlık hizmeti vermek yerine vize işlemlerini reddederek geri göndermektedir.⁷³

Göçmen ve mülteciler gittikleri ülkelerde genellikle tehlikeli işlerde ve standart altı koşullarda çalıştırılmaktadırlar. Bu işçilerin yüksek iş kazası riskleri bulunmaktadır.

73 Villasana D. Picturing Health: Rohingya Refugees in Bangladesh. The Lancet, 2017; 390(10109) 18–24: 2233-42.

74 Divkolaye H, Burkle FM. The Enduring Health Challenges of Afghan Immigrants and Refugees in Iran: A Systematic Review. PLoS Curr. 2017; 21: 9.

75 <http://www.sdplatform.com/Dergi/975/Suriyeli-multecilerin-saglik-sorunlari-ve-bir-cozum-modeli.aspx>

76 Aydın D, Şahin N, Akay B. Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi 2017; 7(1): 8-14.

77 http://www.who.int/migrants/news-events/A70_24-en.pdf?ua=1

Üstelik bu insanlar kayıt dışı çalıştırıldıkları için iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin de dışında kalmaktadırlar.^{73,78} Bayan göçmen bakım işçileri gittikleri ülkelerin özellikle sağlık bakım sistemlerine katkı sağlamaktadırlar. Ancak bu katkıya rağmen birçok dezavantajla karşılaşmakta ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.⁷³ ABD’de toplam işgücünün %16,5’ini (2014 yılı itibarı ile) Amerika dışında doğan göçmenler karşılamaktadır. Amerikan rüyasının bir parçası olma hayalleri ile buraya göç eden bu göçmenler ağırlıklı olarak, tarım (%56), inşaat (%43), temizlik, bakım gibi mesleklerde çalışmaktadırlar. Bu meslekler ise onların sağlık durumlarına olumsuz katkı yapan mesleklerdir.⁷⁸

78 Fan W, Qian Y. Native-immigrant occupational segregation and worker health in the United States, 2004–2014. *Social Science & Medicine*, 2017; 183: 130–41.

7. İŞ SAĞLIĞI ve GÜVENLİĞİ

İşgücü piyasası geniş bir ekonomik, sosyal, politik ve kültürel iş faktörü kümesini içermektedir. İşgücü piyasasının mevcut karakteristiğini oluşturan bu küme aynı zamanda iş sağlığı eşitsizliklerinin de belirleyicisi konumundadır. İş sağlığı eşitsizlikleri cinsiyet, yaş, meslek sınıfı, istihdam durumu ve şirket büyüklüğü gibi işgücü kutuplaşması oluşturan faktörlerden de etkilenmektedir. İş piyasasının segmentasyonu ve ayrımcılık bazı çalışma grupları arasında istihdam eşitsizliklerine yol açmaktadır. Örneğin yoksul işçiler olumsuz çalışma koşullarına daha çok maruz kalarak sağlık riskleri ile daha fazla karşılaşmaktadır.⁷⁹

İş sağlığı eşitsizlikleri birçok ülkede önemli bir halk sağlığı sorunudur. Kadınlar, gençler ve küçük işyerinde çalışan işçiler daha fazla olumsuz iş ortamlarında çalıştırılabilmektedir. Küçük işyerleri büyük şirketlerin aksine çalışanları tehlikeli kimyasallara maruz kalma konusunda daha az korumanın yanında buralarda iç ve dış sağlık ve güvenlik hizmetlerine erişim daha azdır. Genç işçiler tehlikeli çalışma koşullarına karşı daha az güvenlik ve sağlık eğitimleri yetersiz olduğundan onların riskler karşısındaki korunmaları da yetersizdir. Yapılan birçok çalışma kadınların kayıt dışı çalıştırılmada erkeklerden daha riskli olduğunu göstermiştir.⁸⁰ Kadın ve yaşlı işçiler ise orta yaş erkeklere nazaran kas iskelet sistemi rahatsızlıklarına karşı daha savunmasızdırlar. Güvencesiz istihdam da iş sağlığı eşitsizlikleri ve kötü sağlık sonuçları doğuran ana etmenlerden biridir.⁸⁰

Son yıllarda neo-liberal kapitalist ekonominin genişlemesi neticesinde dünya çapında stan-

79 Choi E. Health Inequalities Among Korean Employees. *Safety and Health at Work*, 2017; 8(4): 371-7.

80 Ruiz ME, Vives A, Martínez-Solanas E, et al. How does informal employment impact population health? Lessons from the Chilean employment conditions survey. *Safety Science*, 2017; 100(A):57-65.

dart dışı istihdamın yeni şekilleri ortaya çıkmıştır. Kayıt dışı istihdam, Güney Asya (%82) veya Sahraaltı Afrika (%66) gibi dünyanın bazı bölgelerinde geniş çapta görülürken Güney Amerika'da %40 ila %75 gibi yüksek oranlarda görülebilmektedir. Kayıt dışı istihdam farklı şekillerde halk sağlığı üzerine olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Kayıt dışı çalıştırılanlar kayıtlı çalıştırılanlara göre birçok sağlık riski barındıran daha kötü çalışma ortamlarında çalıştırılmaktadır. Bu şekilde çalıştırılmak işçinin sadece kendi sağlık riskleri değil ailelerinin de refah ve yaşam kalitelerini etkileyen kartopu etkisi yapmaktadır. Ayrıca kayıt dışı çalıştırma yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, etnik köken ve göçmen statüsü gibi sağlık eşitsizliklerini derinleştirici bir faktördür.⁸¹ Almanya'da yapılan bir araştırmada istihdam ilişkilerindeki haksızlıkların direkt etki ile çalışanların ruhsal ve fiziksel sağlıkları üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğu bulunmuştur.⁸¹

Çalışma ortamından kaynaklanan hastalık ve yaralanmaları önlemek için iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinde ciddi gelişmeler olmasına rağmen birçok kuruluş inatla bu tedbirleri almamaya devam etmektedir.⁸² İşyerinde işin yürütülmesi sırasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan zararlı koşullardan çalışanları korumayı amaçlayan sistematik çalışmalar gerekir. Firmalar, çalışan sağlığı ve güvenliğini korumak amacıyla işyerinde risk ve tehlikeleri yönetmek zorundadır.⁸³ İşletmelerin iş kazaları ve hastalıklarına yönelik gerekli yatırımları yapmaları meslekî hastalık ve iş kazalarını önleyecek olmasına rağmen istatistiklere göre her yıl 2.3 milyon kişi işyerinden kaynaklı hastalık ya da

Göçmen ve mülteciler arasında ishal, kızamık, solunum yolu enfeksiyonları sıtma, hepatit B, tüberküloz, kolera, Kırım Kongo kanamalı ateşi, leishmaniazis ve HIV sık görülen bulaşıcı hastalıklardır. Beslenme bozuklukları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar, cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler, riskli gebelikler, düşükler, doğum komplikasyonları, kronik hastalıklar, diş sağlığı sorunları göçmen ve mülteciler arasında sık görülen sağlık sorunlarıdır.

- 81 Reimann M, Guzy J. Psychological contract breach and employee health: The relevance of unmet obligations for mental and physical health Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones, 2017; 33(1): 1-11.
- 82 Mohammadfam I, Kamalinia M, Momeni M, et al. Evaluation of the Quality of Occupational Health and Safety Management Systems Based on Key Performance Indicators in Certified Organizations. Safety and Health at Work, 2017; 8(2): 156-61.
- 83 Nordlöf H, WäitavaaraB, Högberg H, Westerling R. A cross-sectional study of factors influencing occupational health and safety management practices in companies. Safety Science, 2017; 95: 92-103.

yaralanmalar nedeniyle ölmektedir.⁸³ İş-veç'te yapılan bir çalışmada şirket büyüklüğü, şirketin sahip olduğu güvenlik kültürü ve kredibilite riski ile iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarındaki yeterliliğin birbirine paralel olarak değiştiğini göstermiştir.⁸⁴ Küçük ve orta boy işletmelerde ölümcül kazaların büyük şirketlerden fazla görülmesinin yanında ölümcül olmayan yaralanmalarda küçük işletmelerde büyük işletmelerden %50 daha fazla görülür.⁸⁴ Küçük ve orta boy işletmelerde iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.^{85,86} Pakistan'da yapılan bir araştırmada özellikle küçük ve orta boy işletmelerde kaza önleme tedbirleri, koruyucu iş kıyafetlerinin kullanımı, yangın söndürme becerilerinin geliştirilmesi, atık bertaraf sistemlerinin geliştirilmesi ve düzenli sağlık kontrolleri gibi işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili temel konularda ciddi iyileştirmelere ihtiyaç olduğu bulunmuştur.⁸⁷

Hemen hemen tüm ülkelerde bulunun iş sağlığı ve güvenliğinden uzak çalışma ortamları insan haklarına dayalı bir bakış açısı ile reorganize edilmeli ve sağlam çözümler bulunmalıdır.

84 Tremblay A, Badri A. Assessment of occupational health and safety performance evaluation tools: State of the art and challenges for small and medium-sized enterprises. *Safety Science*, 2018; 101: 260-7.

85 Bianchini A, Donini F, Pellegrini M, Sacconi C. An innovative methodology for measuring the effective implementation of an Occupational Health and Safety Management System in the European Union. *Safety Science*, 2017; 92: 26-33.

86 Tremblay A, Badri A. A novel tool for evaluating occupational health and safety performance in small and medium-sized enterprises: The case of the Quebec forestry/pulp and paper industry. *Safety Science*, 2018; 101: 282-94.

87 Gopang MA, Nebhwani M, Khatri A, Marri HB. An assessment of occupational health and safety measures and performance of SMEs: An empirical investigation. *Safety Science*, 2017; 93:

8. SAĞLIK EŞİTSİZLİKLERİ

Sağlık eşitsizlikleri, insanların doğduğu, büyüdüğü, çalıştığı ve yaşlandığı toplumsal koşullardan kaynaklanan farklı nüfus grupları arasında sağlık kaynaklarına ulaşımındaki eşitsizliklerdir. Sağlık eşitsizlikleri haksız bir durumdur ve doğru hükümet politikaları ile azaltılabilir.⁸⁸ Sağlıkta eşitsizliklere üç ana kategoride rastlanmaktadır. İlki ve en önemlisi eşitsizliğe maruz kalan toplumsal kesimlerde astım, diyabet, kanser, uyuşturucu kullanımı ve şiddet daha sık gelişmektedir. İkinci problem bu eşitsizliklere muhatap insanlar hastanelere, kliniklere, doktor ofislerine, tıbbi teknolojiye ve hastalığa karşı geliştirilen prosedürlere ulaşmada engellerle karşılaşır. Üçüncü olarak da sigorta sistemlerinden kaynaklanan eşitsizlikler bulunmaktadır.⁸⁹

Gelir bakımından dünyadaki en büyük sağlık eşitsizliğine sahip ülkelerden biri ABD'dir. ABD nüfusunun en zengin %12,3'lük dilimine nazaran en fakir %38,3'lük dilimi arasında ciddi bir sağlık eşitsizliği bulunmaktadır. Amerika'daki toplam nüfusun fakir olan 1/3'ü yüksek maliyetler nedeniyle sağlık hizmetlerine erişememektedir. Aynı şekilde Rusya, Bulgaristan, Şili ve Portekiz'de de fakir nüfus ile zengin nüfus arasında sağlık hizmetlerine ulaşımında büyük uçurum bulunmaktadır.⁹⁰ Güney Afrika, Haiti, Botswana ve Namibya zengin nüfus ile fakir nüfus arasındaki gelir eşitsizliğinin en üst düzeyde olduğu ülkelerdir.⁹¹

88 http://www.who.int/features/factfiles/health_inequities/en/ Erişim Tarihi: 23.11.2017.

89 <https://news.harvard.edu/gazette/story/2016/02/money-quality-health-care-longer-life/> Erişim Tarihi: 24.11.2017.

90 <https://www.theatlantic.com/health/archive/2017/06/america-has-the-third-worst-level-of-health-inequality-in-the-world/529158/> Erişim Tarihi: 23.11.2017.

91 <https://www.theguardian.com/inequality/datablog/2017/apr/26/inequality-index-where-are-the-worlds->

Sahraaltı Afrika'da kırsal ve yoksul ailelerin çocukları sıtma, zatürre, diyare gibi hastalıklar nedeni ile beş yaşına girmeden diğer nüfusa oranla 14 kat daha fazla ölmektedir. Anne ölümleri sağlık eşitsizliğinin önemli bir göstergesidir. Fakir ve zengin nüfus arasında anne ölümleri açısından büyük farklar bulunmaktadır. Tüm anne ölümlerinin %99'u gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşir. Örneğin Çad'da anne ölüm oranı %1-16 iken bu oran İsviçre'de %0,001'in altındadır. En üretken dönemdeki gençleri tutan tüberkülozdan ölümlerin %95'i gelişmekte olan ülkelerde izlenmektedir. Bu durum genç üretken insanları etkilediğinden aileleri yoksul bırakmaktadır. Bulaşıcı olmayan prematüre ölümlerin %87'si düşük ve orta gelirli ülkelerde olmaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıkların tedavi maliyetleri bu ülkeleri daha da yoksullaştırarak gelişmelerine engel olmaktadır. Yaşam süreleri arasındaki farklar ülkeler arasında 34 yılı bulmaktadır. Düşük gelirli ülkelerde ortalama yaşam süresi 62 yıl iken, yüksek gelirli ülkelerde 81 yıldır. Sierra Leone'de beklenen yaşam süresi 50 yıl iken Japonya'da 84 yıldır. İngiltere'nin yoksul şehirlerinde zengin şehirlere göre beklenen yaşam süresi 15,5 yıl daha azdır.⁸⁹

ABD'de ırk grupları arasında sağlık kaynaklarından yararlanmada büyük farklılıklar bulunmaktadır.⁹² Düşük gelirli gruplar ve azınlık toplulukları sistematik olarak sağlık hizmetlerine daha az erişim, sağlık tehditlerine daha yüksek maruz kalma ve

daha kötü sağlık sonuçlarına sahiptir.⁹³ Örneğin Afrikalı Amerikalılar nüfusun %13'ünü temsil etmelerine rağmen HIV enfeksiyonlarının yaklaşık yarısı bu insanlarda bulunmaktadır. Bunun için biyolojik ve genetik bir nedende bulunmamaktadır.⁸⁹ Kalp krizi geçiren bir Afrika kökenli Amerikalı aynı sigortaya sahip beyaz Amerikalının aldığı standart tanımlanmış tedavi protokollerine ulaşamamaktadır.⁹⁰ Afrika kökenli Amerikalılar Kalp hastalığından %44, çeşitli kanserlerden %33 oranında daha fazla ölmektedirler. Sağlık eşitsizlikleri nedeniyle bir Afrikalı Amerikalı, Beyaz Amerikalı erkeklerden yaklaşık sekiz yıl daha kısa ömre sahiptir.⁹⁴ Sağlık eşitsizliklerinden dolayı her gün 260 Afrika kökenli Amerikalı ölmektedir.⁹⁰ ABD'de siyahî kadınlar, gebelik ve doğum ile ilgili komplikasyonlardan beyaz kadından dört kat daha fazla ölmektedir.⁹⁵ Amerika'daki ırkçılık ve ayrımcılık sağlık eşitsizliklerinin dağılımını etkileyen faktörlerden biridir.⁹⁶ Dünyadaki hastalık yükünün %30'u cerrahi gerektiren hastalıklardan oluşmasına rağmen dünya çapında yaklaşık 5 milyar insan ameliyat olma imkânlarından yoksundur. 81 milyondan fazla insan bu cerra-

most-unequal-countries Erişim Tarihi: 23.11.2017.

92 Xin H. Editorial: Health Disparities-An Important Public Health Policy Concern Front Public Health. 2017; 5: 99.

93 <http://healthyamericans.org/health-disparities/> Erişim Tarihi: 23.11.2017

94 <https://www.usnews.com/news/healthcare-of-tomorrow/articles/2017-04-21/op-ed-earn-trust-to-help-rid-health-disparities-in-minority-men> Erişim Tarihi: 23.11.2017

95 <http://www.ourbodiesourselves.org/2017/06/united-states-home-to-some-of-the-worst-health-disparities/> Erişim Tarihi: 23.11.2017

96 <http://www.anthropology-news.org/index.php/2017/04/19/misconceptions-about-health-disparities-in-the-us/> Erişim Tarihi: 24.11.2017

hi müdahaleye ulaşmak için ciddi bir mali yıkıma maruz kalmaktadır. Cerrahi tedaviye ulaşamadığı için gerçekleşen sakatlık ve ölümler daha çok düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana gelmektedir.⁹⁷

Tüm ülkelerin yönetim politikalarında ve dünya sağlık politikalarında sağlık eşitsizlikleri ile ayrımcılık konularında eksiklikleri giderecek düzenlemelere gidilmelidir. Sağlık imkanlarının her insan için kullanılabilir, erişilebilir ve eşit kalitede olmaması temel bir insan hakkı ihlalidir.

97 Lin BM, White M, Glover A, et al. Barriers to Surgical Care and Health Outcomes: A Prospective Study on the Relation Between Wealth, Sex, and Postoperative Complications in the Republic of Congo. World Journal of Surgery 2017; 41 (1:) 14–23.

kültür-sanat

1. BİR PROPOGANDA ARACI OLARAK KÜLTÜR-SANAT

Ötekileştirmenin, Propagandanın Vasıtası Kılınan Kültür ve Sanat

İnsana kişiliğini kazandıran ve devamlı olarak etkileşim içinde olunan toplumda uyulması gereken kuralların bir kısmı hukuka, bir kısmı örf ve adetlere bir kısmı da inançlara dayalıdır. Toplumların kendine özgü ilişki biçimi, kuralları olmasına rağmen her geçen gün artan iletişim imkanları ile insanlara hâkim kültürler tarafından dayatılan ya da farklı iletişim kanalları ile sunulur görülen yaşam tarzı, değerler sistemi, davranış kalıpları, dili ile kültürel bir değişime zemin hazırlamaktadır. Dünyada hızla artan kültürlerarası etkileşim hayatımıza her yönden tesir etmektedir.

Kişileri, milletleri, toplumları etkileyen araçlardan biri olan “Kültür, tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve âdetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçimlerinden, tesislerden ve teşkilattan mürekkep öyle bir sistemdir ki, tarihî bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, an’aneyle bağlı bir cemiyet içinde onun medenî techizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla yekdiğerine kaynaması sayesinde ahenkli bir bütün hâline gelmiştir. Buna mukabil medeniyet ise, birikmiş bir bilgiye ve teknik vasıtalarına sahip olmayı ifade eder.”¹ Bahsimize konu olan sanat ise sözlüklerde “Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık, belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım” olarak tanımlanmaktadır. İnsanların duygu, düşünce ve hayallerini estetik zeminde farklı formlarla meydana getirme çabası olan kültür ve sanat tarih boyunca uygarlıkların gelişmişliği ve medeniyetini

1 Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 35

göstermek adına önemli bir done olmuştur. Sanat, Sait Faik Abasıyanık'ın "Kriz" adlı hikayesinde belirttiği üzere "insanı yeni ve mesut, başka iyi ve güzel bir dünyaya götürmeye yardım" eden bir araçtır. Ancak kültür ve sanata her zaman salt estetik duygunun yansıması olarak bakılmamış zamanla ötekileştirmenin, propagandanın vasıtası haline getirilmiştir. Bu amaca matuf üretilen kültür ve sanatın farklı formlarındaki ürünlerin bazen aslı özelliği olan bu kavramların açılımına ulaştırma yerine gerek örtük gerek açık anlatımlarla ötekileştirme veya hak ihlali diyebileceğimiz şekilde tezahür ettiği de görülmektedir. Özellikle Batıda kültür-sanata yüklenen bu anlamların hak ihlalleri daha çok bizi ilgilendiren yönü ile İslamofobi ve Türko-fobi şeklinde tezahür etmektedir.

21. yüzyılı "kavramlar mezarlığı ve karmaşası çağı..." olarak gören Cemil Meriç'e göre üzerinde zihin egzersizleri yapılan, etrafında retorikler yapılabilecek kavramlar kendini kıyaslayabilecek bir aynadan mahrum olarak "tedavül"e sunulmuştur. Bir günah keçisi ilan ederek iktidar alanı inşa etmek, genişletmek ve bu durumu istikrarlı hale getirmek isteyen hâkim sınıflar tarafından kullanılan² anlamı sorunlu İslamofobi ve Türko-fobi kavramlarının tezahürleri Avrupa'daki Müslümanlara / Türklere yönelik sadece retorik bir nefret söylemi olma eşliğini çoktan aşmış, hayatın her alanına girerek bir tehdit haline gelmiştir.³ İslamofobi kavramı İslam karşıtlarının yanında bilerek ya da bilmeyerek bazen Müslümanlar tarafından da kendi-

lerinden başka herkesi sorunlu göstermek için kullanılmaktadır. Kelime evrenindeki yeri taze olan bu kavramlar zamanla Müslüman / Türk karşıtlığına, düşmanlığına dönüşmüştür.⁴ Bilinçli bir tercihle kavrama yüklenen olumsuz anlama karşılık bu kavramın yerine İslam'ı ve Müslümanları tam anlamıyla karşılayacak şiddet ve terörü daha doğru ifade edecek bir kavram üretilmesi gereklidir.

İslamofobi ve Türko-fobi

Özelde Türk milleti genelde İslam milletleri, içinde barındırdıkları etnik ve dinî grupların kültürünü özgürce yaşayabildiği özgürlük adaları olmuştur. Türkiye gerek dini gerek kültürü gerekse de devlet gelenegi bakımından Osmanlı'nın mirasçısı olduğundan uzlaşma kültürünün yaşandığı iyi örneklerdendir. Binlerce yıldır bütün dinlere, inançlara ve kültürlere beşiklik etmiş Anadolu; halklar ve inançlar arası kardeşliğin ve hoşgörünün anavatanı olmuştur. Kültürler ve medeniyetler beşiği Anadolu'nun birleştirici ruhundan beslenen bu anlayış, halkımızın tüm renkleriyle bir arada yaşama iradesinin en güzel tezahürüdür. Büyük medeniyet tecrübemizden gelen birikim ve inancımız gereği farklı inanç ve kültürlerin yarınlara taşınması insanımızın temel ilkesi olmuştur. Ancak özellikle Batı'da kökenleri ve amacı hakkında uzun uzun konuşulabilecek kurulmuş, hatta kurgulanmış bir kavram olan İslamofobi ve Türko-fobi maalesef hayatımızın her alanına sokulmak istenmiştir. Bu kavram özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında medya organları ve siyasiler aracılığıyla dünya gündemine taşındığı-

2 <http://aa.com.tr/tr/turkiye/islamofobi-retorik-ne-fret-soylemi-olma-esigini-asti/780376?amp=1>

3 http://www.ehlibeytalimleri.com/avrupa-da-islam-dusmanligi_d11857.html

4 <https://www.setav.org/avrupa-islamofobi-raporu-2016-yayinda/>

dan "... İslam'a karşı iki tavır var. Birincisi düşünme, tefekkür. İkincisi araştırmadan reddetmedir ki temelde korkuya dayanıyor. İslam'dan korkudur (İslamofobia) bu. Bu yaygın tavır geçen yüzyılda sömürgelerde insanları ezen, sömüren emperyalist stratejilerin de temel dayanağıdır. Bunlar etkileri alanında nüfuz ettikleri sahalarda 'civilisation' (medenileştirme) maskesi altında modern misyonerler olarak çalıştılar. Bu tavır etkisini yer yer bugün de İslam dünyasında sürdürüyor."⁵

Avrupa hafızasında Müslümanların, Doğu'nun lideri olan Türklerin düşman-kötü-suçlu olarak belirlenen konumu "Türkofobi" şeklinde neredeyse kolektif belleğe yerleşmiştir. Avrupalıların birbirleri ile mücadelelerinin arttığı zamanlarda bile Osmanlı/Türk karşısında bir araya gelebildikleri bilinmektedir. İslamofobi ve Türkofobi temelinde din, siyaset, etnisite İslam genel olarak şiddet ile özdeşleştirilip Avrupa kimliğini oluştururken ötekiyi inşa etme ihtiyacı hissetmektedir.⁶ Gayrimüslim dünyanın bir kısmı bu dünyanın ötekisi olarak tanımladıkları Müslüman'ı ve Türk'ü "savaş", "şiddet," "barbarlık" gibi olumsuz çağrışımlı güçlü kelimelerle yan yana getirerek kendi zihin kodları ile yükledikleri bu anlamları kültür-sanatın iletişim kanalları içinde gerek iç kamuoylarına gerekse dünyaya sunmaktadırlar. Bu durum başlı başına bir hak ihlali olmakla beraber onların bilinçli tercihi ile sunulmaya devam edilmektedir.

5 Kadir Canatan, Özcan Hıdır, İslamofobi ve Antiİslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım, Eskiye Yayınları, Ankara, 2007, s. 51.

6 Ali Arslan, Batı'da Millî ve Medeniyet Kimliklerin Oluşumu ile Ötekenden İslamofobiye Geçiş, Köprü der., Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 2017, S. 137, s 79.

İdeolojik Bir Aygıt Olarak Kültür Sanat

Kültür-sanatın işlevine dair klasik "Sanat, toplum içindir" ve "Sanat, sanat içindir" masum söyleminin dışında ideolojik bir mesaj da içerebileceğinden "Sanat, propaganda içindir"i eklemek gereklidir. Devletler ya da güçler kültür ve sanat aracılığıyla toplumu eğitmek, yönlendirmek ve kontrol etmek gibi bir faydayı önceleyen prensiple hareket ederken, bazı sanatçılar da kendisini finanse eden, destekleyen ya da gönül verdiği egemen ideolojilere karşı sorumluluklar üstlenmek zorunda kalır. Kültür-sanat, devletin ve güçlerin politikalarını meşrulaştırıp onların otoritesini güçlendirip otoritenin devamlılığına yönelik mesajlar ve yaptırımlar oluşturabilir. Güç kendi otoritesini baskıyla ya da sanatsal etkinliklerle topluma benimsetirken aslında içsel bir hegemonya stratejisi oluşturmayı amaçlar. İdeolojilerini kendi toplumu dışında etki altına almak istediği ya da ötekileştirmek istediği kişi, grup, topluluk ve milletlere dayatmak isteyen güçler, devletler, üretilen kültür sanat politikaları ile hegemonyasını kabul ettirmek için çabalar.⁷

Bir Sempozyum ve Bir Ses

30 Eylül 2017'de Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM) tarafından İstanbul'da düzenlenen "Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu"nda kültür-sanat alanında yer alan uluslararası ihlallerin bir kısmına yer verilmiştir. Hak ihlallerinin nasıl yapıldığı ve örtük mesajlarının kültür-sanat kanalıyla nasıl verildiğini irdeleyen bu sempozyumun yapılma gerekçesini

7 Doç. Dr. Serhat Ulağlı, Düşünüyorum Çünkü Öyle İstendi!, Siyasal Paradigmalar ve Kültür Emperyalizmi, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 30-32.

UHİM ve sempozyumun tertip heyeti başkanı Ayhan Küçük şöyle açıklamıştır:

“Çünkü; Hollywood İşgalleri Meşrulaştırıyor! 11 Eylül sonrasında Hollywood tarafından üretilen film ve dizilerle Afganistan ve Irak işgalinin meşruiyet zemini oluşturulmaya çalışıldı. (...) Çünkü; Hollywood İslam’la Terörü Özdeşleştirmeye Çalışıyor! (...) Çünkü; Uluslararası Festival ve Ödüller Manipülasyonları Besliyor! İslamofobik film ve diziler her yıl Oscar, Altın Küre gibi uluslararası organizasyonlarda ödüllendirilerek öne çıkartılıyor. İşgalleri meşrulaştıran, İslam’la terörü özdeşleştiren, Müslümanları olumsuz karakterler olarak sunan yapımlar, uluslararası organizasyonlarda sürekli en ön safta kendisine yer buluyor. (...) Çünkü; Çizgifilmlele Çocukların Bilinçaltı Zehirleniyor! Küresel ölçekli çizgifilm şirketleri tarafından üretilen yapımlar henüz bebeklik çağlarından itibaren çocukları şiddet ve cinselliğe yönlendiriyor, televizyon yapımlarıyla, yeni nesillerin zihinleri kontrol altına alınıyor. (...) Çünkü; Sinema, Televizyon ve Eğlence Sektörü Toplumsal Değerleri Tahrip Ediyor! Televizyon, sinema, tiyatro, müzik, sosyal medya vb. araçlarla eşcinsellik, evlilik dışı ilişki ve kürtaj meşrulaştırılıyor ve yaygınlaştırılıyor. Böylece insanlığın ortak değeri olan aile kurumu ortadan kaldırılmaya çalışılıyor. (...) Çünkü; Yerli Kültür-Sanat Mecraları Kendi Değerlerine Düşman Nesiller Üretiyor! Ülkelerin kültür-sanat mecraları, toplumlarını kendi değerlerine düşman hale getirecek şekilde yönlendiriliyor, özellikle Batılılaşma sürecinin etkisi altındaki toplumlarda sinema, tiyatro ve edebiyat ürünleri millî değerlere karşıt bir yaklaşımı benimsiyor. (...) Çünkü; Kültür-Sanat Alanı Kutsal Değerlere Hakaret İçin Kullanılıyor! ABD ve Avru-

pa’da yazılı, görsel, sosyal medya ve kültür-sanat mecraları aracılığıyla her gün Müslümanların kutsal değerlerine hakaret ediliyor ve bu yapılırken ‘ifade hürriyeti’ söyleminin arkasına sığınılıyor. Gazete ve dergilerde Hz. Muhammed’e hakaret karikatürleri yayımlanıyor, sinema filmleri ve tv programlarında başta Kuran-ı Kerim olmak üzere İslam’ın kutsal değerleri ile dalga geçiliyor.”⁸

“Dünyaya nizam vermek isteyenlerin de ilgisine mazhar olmaktan kurtulamamış bir sanat alanı” olan sinemayı pek çok başka sanatın da bileşkesi olarak gören Milli Eğitim ve Kültür ve Turizm Eski Bakanı Prof. Dr. Nabi Avcı sempozyumun açılış konuşmasında “Söz de var, ses de var, görüntü de var. Yani edebiyat da var, müzik de var, resim de var, tiyatro da var, opera da var. Zaten bizim iletişim araştırmalarının kurucu babalarından McLuhan’ın dediği gibi, her yeni mecra, her yeni saha, her yeni iletişim kanalı, kendinden öncekilerin üzerinde ama onları da içine alarak, onların üzerinden yükselir. Sinema da öyle yapmıştır. Evet, sinema kendinden önceki edebiyatı, tiyatroyu, operayı, müziği, resmi birleştiren, dolayısıyla gücü de, güzelliği de o oranda katlanarak artan bir mecra.” demiştir. Avcı, konuşmasında “Sinema-siyaset ilişkisi nasıl biçimleniyor?”, “Ne tür ara kurumlar üzerinden bunlar yönlendiriliyor?”, “Bugüne kadar bu alandan yapılan örnek çalışmalar nelerdir?”⁹ sorularına cevap aranması ve çözüm önerileri sunulması gereğinden bahsetmiştir.

8 Ayhan Küçük, “Takdim Konuşması”, Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 7-9.

9 Prof. Dr. Nabi Avcı, “Açış Konuşması” Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 11.

Charlie Hebdo'nun Yeni Tahriki

Karikatür ve gülmecenin altına ustalıkla gizlenebilen ideoloji muhalif bir söylem oluşturmada son derece etkili bir araçtır. Maalesef içeriğinde dine ait unsurların alaya alma ve siyasî eleştirilerde bulunma amacı taşıyan karikatürlerin sayısı gerek ülkemizde gerekse yurtdışında artmaktadır.

16 Ağustos 2017 tarihinde İspanya'nın Barcelona şehrinde bir minibüsün kalabalığının arasına dalması üzerine bu olay İslam dininin cevaz verdiği ve Müslümanların da gerçekleştirdiği bir eylem gibi sunulmuştur. İslam'la ilgi kurulamayacak bireysel bir eylemi "fırsat"ı çevirmek isteyen Batı'nın bazı yayın organları ve sözde aydınları hemen aleyhte görüşler serdetmeye başlamıştır. Fransız haftalık mizah dergisi Charlie Hebdo, İslam'ın kutsal attettiği değerlerin nerdeyse hepsine birden hakareti amaçlayan bir karikatür ile Ocak 2015'te tepkileri üzerine çekmişti. Barcelona'da yaşanan terör saldırısı sonrasında da Charlie Hebdo, İspanya'daki terör saldırısını eleştiren kapağıyla yine polemik meydana getirmiştir. Derginin kapağında, bir minibüsün ezdiği cesetlerin hemen üstünde kan renginde kırmızı harflerle "İslam barış dinidir, terörün İslam'la ilgisi yoktur" sözlerinden hareketle cesetlerin hemen altında ise Fransızca'da "ebediyet" için kullanılan "sonsuz barış/eternelle!!!" kelimesi beyaz harflerle yer almıştır. Derginin polemik meydana getiren kapağı sosyal medyada en çok yorumlanan konu olmuştur. Bir grup kapağı "İslamofobik" olarak değerlendirirken, bir grup da "İslam karşıtı değil her zamanki gibi sert vuruyor" diyerek dergiyi savunmuştur. Derginin resmi Facebook sayfasında yer alan birinci sayfası sosyal medyada yine büyük bir polemik başlatmıştır. Bir grup derginin "İslamofobik değil din karşıtı" olduğunu ve mizah dergisi olarak sert vurarak toplum gerçeklerine dikkat çektiğini söylese de, önemli bir grup sosyal medya kullanıcısı Charlie Hebdo'yu sert eleştirmiştir. Bu kapak "İfade özgürlüğü" olarak sunulsa da aleni bir hak ihlali olduğu aşıkardır.¹⁰

¹⁰<https://www.amerikaninsesi.com/a/charlie-hebdo-yine-kizdir-di/3997505.html>

Kültür ve sanata her zaman salt estetik duygunun yansıması olarak bakılmamış zamanla ötekileştirmenin, propagandanın vasıtası haline getirilmiştir. Bu amaca matuf üretilen kültür ve sanatın farklı formlarındaki ürünlerin bazen aslı özelliği olan bu kavramların açılımına ulaştırma yerine gerek örtük gerek açık anlatımlarla ötekileştirme veya hak ihlali diyebileceğimiz şekilde tezahür ettiği de görülmektedir.

2. KÜRESEL AKTÖRLERİN MEŞRULAŞTIRMA ARACI SİNEMA

Keşif Kolu Olarak Hollywood

Sanatı, sanatçının iç ve dış dünyadan gelen uyarımları, duygu ve düşüncelerini, özgün ve özgür bir dille ifade etme şekli olarak tanımlayabiliriz. Ancak devlet, topluluk, toplasma, birliktelikler kendi devamlarını sağlamak, etki ve yetki sahalarını genişletmek amacıyla tescilli güçlü olan araçlar, sanatı aslı vazifesinden ziyade çıkar odaklı kullanmayı tercih etmektedir. Devletler ya da güçler kendi otoritesini baskıyla ya da örtük mesajlar içeren sanatsal ürünlerle hitap kitesine benimseterek bir hegemonya stratejisi oluşturmak, kendi ideolojisini üretmek, bunu korumak, kavileştirmek, yaymak için sanatın etki gücünden yararlanırlar. Bir fikri açık mesajlarla vermek yerine daha çok estetik duyarlılığı öne çıkaran, muhatabın kültür düzeyini arttırmak, bilgilendirmek, eğlenmesini sağlamak gayesi güdümlüyor izlenimi verilerek alt mesajlarla fikri neredeyse dikte ettirme asrımızın kullandığı taktiklerden biri olmuştur.¹¹

Emperyalizm egemen ideolojisini farklı kanallar ile üçüncü dünya ülkelerine kabul ettirmeden önce kendisi ile ilgili bir imaj üretimi ve algı oluşturma süreçlerini başlatır. Amerikan emperyalizminin ideolojik doktrinlerini benimsetmek amacıyla Hollywood filmlerini ve sanatı aktif olarak kullandığı bilinen bir gerçektir. Dünyanın en ücra bölgesindeki bir insanın bile ABD şehirlerinin, devlet başkanlarının vb. birçok bilgiye sahip olmasının nedeni de bu kültürel emperyalizmin bir sonucudur. Sinemayı ve genel olarak görsel sanatları etkili hale getiren şey çoğunlukla akla değil duyulara ve duygulara hitap etmesiyle alakalıdır. Ne ka-

11 Doç. Dr. Serhat Ulağı, Düşünüyorum Çünkü Öyle İstendi!, Siyasal Paradigmalar ve Kültür Emperyalizmi, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 31-32.

dar aklî olarak kimin tarafında olduğumuzu ısrarla hatırlatmaya çalışsak da o sırada izlediğimiz filmdeki dram hepimizi etkisi altına alabiliyor ve kendimizi bir anda kahramanın kurtulması için bir temenni içerisinde buluyoruz. Zira en etkili yalanlar, içine doğrular serpiştirilerek söylenir. Bir defa bu tasvirin algısını değiştirmesine izin veren kişinin tekrar bu algının tamirini yapmasının oldukça güç olduğu, artık bu kodların bilinçaltına yerleşip algısını da etkiler hale geldiği açıktır.¹²

Küresel güç olma iddia ve tavrından vazgeçmek istemeyen ABD zaman zaman Hollywood'u kullanmıştır. Hollywood, Batı sisteminin akademik, bilimsel, teknolojik göz boyama biçimlerinin hepsini kullanarak, dünyanın her yanındaki insanları "üçüncü sınıf gönüllü kölelere" dönüştürmesinde "Amerikan kültürünün, dilinin bütünleşmesinde, Amerikan toplumunun modernleşmesinde, modernleştirilmesinde, Amerikan 'ulusal' imgesinin icat edilmesinde ve en önemlisi Amerikan 'imago'sunun icat edilmesinde, bu tipin, bu kimliğin Amerika'da pekiştirilmesinde ve küre ölçeğinde yaygınlaştırılmasında, küreselleştirilmesinde çok kilit rol oynadı."¹³

Global Batı'nın öncü kolu olan Hollywood'un son derece "sinsi" propagandaları ile bir şeyler söylemeye kalkan yönetmenler ABD, İngiltere, Fransa, Almanya gibi

neo-liberal Batıcı değerlerin taşıyıcısı ülkelerin silahla, ekonomik güçle yapamadıklarını "sanat" yoluyla yapmak üzere vardır.¹⁴ Hollywood sineması hakikatleri dünyayı değiştirecek bir seyircinin oluşturulabilmesi için değil; seyircinin kendi düşüncesine göre bir dünyayı anlamlandırabilmesi için kullanılmaktadır.

Hollywood'un Ötekileştirmek İstedığı İslam

Filmlerin bir kısmı ülkelerinin ulusal politikalarıyla şekillenmekte o ülkelerin uluslararası -kültür- politikalarının sözcülüğü görevini üstlenmektedir. Zira bazıları nezdinde sanatın da bir meta olduğu ve sermayeden bağımsız olamayacağı hesaba katılınca, bu ilişkinin giriftliğinin de gerekçesi oraya çıkmış oluyor. Günümüzde cinsiyet, cinsellik, aidiyet, kimlik ve öteki gibi kavramlarla ifadesini bulan filmlerdeki yönelimin metafizik alanı olduğu görülmektedir. Ancak filme konu olan inanç grubundan gelmeyen insanların çektiği sentetik bir metafizikle donatılmış filmler, anlatıldığı ülkelerin kültürü ve gelenekleri ile sağlıklı ilişki kurmayı imkânsız duruma getirdiğinden suni kalmaktadır.¹⁵ Ortadoğu siyaseti ve Amerikan idaresi yeniden şekillenirken siyasetle yakın ilişki

12 Yard. Doç. Dr. Ahmet Temel, "Küresel Sinema Endüstrisinde İslam Hukuku Tasvirleri" Küresel, Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 34.

13 Yusuf Kaplan, "Medeniyet Neresi? Sinema Nereye Düşer?" Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 18.

14 Enver Gülşen, "Bir Amerikan İşgali Keşif Kolu Olarak Hollywood ve Dünyadaki Yerel Hollywoodlarla Biçim İlişkisi" Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 40.

15 Serdar Arslan, Film Festivallerinin Yeni 'Metafizik' Konusu İslamofobi mi?

<http://www.dunyabizim.com/sinema/26401/film-festivallerinin-yeni-metafizik-konusu-islamofobi-mi>

halindeki Hollywood'da 11 Eylül sonrasında film ve dizilerde Müslüman karakterlerin arttığı gözlemlenmekte, söz konusu karakterlerin İslamofobik bir bakış açısıyla perdeye ve ekrana yansıdığı gözden kaçmamaktadır. Müslümanın olumsuz imajla sunulması için dünya sinemasına hâkim ve siyasetle yakın ilişki içindeki, "Hollywood'un Müslümanı ayrıca kafir, şeytanî, medeniyetsiz, modern karşıtı, zalim, düşman, takıntılı, namussuz, barbar, acımasız, kana susamış, hain, sefi, öfkeli, paragöz, şehvet düşkünü, çok eşli, ataerkil ve beceriksizdir. Hollywood sadece Müslümanları bu şekilde kötülemek; aynı zamanda onların İslam'ın sapık/deli saçaklarından döküldüğünü iddia ederek doğrudan ana akım İslam inancına hakaret eder. Müslüman kadın ise yılan oynatıcısı, seksi bir şekilde kıvrılarak dans eden transparan bir peçe ile yüzü örtülü dansöz, fahişe ya da çöl, harem gibi yerlerde pusuda bekleyen ajanlardır. Arka planda mutlaka develer, minareler, hurma ağaçları vardır. Arap kadını bu şekilde aşağılanmadığında ya da erotize edilmediğinde genellikle İslam toplumundaki gerçek pozisyonundan uzak şekilde burkasının arkasında, görünmez ve biçimsiz olur, Müslümanlar sinemada kötü Müslüman karakterlerin varlığına itiraz etmemektedirler. İtiraz edilen esas nokta neredeyse tüm Müslüman karakterlerin kötü olmasıdır. Ayrıca bu kötü karakterlerin nesiller boyunca devam etmesidir."¹⁶

16 Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz, "1896'dan Günümüze Hollywood'un Kötü Adamları: Müslümanlar", Küresel Siyaset ve Sinema Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, İstanbul, 2017, s. 78-79.

Hollywood Yapımı YPG Filmi

Sinema endüstrisinin en önemli figürü olan Hollywood çoğu zaman ABD politikalarına uygun filmler üretmesi ile bilinmektedir. Türkiye'de yıllardır masum insanları katlederek kendine alan açmaya çalışan Türkiye'nin her türlü siyasî ve diplomatik çabasına karşın küresel sistemin desteği ile varlığını sürdüren terör örgütünün Suriye'deki uzantısı YPG'yi konu edinen bir sinema filminin yapılacağı açıklanmıştır. The Rolling Stone dergisindeki "The Anarchists vs. ISIS" (Anarşistler IŞİD'e karşı) adlı makaleden uyarlanacak film için oyuncu Jake Gyllenhaal ve yönetmen Daniel Espinosa'nın görev alacağı belirtilmiştir. Filmde, ABD'lilerin Suriye'de IŞİD'e karşı YPG'nin saflarına katılarak çatışmalara girmesinin anlatılacağını ifade edilmiştir.¹⁷

Ermeni Soykırımı Yalanı Beyaz Perdede

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma süreciyle birlikte, bu topraklarda söz sahibi olmak isteyen güçlerin Ermenilere yönelik politikalarının bir yansıması olarak siyasallaştırılan "Ermeni Soykırım İddiaları" günümüzde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihçilerle anlamaya, ders çıkarmaya çalışmak yerine propagandaya malzeme yapılan 1915 yılındaki tecir, sanatın farklı dallarında "öteki" kavramını oluşturmak, kültürel yabancılaşmaya zemin hazırlamak ve var olan kabulü pekiştirmek için sunulmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu vilayetlerinde ya-

17 <https://tr.sputniknews.com/kultur/201703251027799020-hollywood-yapimi-ypg-filmi-geliyor/>

şayan Ermeni vatandaşların Birinci Dünya Savaşı esnasında bazı sebepler ile zorunlu göçe tabi tutulması, dönemin şartları gereği yaşanan bazı olumsuzluklar dünyanın farklı noktalarındaki Ermeniler tarafından modern zamanların ilk soykırımını olarak dünyaya tanıtılmak istenmektedir. Birçok parlamentoda bu tarihî hadise yasalar ile bir noktaya taşınmak istenmektedir. Bu iddialar siyasî mekanizmaların yanı sıra, beyaz perdede de gündeme getirilerek kimlik inşası için bir dayanak arayan diaspora Ermenileri tarafından bazen art niyetli olarak sapıtılmaktadır.

Tehciri işleyen Hollywood yapımı “The Promise” (Söz) adlı filmine Los Angeles’te “Human Rights Watch” tarafından ödül verilmiştir. “The Promise” soykırım iddialarının gündem yapılmaya çalışıldığı 24 Nisan’a yakın bir tarihte vizyona girmiştir. Yönetmeni Terry George, senaryo yazarı Robin Swicord olan filmde, Christian Bale, Jean Reno, Oscar İsaac, Charlotte Le Bon, James Cromwell, Marwan Kenzari, Angela Sarafyan rol almıştır. Filmde, Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerinde Osmanlı vatandaşı bir Ermeni tıp fakültesi öğrencisi, Paris’te yaşayan Amerikalı bir gazeteci ve yine Paris’te doğup büyümüş bir Ermeni kızı arasındaki aşk üçgeni tarihsel yorumlar ile aktarılmaktadır. Filmde, aşk hikayesinin altında Ermeni tehciri “gerçeklere dayalı” şekilde sunulduğu iddia edilerek, Türklerin Ermenilere zulmettiği tezini işlemiştir.¹⁸

Diziler Üzerinden Algı

Toplum mühendisliği ve psikolojik harbin en iyi iletişim kanalı olan film, sinema,

dizi ve reklamlar aracılığı ile yapılan algı operasyonları sayesinde toplumsal zihniyet yönlendirilmektedir. Neredeyse tüm dünyada iktidarlar veya farklı güç merkezleri politikalarının propagandalarını yukarıda zikredilen iletişim kanalları aracılığı ile yapmaktadır. Dünyada gündem ya da gündem olması istenen hususlar artık medyadan değil dizilerden-filmlerden takip edilmektedir. Propagandanın yoğun olarak işlendiği bu sektörler toplumların algı ve korkularını yönetmek için temel araç olmuştur.

Propaganda yönü ağır basan ve ülkemiz aleyhine konulara da yer veren, 1997’den beri ABD’de Comedy Central kanalında yayımlanan South Park adlı animasyon komedi dizisinin yapımcıları Trey Parker ve Matt Stone’dur. Birçok alanda ödül kazanan dizi popüler ve başarılı çizgi dizilerden biri olarak kabul edilmektedir. Dizinin 2019 yılına kadar devam edeceği açıklanmıştır. Prodüksiyonu ABD’de yapılan ve dünya çapında popüler bir animasyon dizisi olan South Park; dinlerin kutsallarıyla, peygamberleriyle alakalı hakaret içerikli “esprilere” yer vermektedir. Dizi, Hz. Muhammed’in temsili görüntüsünü Müslümanların aşırı tepkilerinden çekindiği için oto-sansür uygulayarak yayımlamamış, ancak dizide Müslümanlar tahammülsüz olduğu iddiası ile eleştirilmiştir.

Amerikan NBC televizyonunda yayımlanan “The Blacklist: Redemption” adlı dizide Türkiye hedef alınmış, dizide Türkiye’de yaşanan siyasî ve adli olaylar çarpıtılarak aktarılmıştır. Dizide Türkiye haritasının doğusu gösterilirken “Acımasız ve sürekli soğuk şehir devleti” olarak tanımlanan “Kytakistan”da araştırma yapan “Kevin Jansen” adlı gazetecinin tutuklanması işlenmiştir. 16 Nisan referandumuna atıfta

18 <http://www.bolsohays.com/haber-142126/the-promise-ilk-odulunu-kazandi.html>

bulunarak ülkede 6 hafta içinde seçim yapılacağı, devletin başındaki “Ahmet Aberjan”ın ülkeyi tecrit altına aldığı, kendisini desteklemeyen herkesi ortadan kaldırdığı iddia edilmiştir.¹⁹ Zihinlere arzu ettikleri Türk-Türkiye imajını yerleştirmek için abartılı ve propagandaya yönelik konulara yer veren dizi algı yönetimi için çekildiği her halinden belli olan bir yapım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tacizlerle Anılan Hollywood

2017 yılında art arda birçok ünlü ismin suçlanmasıyla büyüyen Hollywood’daki taciz olayları yıllardır kimsenin konuşmaya cesaret edemediği bir istismarın sanatçı olarak sunulan kişilerce nerdeyse “istismar kültürü” oluşturduğunu göstermiştir. İstismar, taciz Hollywood için nerdeyse herkesin bildiği bir “sır” haline gelmiştir.

Oscar ödüllü pek çok filmin yapımcısı Harvey Weinstein hakkında New York Times gazetesinin yayımladığı cinsel taciz iddialarının ardından Hollywood’da pek çok ünlü hakkında benzer suçlamalar gelmiştir. Amerikalı film yapımcısı Harvey Weinstein, hakkındaki taciz iddiaları nedeniyle ortağı olduğu yapım şirketinin yönetim kurulunca görevden alınmıştır.²⁰ Hakkındaki cinsel taciz suçlamalarına her gün bir yenisi eklenen ünlü Hollywood yıldızı Kevin Spacey’in, Netflix’teki House of Cards dizisi ile ilişkisi kesilmiş, kendisine Emmy Ödülü verilmesinden de vazgeçilmiştir.²¹ Hollywood’daki bu cinsel taciz

iddialarının ardından Alec Baldwin’in tacizleri konuşulmaya başlanmıştır.²² Pussycat Dolls’un eski üyesi, gruptayken yükleselebilmek için istemedikleri kişilerle cinsel birliktelik yaşamalarının talep edildiğini iddia eden Jones, kendisinin, bu yüzden gruptan ayrılmak zorunda kaldığını söylemiştir.²³ Hollywood’da çığ gibi büyüyen taciz suçlamaları sonrası Hollywood Bulvarı’nda bir araya gelen yüzlerce kişi protesto yürüyüşü düzenlemiş, çeşitli tepkiler gösterilmiştir. Bunlardan biri de Time dergisinde her yıl açıklanan “yılın kişisi” uygulamasında bu yıl söz konusu süreçte cinsel tacize uğradığını açıklayan isimlerin tercih edilmesidir. Time dergisi, cinsel taciz ve tecavüz mağduru olan kadınları hikayelerini anlattıkları için başka kadınlara cesaret verdiklerini belirterek onları “Sessizliği Bozanlar” olarak ilan etmiştir. Taciz ve tecavüz iddialarının ardından sosyal medyada #MeToo (Ben de) etiketiyle başlayan kampanya çığ gibi büyümüş, sadece sinema sektörü değil Amerika’da farklı sektörlerdeki ünlü kadınlar tacize uğradıklarını açıklamıştır.²⁴

Reklam Dünyasının Sunduğu Cinsiyetsizlik

ABD’li kozmetik markası Maybelline, piyasaya sürdüğü yeni rimelinin reklam kampanyasını Instagram’da üç milyon ta-

19 <http://www.stratejikhaberanaliz.com/2017/03/yine-blacklist-kara-liste/>

20 <http://aa.com.tr/tr/dunya/taciz-iddialari-hollywood-yapimcisini-kendi-sirketinden-kovdurdu/930934>

21 <https://tr.sputniknews.com/kul->

<tur/201711041030882960-netflix-kevin-spacey-house-of-cards-kovdu/>

22 <https://tr.sputniknews.com/yasam/201711041030878133-alec-baldwin-kadin-zorbalik-taciz/>

23 <https://tr.sputniknews.com/kultur/201710171030617582-pussycat-dolls-muzik-grup-zincir/>

24 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42250722>

kipçisi olan güzellik danışmanı Manny Guterrez isimli bir erkekle yapacağını duyurmuştur. Maybelline'in reklam yüzü olacak ilk erkek olan Guterrez bu durumu kendi açısından olumlu değerlendirerek makyajın "cinsiyetsiz" olduğunu ve kurallarının da olmadığını belirtmiştir. Guterrez'in Maybelline'in reklam yüzü olarak seçilmesi, kozmetik endüstrisinde gözlenen erkeklere hitap etme akımının bir parçası olarak kabul edilmektedir. ABD'li kozmetik şirketi Covergirl reklam kampanyaları için James Charles isimli bir erkekle anlaşmıştı. Hatta İtalyan moda devi Giorgio Armani hem kadınlar hem de erkekler için olan bir dudak bakım kremi piyasaya sürmüştü.²⁵ Çağımızın büyük problemlerinden biri olan cinsiyet karmaşası ve insanın doğasında var olan dişi ya da erkek olma halinin gerekleri yerine cinsiyetsizliği ön plana çıkarma çabası, kapitalist zihniyetin insanı insan olarak görmek yerine tüketim aracı ve tüketici araç olarak görmesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

"Sanal Dünyanın Tehlikesi Savaşların Ateşinden Az Değildir"

Sanatçı toplumunun tarihini ve güncel olaylarını, beklenti ve talepleri sanatın imkanları içerisinde muhatabına vermekle mükellef öncü kişidir.

İnsana karşı sorumluluğunu yerine getirmek çabasında olan sanatçılardan biri de 1959 İran doğumlu Mecid Mecidi'dir. "Ben Müslüman bir sanatçı olarak, ABD başta olmak üzere büyük güçlerin Müslüman coğrafyalarda soykırım yaptığını söylemek istiyorum." diyen Mecidi, savaşlar, siyasal, kültürel ve ekonomik istikrarsızlıklardan doğan sonuçların çocukların ruhuna kalıcı hasarlar verdiğini açıklamıştır. Bir facia yaşandığını ve dünyanın gelecek yıllarda bu facianın büyük hasarlarıyla yüzleşmek zorunda kalacağını söyleyen Mecidi, çocukların şiddet, korku, kimsesizlik ve istismar içinde büyüdüğünü dile getirmiştir. Savaş mağduru çocukların şefkat, güzellik ve sevginin tadını almadığına dikkati çeken Mecidi, "Bü-

Çağımızın büyük problemlerinden biri olan cinsiyet karmaşası ve insanın doğasında var olan dişi ya da erkek olma halinin gerekleri yerine cinsiyetsizliği ön plana çıkarma çabası, kapitalist zihniyetin insanı insan olarak görmek yerine tüketim aracı ve tüketici araç olarak görmesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

25 <https://tr.sputniknews.com/yasam/201701061026659078-maybelline-bir-ilk-erkek/>

yük şirketler kendi ceplerini doldurmak için sanal ortamın güzellikleriyle birlikte çocukların ruhunun ve psikolojisinin inceliklerini görmezden geliyor. Bugün sanal dünyanın tehlikesi savaşların ateşinden az değildir. Savaş nedeniyle insanların canı tehlikede oluyor, bu ortamda ise ruhu ve psikolojisi bozuluyor. Maalesef bugün, UNICEF ve UNESCO gibi kurum ve oluşumlar, görevlerini çocukların ve kültürlerin savunması açısından iyi yapmıyor. Bu kurumların üzerinde siyasetin gölgesi var.” demiştir. Mecidi, Savaşların %90’ının Müslüman ülkelerde yaşandığının altını çizmiş, Suriye’de de milyonlarca insanın evsiz kalıp göç ettiğine dikkati çekmiştir. Mecidi: “Binlerce çocuk ailelerini kaybetti ve göç sırasında Batı ülkelerinde kayboldu. Çocuklar oralarda cinsel istismara uğradı ve muhtemelen organları satıldı” diyerek yaşananlara ışık tutacak bir film çekeceğini duyurmuştur.²⁶

26 <http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/mecid-mecidi-buyuk-gucler-musliman-cografyalarda-soy-kirim-yapiyor/954633>

3. İSLAM KÜLTÜR MİRASINA YÖNELİK İHLALLER

İslam Kültür Mirası Batı Tarafından Yok Ediliyor

Kültürel miras veya kültür mirası önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş, insanın hayatının bir yerinde olan her şeydir.

Savaşlar ve kaos ortamlarında kültürel miras bazen bilinçli bir tercihle bazen ortamın getirdiği kontrolsüzlükten dolayı yok edilmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı Kasım 2017’de İstanbul’da geniş katılımlı bir kongre tertiplemiştir. “İslam Dünyasında Kültür Mirasının Korunması Kongresi”nin düzenleyicilerinden olan IRCICA Genel Direktörü Halit Eren, konuşmasında, “Son zamanlarda yaşanan savaşlardan dolayı kültürel mirasımız da zarar görmüş ve sektör daha çok ayrılıkçı bir noktaya gelmiş durumda. Kentsel alanlar, mimarî hem ahlakî hem de maddî değerlerimizi temsil ediyor. Hem soyut hem somut ürünlerimizi temsil ediyor” demiştir. Kongrede İslam dünyasının yüzyıllardır çok-kültürlü dünya mirasına katkı sağladığı, İslam kültürüyle mimarî yapıların geliştiği dile getirilmiş, ancak son zamanlarda Irak, Suriye, Afganistan, Somali, Libya ve Mali’de yaşananlar tahribatı gözler önüne sermiştir. Tarih boyunca pek çok medeniyete, devlete ve kültüre ev sahipliği yapan Ortadoğu ve karmaşanın olduğu diğer coğrafyalar bu süreçte talan ve yağmayla tanışmıştır. Savaşın, kaosun yaşandığı coğrafyaların kadim şehirlerini barbarlıkla tanıştıranların açtığı derin yaralarla tarihî kentler yok edilerek enkaza dönüştürülmüştür. Son zamanlarda yaşanan savaşlardan dolayı kültürel mirasımız da zarar görmüştür.

Yaşanan çatışmalar sonucu Ortadoğu’nun kültür başkentlerinde Emevî, Abbasi ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş yüzlerce cami, medrese, dergâh kullanılamaz hale gelmiştir. O günden sonra da zarar gören eserlerin hiçbirinde ciddî bir restorasyon yapılamamıştır.

Nasiriye kentindeki Babil İmparatorluğu'ndan kalan tapınak, Bağdat'ın en ünlü camilerinden Ebu Hanife Camii, Felluce'deki Hulafa el Raşid Camisi, Huzistan eyaletindeki Seyyedoşada Camisi, ABD askerlerinin ağır silahlarının mermileriyle hasar görmüş, yıkılmış, birçok şehirden geriye enkaz kalmıştır.²⁷

Tarihî Eser Kaçakçılığı

Tarihî eserler geçmişten günümüze ulaşan, ait olduğu dönemin izlerini, kültürünü, yaşam tarzını yansıtan bir milletin, kültürün, dinin, ülkenin olduğu kadar, tüm insanlığın evrensel ürünleridir. Geçmişten bugüne gelen ve bugünden yarınlara kalması gereken bu eserler, insanlığın ortak değerlerini, milletlerin ulusal kimliğini yansıtmaları bakımından birer uygarlık hazinesidir. Hak ihlallerinin bir başka biçimi de kültürlerimize ait tarihî eserlerin kaçırılması ve onlara zarar verilmesidir. Özellikle milletimize ait olan objeler Osmanlı Devleti'nin yıkılması sırasında farklı devletler tarafından çalınarak ülke dışına çıkarılmıştır. Günümüzde de maalesef bu durum iç savaşın ya da kaosu yaşandığı Irak, Suriye gibi devletlerde de görülmektedir.

Ülkemizden bir şekilde çıkarılmış tarihi eserlerin peşinden koşan Kültür ve Turizm Bakanlığı son yıllarda artan bir çaba ile tarihî eserlerimizi ait oldukları yere kavuşturmaktadır. Anadolu'dan kaçırılan "Yıldız Avcısı" adlı tarihi eser, 27 Nisan 2017'de Christie's Müzaye Evi'nin Rockefeller Center'daki New York merkezinde düzenlenen açık artırmada satışa sunul-

muştur. Türkiye eserin satışının durdurup ülkeye iadesi için mahkemeye başvurmuştur. Eserin ülkemize kazandırılması için ABD'de yaşayan Türkler de bu durumu protesto etmiştir.

Osmanlı hat ekolünün öncüsü hattat Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede tarafından 16. yüzyılda sülüs hattı ile yazılan Kur'an-ı Kerim, Londra'daki Christie's Müzayedede Evi tarafından "İslam Sanatı" adlı müzayedede satışa çıkarılmıştı. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye topraklarından yasadışı yollarla çıkarıldığı düşünülen eser hakkında girişim başlatarak tarihî Kur'an-ı Kerim'in satışını durdurmuştur.²⁸

Yaşanan iç savaş sırasında terörün finansmanı için kullanılan tarihî eserler her geçen gün ortaya çıkmaktadır. Milat'tan önce 2000'li yıllara kadar uzanan Mezopotamya eserlerini barındıran ulusal müze başta olmak üzere Irak'ın en değerli müzeleri yağmalanmıştır. Batı resminin en kıymetli koleksiyonları tarihî eser kaçakçıları tarafından satılmıştır. Araştırmacılar işgal sırasında Irak'tan 15 bin tarihî eser kaçırıldığını belirtmektedir. 2006'da bu eserlerin bir bölümü ünlü müzayedelerde evlerinde ortaya çıkmıştır. ABD bugüne kadar Irak'a 1.200 eser iade etmiştir. Tarihî eser mafyasının son 20 yılda en fazla mesai harcadığı bölge İslam coğrafyaları olmuştur.

Avrupa'nın Asimilasyon Çabaları

Evrensel insanî değerleri sadece kendi inanç grubu ve milleti için uygulamaya çalışan kişi ve devletlerin varlığı günümüz için bir hakikattir. Her geçen gün gerek

27 <http://www.yenisafak.com/dunya/İslam-sehirleri-yok-ediliyor-2804744>

28 <http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ingilterede-tarih-i-kuran-i-kerimin-satisi-durduruldu/947576>

iç kamuoylarını beslemek gerekse farklı gayelere matuf olarak üretilen kültür-sanat ürünleri ile yapılan hak ihlalleri neredeyse onlar için bir devlet politikası haline gelmiştir. Hak ihlalleri bazı durumlarda “çoğunluk veya erk sahibinin baskısıyla, farklılık gösteren grupların, bunların kültür birikimleri ve kimliklerinin, baskın yapı içinde eriyerek yok olması” olarak tanımlanan asimilasyonu andırır hale gelmiştir.

Hayatını sömürgeciliğe karşı mücadeleye adanmış Frantz Fanon’un 1961 yılında çıkan Fransa’nın Cezayir politikalarını eleştiren “Yeryüzünün Lanetlileri” kitabının takdim yazısında Jean-Paul Sartre “Fanon, bu bastırılmaz şiddetin ne bir bardak suda fırtına, ne barbar içgüdülerinin yeniden ortaya çıkışı ne de bir hınç olduğunu kusursuzca gösteriyor: kendine gelen insandır bu” diyerek Fransa’nın Cezayir’de yaptığı akıl almaz uygulamaları eleştirmiştir. Tarihinde böyle olumsuzluk olan Fransa bu tavrının günümüzde ülkesine yerleşen Müslümanlara karşı sürdürmektedir. Bunun için öncelikle İslam’ı özünden uzaklaştırıp Müslümanlığı “Avrupa İslamı”na dönüştürmek çabasına girmiştir. Bu durum örtük olarak etnik ve dinî kimliği bir kenara bırakarak Fransızlaşmayı amaçlamaktadır. Fransa, AB’nin kurucularından biri olmasına karşın AB’nin azınlık hakları, çoğulculuk, yerel kültürleri ve dilleri korumaya yönelik Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Anlaşması’nı kabul etmemiştir. Bu anlaşmaya karşı duruşunun nedeni halkın yaklaşık %10’u Müslüman olmasına rağmen Fransa’da azınlık bulunmadığı ve bu nedenle kimseye ayrımcılık yapılmadığı tezidir. Müslüman sayısının artmasından rahatsızlık duyan Fransa ve Avrupa için cumhuriyet ne kadar hayatî bir

tercihse, Müslümanlar için de aidiyet temelli İslam’ın aynı oranda bir varlık sebebi olduğu tartışılmazdır.²⁹

29 Mustafa Yağbasan, Ümran Örsöğlü, Kültürlerarası İletişim Bağlamında Avrupa’da Göçmen ve İslam Algısı: Fransa Özelinde Ampirik Bir Çalışma, Global Media Journal TR Edition, 8(15) Güz/Fall 2017.

ekonomi

1. SOSYAL ADELETSİZLİK, YOKSULLUK, MODERN KÖLELİK

Değiş/e/meyen Dünya Hali

2017 yılı dünya ekonomisi açısından ABD Başkanı Trump'ın korumacı ekonomi politikaları, ABD ile Kuzey Kore arasındaki füze krizi ve Venezuela'daki borç krizinin gölgesinde geçti.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) küresel ekonominin iyi yolda olduğunu ve büyümenin Birleşik Krallık hariç dünya genelinde dengeli bir seyir izlediğini açıkladı. OECD, küresel büyümenin 2017 yılında %3,6 olacağını gelecek yıl ise %3,7'ye çıkabileceğini tahmin ettiğini açıkladı.

Aslında geride bıraktığımız yılda da “yaşanabilir bir dünya” adına diğer yıllarda olduğu gibi olumlu gelişmelerin yaşanmadığını, küresel ekonomik sistemin insanlığın geleceği adına sorunları ötelemeye ve büyütmeyle devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

2017 yılında da küresel ekonomik büyümeden çok daha fazla silah satıldığını, çocuk bedenlerin kapitalizmin kâr politikalarına kurban edildiğini, on milyonlarca gencin işsizler ordusuna dâhil olduğunu, 3 milyondan fazla insanın vatansız bırakıldığını, “modern kölelik” kavramının pekişerek devam ettiğini, çokuluslu küresel şirketlerin toplumların hakları olan vergileri ödemeyerek hak gasplarına devam ettiğini ve tüm ekonomik sistemin daha yukarıdaki katmana ve en sonunda da sayıları dünya nüfusunun %3'üne varmayan kişilere hizmet etmeye devam ettiğini söyleyebiliriz...

Gelir Dağılımdaki Bozukluk Dünya Genelinde Artmaya Devam Ediyor

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü küresel ekonominin iyi yolda olduğunu açıklasa da dünyada yaşayan herkes bu ekonomik büyümeden eşit şekilde yararlanamıyor.

Fransız ekonomist Thomas Piketty ve beraberindeki ekibin yaptığı bir araştırma, dünya genelindeki gelir eşitsizliğinin son 35 yılda daha da arttığını ortaya koydu.

“Dünya Eşitsizlik Raporu”¹ adlı söz konusu araştırma 70’i aşkın ülkeden 100’ün üstünde araştırmacının katkısıyla hazırlandı. Rapora göre, “1980 yılından bu yana, dünyanın en zengin %1’lik dilimindeki insanların gelir artışı, en fakir %50’nin gelir artışını ikiye katladı ve orta gelirli sınıf ekonomik büyümeden neredeyse hiç fayda görmedi.”

Rapora göre, zengin ile fakir arasındaki gelir eşitsizliğinin en az olduğu yer Avrupa. Avrupa’da en zengin %10’luk kesimin gelirinin, millî gelirin %37’sini oluşturduğuna dikkat çekildi. Ortadoğu’da ise bu oran %61’e çıkmış durumda.

İngiliz yardım kuruluşu Oxfam ise dünyanın en zengin 8 kişinin toplam 426 milyar dolarlık servetinin, en yoksul 3,6 milyar insanın, yani dünyanın yarısının sahip olduğu varlıkla eşit seviyede olduğunu açıkladı.² Oxfam’ın direktörü Winnie Byanyima, “10 kişiden biri günde neredeyse iki doların altında bir parayla geçinirken bu kadar servetin birkaç kişinin elinde olması korkunç. Eşitsizlik, yüz milyonlarca insanın yoksulluk içinde yaşamasına yol açıyor, toplumlarımızı parçalıyor ve demokrasi-mizi zayıflatıyor” diyor.

Zenginlerin vergi cennetlerini kullanmasının eşitsizliği körüklediği ise bilinen bir gerçek olarak varlığını koruyor. Yoksul ül-

keler, vergi cennetleri yüzünden 100 milyar dolar zarar ediyor.

Yoksul ülkelerin kaçırılan vergiler yüzünden edinemediği 100 milyar dolar ile 124 milyon çocuğa eğitim verilebiliyor.

Bu sekiz milyarderin mal varlığı, dünya nüfusunun yansının yani 3.6 milyar kişinin mal varlığına eşit

Kaynak: Forbes/Oxfam

Yeryüzünde 40 Milyon “Modern Köle” Var

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Özgür Yürü Vakfı ile Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) ortak raporunda³, “Dünyada 29 milyonu kadın ve çocuk olmak üzere 40 milyon modern kölelik kurbanı olduğu” belirtildi.

New York’ta toplanan BM Genel Kurulu sırasında yayımlanan 2016 yılına ilişkin rapora göre, dünyada 29 milyonu kadın ve çocuk olmak üzere 40 milyon “modern kölelik” kurbanı bulunuyor. Kadınlar, zorla fuhuşta %99 ve zorunlu evlikte de %84’lük kesimi oluşturuyor.⁴

Araştırma sonuçlarına göre modern köleliğin 40 milyon mağdurdan yaklaşık 25 milyonu zorla çalıştırılırken 15 milyon

1 <http://www.dw.com/tr/gelir-e%C5%9Fitsizli%C4%9Fi-d%C3%BCnya-genelinde-art-t%C4%B1/a-41795614>

2 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38635837>

3 <http://aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-40-milyon-modern-kole-var-/914251?amp=1>

4 http://www.alliance87.org/global_estimates_of_modern_slavery-forced_labour_and_forced_marriage.pdf

kadarı da zorla evlendirilmiş kişilerden oluşuyor.

Özgür Yürü Vakfı Başkanı Andrew Forrest, “Hala 40 milyon kölenin olması, bizim için utanç verici. Son 5 seneki sonuçları göz önünde bulundurduğumuzda 89 milyon kişi birkaç gün ila 5 yıl arasında değişen kölelik uygulamalarına maruz kaldı” şeklindeki açıklaması modern çağlar olarak adlandırılan günümüz dünyasının acımasızlığını gözler önüne seriyor.

Bu tablonun oluşmasında hiç şüphesiz küresel aktörlerin Ortadoğu ve Afrika’da doğrudan ya da dolaylı olarak yaptıkları iç savaş, askerî operasyon, işgal ve etnik temizlik etkilidir. Kenya’nın kurucu devlet başkanı Jomo Kenyatta’nın, Batı ülkelerinin Afrika’ya gelişinde söylediği söz halen zihinlerde tazeliğini korumaktadır. Ne demişti Jomo Kenyatta: “Misyonerler Afrika’ya geldiğinde bizim topraklarımız onların İncilleri vardı. Dua edelim dediler. Gözlerimizi kapattık. Açtığımızda, bizim incilimiz, onların toprakları vardı.”

Suriye kaynaklarına göre son 3 yıl içinde Suriye’de 3.000 “insan ticareti” olayı tespit edildi.⁵

Libya İnsan Hakları Gözlemevi Başkanı Nasir el Havari yaptığı açıklamada, “Ülkenin batısındaki gruplar gerçekten de köle ticaretiyle uğraşıyor. Onların kurbanı, Avrupa’ya geçmek isteyen sığınmacılardır. Onlar illegal sığınmacı kamplarına getiriliyor, buradan yük gemileriyle Avrupa’ya taşınıyor. Sığınmacıları taşıyan teknelerin %90’ı aşırı yüklenme yüzünden batıyor. Libya, sığınmacı ve köle ticaretinin kilit

kaynağı haline geldi.” dedi.⁶

Küresel aktörler sadece modern köleliğin yaygınlaşmasında etkili değil. Bu insanların bir kısmı da organ ticaretinin bir parçası haline getirilmiş durumda. Avrupa’da kaybolan onbinlerce çocuk bu çetelerin eline düşmüş durumda.⁷

3 Milyondan Fazla “Vatansız” İnsan!

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) dünya çapında hiçbir ülkenin vatandaşı olmadıkları gerekçesiyle temel insan haklarından mahrum bırakılan ve büyük bölümünü azınlıkların oluşturduğu 3 milyondan fazla “vatansız” bulunduğunu açıkladı.⁸

Rapora göre dünyadaki en büyük vatansız azınlık grubunu, nüfusunun büyük bölümü Budistlerden oluşan Mynanmar’da yaşayan Müslüman Rohingyalar oluşturuyor. Geçen Ağustos ayından bu yana yaklaşık 600 bin Rohingya uğradıkları şiddet ve baskılardan kaçarak Bangladeş’e sığındı.

Birleşmiş Milletler’e göre; 67 milyondan fazla kişi yerinden edildi. Dünya genelinde, savaş ve baskılar nedeniyle zorla yerinden edilen kişilerin sayısı çığ gibi büyüyor. 2016 yılı sonunda toplam sayı 65,6 milyon iken, buna 2017’nin Ekim ayına kadar 2 milyon kişi daha eklendi.⁹

5 <https://tr.sputniknews.com/analiz/201701261026949903-suriye-insan-ticareti/>

6 <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201706271029038852-libya-kole-ticareti/>

7 <https://www.ilkha.com/haber/41391/avrupa-da-kaybolan-10-bin-gocmen-cocuk-cetelerin-hedefinde>

8 <http://www.unhcr.org/ibelong/stateless-minorities/>

9 <http://www.dw.com/tr/bm-67-milyondan-fazla>

71 Milyon Genç İşsiz

Birleşmiş Milletler'e bağlı Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) açıkladığı rapora göre,¹⁰ dünya genelinde 15-24 yaş arasında 70 milyon 900 bin insanın işi yok. Bu oran dünya nüfusunun %13,1'ine tekabül ediyor. 2018 yılında 200 bin genç kadın ve erkeğin de işsizler ordusuna katılacağına dikkat çeken ILO, 2030 yılına kadar ise 26 milyon genç işsizini daha olacağını kaydetti. Dünya Çalışma Örgütü dünya genelinde en fazla genç işsizini %30'luk payla Arap ülkelerinde bulunduğunu açıkladı. Örgüte göre işsizler ülkelerinde iş bulamamaları halinde başka ülkelere göç etme eğiliminde. ILO dünya genelinde özellikle gençlerin iş bulmak amacıyla başka ülkelere göç ettiğini, bu kesimin oranının dünya nüfusunun %36'sına tekabül ettiğini belirtiyor. 2009 yılındaki küresel finans krizi sırasında genç işsizlerin sayısı 77 milyona ulaşarak rekor kırmıştı.

Dünyada Silah Satışları 6 Yıl Sonra İlk Kez Arttı

Dünyada silah satışları, jeopolitik tansiyonun yükselmesinin de etkisiyle altı yıl aradan sonra ilk defa arttı. Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (SIPRI), dünyanın en büyük 100 savunma şirketinin satışlarının, altı yıl sonra ilk defa arttığını duyurdu.¹¹ Silah satışlarının geçen yıl %1'lik yükselişle 374,8 milyar dolara ulaştığı açıklandı. İki Kore (Kuzey/Güney)

arasındaki gerilim silah harcamalarına da yansımış durumda. Güney Kore'nin askerî harcamaları %20 arttırması ve ABD savunma şirketlerinin bu gerilimden oldukça kazançlı çıkması dikkat çekici.

ABD savunma şirketleri, 217 milyar dolarlık satışla listenin ilk sırasındaki yerlerini korudu. Dünyanın en büyük askerî silah üreticisi olan ABD'li Lockheed Martin şirketinin satışları ise %11 arttı.

Savaş ekonomisini stratejik olarak en iyi kullanan şüphesiz dünyanın en büyük silah sanayisine sahip ABD'dir. ABD'nin savaş ekonomisinin temelleri II. Dünya Savaşı'nın ardından dizayn edilmiştir. Soğuk Savaş'ın önemini arttığı ve zirveye doğru yol aldığı bir dönemde, 1953 yılında Başkan Eisenhower'ın başlattığı "Solarium Projesi" ile ABD ekonomisinin temel dinamikleri savaş ekonomisine oturulmuştur.¹²

ABD, tüm devletleri ve örgütleri potansiyel birer silah alıcısı gibi görse de veya bunlara silah satmak için her yolu "mak-yavelist bir anlayışla" meşru kabul etse de, kendi içinde aşırı bireysel silahlanma da kaygı verici şekilde artıyor. Tüm dünyada alışveriş çılgınlığına neden olan "Black Friday"de ("Kara Cuma") ABD'de 200 binden fazla silah satıldı.¹³ Bu ABD'de 1998'den bu yana tek günde en fazla silah satışının gerçekleştiği gün olarak kayıtlara geçti.

la-ki%C5%9Fi- yerinden-edildi/av-40791689

10 <http://www.hurriyet.com.tr/dunyada-71-milyona-yakin-genc-issiz-40652373>

11 <https://www.dunya.com/dunya/dunyada-silah-satislari-6-yil-sonra-ilk-kez-artti-haberi-394067>

12 Geniş Bilgi için bkz: Fevzi ÖZTÜRK: "Ekonomi için; Yaşasın savaş!" <http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/154412/ekonomi-icin-yasasin-savas-1> ve <http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/154915/ekonomi-icin-yasasin-savas-ii>

13 <https://www.dunya.com/dunya/kara-cumada-200-binden-fazla-silah-satildi-haberi-39229>

Geride bıraktığımız yılda Almanya'nın silah satışlarındaki dağılım da dikkat çekici. Almanya en çok Mısır ve Arabistan'a silah sattı.¹⁴ 2017 yılının 3. çeyreğinde Almanya yaklaşık 1 milyar 270 milyon avroluk silah satışına izin verdi. Bu satışların 871 milyon avroluk kısmı NATO ve AB üyesi olmayan ülkelere yapıldı. Almanya NATO ve AB üyesi olmayan ülkeler arasında en fazla silah satışını 298 milyon avro ile Mısır'a yaparken, bu ülkeyi 148 milyon avroluk silah satışıyla Suudi Arabistan takip etti. İsrail, Almanya'nın aynı dönem içinde en fazla silah satışı yaptığı söz konusu ülkeler arasında 84 milyon avroluk silah alımı ile 3. sırada yer aldı.

2017 yılında da küresel ekonomik büyümeden çok daha fazla silah satıldığını, çocuk bedenlerin kapitalizmin kâr politikalarına kurban edildiğini, 3 milyondan fazla insanın vatansız bırakıldığını, “modern kölelik” kavramının pekişerek devam ettiğini, çokuluslu küresel şirketlerin toplumların hakları olan vergileri ödemeyerek hak gasplarına devam ettiğini ve tüm ekonomik sistemin dünya nüfusunun %3'üne varmayan kişilere hizmet etmeye devam ettiğini söyleyebiliriz...

14 <https://www.dunya.com/ekonomi/almanya-en-cok-misir-ve-arabistan-silah-satti-haberi-390758>

2. ÇOCUK İŞÇİ SORUNU

Gana ya da Fildişi Sahili'nde çocukların kakao yetiştirilmesinde çalışmasından kim sorumlu? Akıllı telefon ve elektrikli otomobil bataryalarını üreten ve yaşları 7'ye kadar düşen çocuk işçilerin sessiz sedasız ölümlerinin sorumlusu kim? Peki ya Kosta Rika ya da Ekvador'da, Batılı ülkelerde uzun yıllardır yasak olan pestisit ananas ya da muz tarlalarında sıkılması yüzünden hastalanan özellikle çocuk işçilerden kim sorumlu?

Tüm bunların sorumlusu modern zamanların tiranları dev küresel şirketlerdir. Küresel ekonomide çokuluslu şirketler, prodüksiyon ve tedarik zincirlerindeki insan hakları ihallerinde sorumluluk sahibi oldukları gerekçesiyle şikayet edilemiyor. Birçok vakada zarar gören kurbanlar tazminat alamıyor. Örneğin Hindistan Bhopal'de 33 yıl önce meydana gelen felakette ABD kökenli Union Carbide firmasının Bhopal'de kurduğu böcek ilacı üreten fabrikadan sızan zehirli gaz binlerce kişinin ölümüne neden olmuştu. Nestle firması da medyada Fildişi Sahili ve Gana'da çalıştırdığı çocuk işçilerle gündeme gelmişti.¹⁵

Dünyada 152 Milyon Çocuk İşçi Var!

Uluslararası Çalışma Örgütü ve Özgür Yürü Vakfı ile Uluslararası Göç Örgütü'nün raporuna göre, dünyada yaşları 5-17 arasında değişen 152 milyon çocuk işçi var. Bunların %70,9'u tarımda, %17,1'i hizmet sektöründe, %11,9'u da sanayide çalışıyor.¹⁶

Örgütün 2017 yılı içinde açıklanan "Buenos Aires Bildirgesi"ne¹⁷ göre, sayıları tam bi-

15 <http://www.dw.com/tr/%C5%9Firketlere-insan-haklar%C4%B1-sorumlulu%C4%9Fu/a-41089271>

16 http://www.alliance87.org/global_estimates_of_child_labour-results_and_trends_2012-2016.pdf

17 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/meetingdocument/wcms_597667.pdf

linmemekle birlikte, tahminen 73 milyon kız ve erkek çocuk oldukça kötü şartlarda çalışıyor.¹⁸

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre çocuk işçilik, "çoğu kez çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler" şeklinde tanımlanıyor.¹⁹

Çocuk İşçiliğine Dayanan Endüstriler

Çocuk işçiler üzerinden büyüyen ve kârı maksimize eden sektörler incelendiğinde karşımıza şu sektörler çıkmaktadır: Kahve, pamuk, tuğla, tekstil, şeker kamışı, tütün, altın.²⁰ Dünyada çocukların emeğini en çok bu endüstriler sömürüyor.

Kahve: Kötü koşullar altında yaygın olarak çocuk emeği kullanan en büyük sektör kahve endüstrisi. Kolombiya, Tanzanya, Kenya, Uganda, Meksika, Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti, Honduras, Panama, El Salvador, Gine ve Fildişi Sahili'nde çocuklar kahve çekirdeklerinin toplanması işinde çalıştırılıyor.

Pamuk: 3 milyon insanın üzerinden geçimini sağladığı ve ekonomisi büyük oranda pamuk toplama işine bağımlı olan Fildişi Sahili'nde "pamuk kampanyası" isimli sivil toplum örgütüne göre; çocukların kimi zaman zorla pamuk sektöründe çalıştırıldığı belirtilmektedir. Özbekistan ve Türkme-

nistan gibi ülkelerde de pamuk işçiliğinde çocuklar kullanılmaktadır.

Tekstil: Tekstil endüstrisi dünyanın birçok yerinde çocuk emeği kullanıyor. Kamboçya ve Bangladeş giyim sektöründeki kötü çalışma koşullarıyla biliniyor.

Şeker kamışı: Çocuklar Guatemala, Filipinler ve Kamboçya gibi ülkelerde şeker kamışı hasadında işçi olarak kullanılıyor. Filipinlerde şeker kamışı üretiminde çalıştırılan çocukların yaşları 7 yaşa kadar inebiliyor.

Tuğla: ABD Çalışma Kurumu'na göre 15 ülke inşaat projeleri için tuğla üretiminde çocuk işçiler kullanıyor. Bu ülkeler arasında Arjantin, Brezilya, Çin, Ekvator, Kuzey Kore ve Peru var.

Altın: Afrika'nın bazı bölgeleri, Asya ve Güney Afrika'da çocuk işçiliği özellikle altın madenlerinde yaygın. Bu ortamda çalışan çocuklar ya patlama riskine karşılık yaşamlarını tehlikeye atıyor ya da küçük altın parçaları bulma uğruna saatlerce nehir yataklarında çalışıyor. Pis sular sebebiyle altın sektöründe çalışan çocuklar yüksek oranda dizanteri, sıtma, menenjit ve verem riski ile karşı karşıya kalıyor.

Tütün: Tütün endüstrisi uzun çalışma saatleri, yüksek sıcaklıklar, zehirli kimyasallar, ağır yük taşımak zorunda kalmak ve hayvan saldırısı riskleri sebebiyle çocuklar için en zararlı endüstrilerin başında geliyor. Çocuk işçiler tütün sektöründe günde ortalama 10 saat boyunca çalıştırılıyor.

Dünya Çocuklar İçin Kötüye Gidiyor

Dünya genelinde her 12 çocukta biri yoksulluk içinde yaşıyor, okula gidemiyor ya da şiddet kurbanı oluyor.

18 http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_599897/lang--tr/index.htm

19 <http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>

20 <http://www.dw.com/tr/%C3%A7ocuk-i-%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fine-dayanan-end%C3%BCstrier/g-41438435>

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) açıkladığı rapora göre²¹, dünya genelinde çocuklar 20 yıl öncesine kıyasla çok daha kötü şartlarda yaşıyor.

UNICEF, 37 ülkedeki 180 milyon çocuğun, ebeveynlerinden çok daha zor şartlarda, aşırı yoksulluk içinde yaşadıklarını belirtti. Bu duruma gerekçe olarak dünya genelindeki çatışmalar ve hükümetlerin kötü çalışmaları gösterildi.

Çocukların durumunun kötüye gittiği ülkelerin başını Güney Sudan çekiyor. Raporu, Orta Afrika Cumhuriyeti, Suriye ve Yemen'de de çocukların ebeveynlerinden daha kötü şartlarda yaşadıkları bilgisi veriliyor. Yoksulluğun 14'ten fazla ülkede tırmandığı, Kamerun, Zimbabwe ve Zambiya'da insanların günde 1 dolarla yaşamak zorunda kaldıklarına dikkat çekildi.

UNICEF'in raporunda ayrıca aralarında Suriye ve Tanzanya'nın da olduğu 21 ülkede ilkokula giden çocukların sayısının düştüğü, Irak, Ukrayna ve Libya'nın bulunduğu 19 ülkede ise şiddet nedeniyle yaşamını yitiren çocukların sayısının arttığı belirtildi.

Birleşmiş Milletler ve ona bağlı kuruluşlar yıllardır bu tip raporları periyodik olarak sürekli yayınlamaktadır. Birleşmiş Milletler için sadece "istatistikî bir bilgi" olan bu vahşet tablosunda sorulması gereken soru şudur: Tüm bunlar olurken ve bu duruma zemin hazırlanırken Birleşmiş Milletler önleyici olmak adına ne yapmıştır? Birleşmiş Milletler'in görevi, küresel hegemon-

yanın etnik temizlik, iç savaş, askerî operasyon gerçekleştirmesini önleyici tedbirler alması mı, yoksa tüm bunların sonucunda oluşan tabloya dair istatistik yayınlamak mıdır? Birleşmiş Milletler yıllardır sadece ikincisini yani istatistik açıklamayı başara-bilmiş bir kurumdur...

21 <http://www.dw.com/tr/d%C3%BCn-ya-%C3%A7ocuklar-i%C3%A7in-k%C3%B6t%C3%BCye-gidiyor/a-41450775?maca=tur-rss-tur-all-1495-rdf>

3. KÜRESEL FİNANS PİYASALARI

Finansal Balon Şişmeye Devam Ediyor

Dünya ekonomisi sürdürülmesi olanaksız bir finansal balon ve borç sarmalı içinde büyümeye devam ediyor. Bir gün mutlaka olacağına şüphe olmamakla birlikte, bu balonun nasıl ve ne zaman patlayacağı ise kestirilemiyor.²²

Fasit bir daire şeklinde devam eden bu döngü, sebep ve sonuçları aynı noktadan başlayan bir girdap gibi dünya ekonomisini tehdit ediyor. Bu tehdit ise en çok alt gelir gruplarında kendini gösteriyor.

Bir yandan dünya varlıklarının dağılımdaki bozulma gelir adaletsizliğini daha da artırırken, diğer yandan hükümetlerin borçla beslenen büyüme politikalarına yönelmeleri hem ülke borçlarını hem de gelir dağılımını bozucu etki yapmaya devam ediyor.

Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre, dünyadaki hükümetlerin toplam borcu 63 trilyon dolara denk geliyor.²³

ABD, Çin ve Japonya'nın toplam borcu, küresel hükümet borçların %58,5'ini oluşturuyor. Yıllık geliri 18,5 trilyon dolar olan ABD, 19,94 trilyon dolarla "küresel hükümet borçları ligi"nin zirvesinde yer alıyor. ABD hükümetinin borçları, küresel hükümet borçlarının yaklaşık %32'sine karşılık geliyor.

22 <http://www.businessht.com.tr/piyasalar/haber/1703175-dunya-surdurulmesi-olanaksiz-bir-finansal-balon-sarmali-icinde>

23 <https://www.dunya.com/ekonomi/abd-cin-ve-japonya-en-borclu-ulke-haberi-389507>

Dolardan Kaçış Hikâyesi: Bitcoin

Geride bıraktığımız yılda küresel finans piyasalarında en çok konuşulan piyasa değeri 600 milyar dolara ulaşan kripto paralar oldu. Bu paralar içinde ise yaşadığı anormal fiyat yükselişleriyle Bitcoin (2017 yılında dolar karşısında yüzde 1885 yükseldi) küresel finans gündemin ilk sırasına oturdu.

Elinizdeki bu raporun formatı nedeniyle, kripto para genelinde Bitcoin özelinde bu finansal enstrümanların teknik özelliklerine ve böyle bir fiyatlamının gerçeği yansıtıp yansıtmadığına girmenin uygun olmadığı kanısındayız. Ancak bu kripto paraların neden bu denli gündeme geldiği ve ne gibi etmenlerin bu paraları öne çıkardığı sorusunun üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu soruların cevaplarını başlıca iki grupta toplayabiliriz. Birincisi küresel finansal sisteminin kaygı verici bir şekilde her geçen gün biraz daha balon haline gelmesi, ikincisi ise ABD dolarına olan güvenin de her geçen gün biraz daha zedelenmesidir.

Bugün dünyada reel mal ve hizmet üretimi 80 trilyon dolar iken finansal piyasalarda dönen varlıkların toplamının 1 katrilyon dolar civarında olduğu “tahmin” edilmektedir. Son yaşanan küresel krizin de müsebbibi olan bu parasal varlık şişmesi küresel finansal sistemine olan güveni sordulmaktadır.

Dünyada 176 para birimi var. Bu paralarla günlük yapılan ticaret ve finansal işlem hacmi trilyon doları geçiyor. Ancak bu paraların tamamıyla uluslararası piyasalarda ticaret ve finansal işlem yapılamıyor. Çünkü bu paraların çok büyük bir bölümü birbirine çevrilemediği için (konvertibilite)

uluslararası piyasalarda alıcı ve satıcılar tarafından kabul görmüyor. İşte bu nedenle inşa edilen finansal sistemin neredeyse tek parası ABD doları.

Dünyayı dolar hegemonyasına sokan bu sistemin temelleri 1970’li yıllarda atıldı.

II. Dünya Savaşı sonrasında 1944 yılı Temmuz ayında ABD’nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında 44 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen konferans ile dolar, altına endekslenen ve altına dönüşebilen tek para birimi olarak kabul edilmişti.

Altın standardına dayanan bu sistem 1971 yılına kadar devam etmiş, 1944-1971 yılı arasında ABD tüm dünyayı dolarize etmiştir. 1973 yılında ABD, altın standardından vazgeçtiğini açıklayarak sistemin çöktüğünü resmen ilan etmiş oldu. Ancak o günden sonra dolar karşılığı bilinmeyen (hatta karşılığı olmayan) bir para olarak tüm dünya ticaretini esir aldı.

ABD doları, yıllardır dünya parası yani “rezerv para” olarak kabul ediliyor. Ülkelerin merkez bankaları döviz birikimlerini ABD doları olarak tutuyor. Bu sayede ABD kendisini bir şekilde dünyaya finanse ettirmiş oluyor.²⁴

ABD son 10 yılı daha yoğun olmak üzere 45 yıldır dünya ekonomisine karşılıksız trilyonlarca dolar pompaladı.

Dünyanın rezerv parası ABD dolarına ise güven sürekli bir azalış trendinde. Bunun farklı yansımalarından biri de kripto paralar. Aslında kripto paraların geldiği nokta, dolar hegemonyasına bir başkaldırı olarak okunabilir.

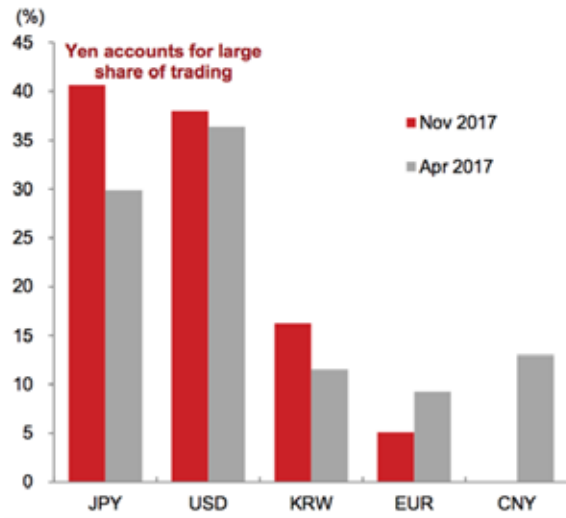
24 Fevzi ÖZTÜRK “Dolar hegemonyası bitecek mi? <http://www.dunyabulteni.net/index.php?a-Type=haber&ArticleID=88371>

Finansal abluka altında olan Venezuela'da devlet başkanı Maduro, ABD ambargosunu kırmak için "Petro" isimli bir Kripto Para çıkarıyor.²⁵

Yıllarca cari fazla veren ve dünyaya sattığı ileri teknoloji ürünleri karşılığında dolar alan ve bu ticareti dolarize olmuş bir sistem karşısında istediği gibi yönetemeyen Japonya'nın Bitcoin başta olmak üzere kripto para işlemlerinde başı çekmesi ise oldukça manidar. Japon yatırımcıların toplam kripto para ticaretinin %30 ile %50 arasındaki bir miktarı yaptığı tahmin edilirken²⁶, Bitcoin'de ise işlemlerin %40'ından fazlası Japon Yen'i ile yapılıyor.

Kısacası, dünya finansal sistemi içerisinde şimdilik hacim olarak küçük bir yere sahip olsa da Bitcoin ve kripto paralar olayı dolardan kaçışın hikayesidir...

Fig. 2: Bitcoin trading volume by currency

Source: Nomura, based on jpbtc.com data

25 <https://www.ntv.com.tr/dunya/venezuela-abd-yaptirimina-karsi-kripto-para-basiyor,pll4ncjpyEOnHW4rtjTBDA>

26 <https://kriptokoin.in/bitcoin-ticaretine-japonlar-hukmediyor/>

Gana ya da Fildişi Sahili'nde çocukların kakao yetiştirilmesinde çalışmasından kim sorumlu? Akıllı telefon ve elektrikli otomobil bataryalarını üreten ve yaşları 7'ye kadar düşen çocuk işçilerin sessiz sedasız ölümlerinin sorumlusu kim? Peki ya Kosta Rika ya da Ekvador'da, Batılı ülkelerde uzun yıllardır yasak olan pestisit ananas ya da muz tarlalarında sıkılması yüzünden hastalanan özellikle çocuk işçilerden kim sorumlu?

medya

1. BATI MEDYASINDA İSLAM DÜŞMANLIĞI

“İslam = Terör” Dezenformasyonu Sürüyor!

ABD’nin Las Vegas kentinde 2 Ekim 2017 tarihinde gerçekleştirilen silahlı terör eyleminde 59 kişi yaşamını yitirdi, 527 kişi de yaralandı. Mandalay Oteli’nin 32. katından, bir müzik konserinin yapıldığı alandaki izleyicileri hedef alarak gerçekleştirilen olay, ABD tarihinin en büyük silahlı terör eylemi olarak kayıtlara geçti.

Ancak Las Vegas’ta gerçekleştirilen bu terör eylemi de, son yıllarda İslam’ı terörle özdeşleştirmeyi hedefleyen manipülatif süreçlerde sıkça görüldüğü gibi yine Müslümanlara mal edilmeye çalışıldı. ABD polisi ve FBI, saldırganın uluslararası terör örgütleriyle bağlantısı olmadığını duyurmasına rağmen, uluslararası haber ajansı Reuters saldırıyı DEAŞ’ın üstlendiğini öne sürdü. Reuters, sıradan ve kamusal nitelik taşımayan bir haber sitesini “kaynak” olarak baz aldı ve bunu son dakika gelişmesi olarak dünyaya servis etti. Saldırıyı gerçekleştiren 64 yaşındaki Stephen Paddock adlı beyaz Amerikalının Florida’da yaşayan kardeşi Eric Paddock ağabeyinin hiçbir din ve politik bir bağı olmadığını açıkladı ve “Ağabeyim, annesine çörek gönderen bir tipti. Hiçbir örgütle bağlantısı yoktu” ifadelerini kullandı.

Reuters, DEAŞ’ın yayın yaptığı iddia edilen Amaq adlı haber ajansının saldırıyı üstlendiğini duyurdu. Anadolu Ajansı Genel Yayın Yönetmeni Metin Mutanoğlu sosyal medya hesabından bu duruma dikkat çekerek “Reuters’a göre saldırıyı DEAŞ üstlendi. Peki kanıt ne? ABD’de terör haberleri yapan SITE adlı bir site. Bu siteye Türkiye’den ulaşılamıyor. Siteye göre DEAŞ’ın yayın ağı AMAG saldırıyı örgütün üstlendiğini duyurdu. Peki nerede? Amag uzun süredir görülemiyor. Eğer DEAŞ bunu sanal alemde üstlenebiliyorsa

bu da ayrı bir soru işareti. Zira ID'lerinden kolayca bulunmaları lazım" ifadelerini kullandı.¹

İslam Karşıtı Terör Görmezden Gelinıyor

Batı medyası bir taraftan ABD ve Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilen ve faili Müslüman dahi olmayan terör olaylarını Müslümanlara mal etmeye ve böylece İslam'la terörü özdeşleştirmeye çalışırken, diğer taraftan yine bu ülkelerde yaşayan Müslümanları hedef alan terör eylemlerini ise görmezden gelerek büyük bir dezenformasyona imza atıyor. 2017 yılı içerisinde gerçekleşen ve açıkça Müslümanları hedef alan iki terör eylemi bu konudaki somut örnekler olarak öne çıktı.

29 Ocak tarihinde Kanada'nın Quebec eyaletinin başkenti olan Quebec City'de aynı zamanda cami olarak kullanılan Quebec City İslam Kültür Merkezi'ne yatsı namazı sırasında düzenlenen silahlı saldırıda 6 kişi hayatını kaybetti. Görgü tanıklarının yerel basına yaptıkları açıklamalara göre, saldırı 40 kadar Müslümanın yatsı namazını kılmak üzere camide bulunduğu sırada meydana geldi.²

Terör eylemini gerçekleştiren 27 yaşındaki Fransız asıllı üniversite öğrencisinin tutuklandığı açıklandı. Mahkeme belgelerine göre Laval Üniversitesi öğrencisi sanık Alexandre Bissonnett mahkeme önüne çıkarılarak altı kişiyi önceden tasarlayarak öldürmek ve yaralanan beş kişiyi de öldürmeye teşebbüsle suçlandı. Savcılık yetkilisi

Thomas Jacques, sanığın neden terörizmle suçlanmadığı sorusuna, "Suçlamalar eldeki kanıtlarla uyumludur" yanıtını verdi.³

19 Haziran 2017 tarihinde İngiltere'nin başkenti Londra'nın kuzeyindeki Finsbury Park Camisi yakınlarında bir kişi, teravih çıkışında aracını Müslümanların üzerine sürdü. Saldırıda 1 kişi hayatını kaybetti, 10 kişi yaralandı. Finsbury Park Camisi İmamı Muhammed Kozba, olayda "kasıtlı olarak" hedef alınan kişilerin "teravihten çıkan cemaat" olduğunu söyledi. Olaya tanıklık eden Abdülraman Aidroos da beyaz bir erkeğin, "Müslümanları öldüreceğim" diye bağırarak aracını yaya- ların üzerine sürdüğünü dile getirirken, sürücünün bölgedeki kişiler tarafından yakalanıp polise teslim edildiğini belirtti.⁴

Faili Müslüman olan bir olayda dünyayı ayağa kaldıran, kullandığı haber dili ve görsellerle İslam'ı hedef tahtasına koyan Batı medyası, Müslümanları açıkça hedef alan bu olayları görmezden gelmeyi ya da adi vaka olarak değerlendirmeyi tercih etti.

İslam Düşmanlığının Artmasında Başrol Medyanın

Son yıllarda ABD ve Avrupa ülkelerinde Müslümanları hedef alan terör ve şiddet olaylarında büyük bir artış yaşanıyor. Resmî istatistiklere yansıyan bu artışta, medyanın İslam ve Müslümanlara yönelik oluşturduğu suni algılar kilit rol oynuyor. Birleşik Krallık'ta 500'den fazla Müslüman sivil toplum örgütünü şemsiyesi al-

1 "Reuters'tan Terör Dezenformasyonu", Yeni Şafak, 2 Ekim 2017.

2 "Kanada'da Camiye Silahlı Saldırı: 6 Ölü", AA, 30 Ocak 2017.

3 "Cami Saldırganı Tutuklandı", Yeni Şafak, 31 Ocak 2017.

4 "Londra'da İslamofobik Terör Saldırısı", AA, 19 Haziran 2017.

tında toplayan Britanya Müslüman Konseyinin (MCB) Genel Sekreter Yardımcısı Mikdad Versi, ülkedeki nefret suçlarındaki artışın basının Müslümanlara ve İslam'a yaklaşımından kaynaklandığını söyledi.

Basının kullandığı dilin ülkede İslam ve Müslüman karşıtı havanın oluşmasına yol açtığını dile getiren Versi, şunları kaydetti: "Polisin yayınladığı rakamlara göre son birkaç yılda nefret suçlarında ciddi artış olduğunu görüyoruz. Bunun önemli bir kısmı, toplumun geniş kesiminin Müslümanları nasıl algıladığı ve nasıl tanımladığıyla yakından ilişkili. Bu da medyanın Müslümanları tasvir etme şekliyle kaynaklanıyor."

Versi, aşırı sağcı grupların Müslümanlarla ilgili yalan ve hatalı haberleri kendi görüşlerini meşrulaştırmakta kullandığına dikkat çekerek, buna örnek olarak ülkenin önde gelen gazetelerinden The Times'ta yer alan "Britanya Müslümanları toplumdan o kadar kopuk ki ülkenin %75'inin Müslüman olduğunu sanıyor" başlıklı haberi gösterdi. Versi, bu haberin Times'ın ardından The Sun, Daily Express, Daily Mail gibi ülkenin çok satan gazetelerinde de aynen kullanıldığını ve aşırı sağcı internet siteleri ile sosyal medya hesaplarında yayıldığını kaydetti.

İngiltere'nin en yüksek tirajlı gazetesi The Sun'ın eski siyaset editörü Trevor Kavanagh'ın bir köşe yazısında "Müslüman sorunu" ifadesini kullandığını anımsatan Versi, "Bu, tam da Nazilerin Almanya'da Yahudiler için kullandığı ifade. Bu nasıl olabiliyor? Ana akım medyadaki saygın gazeteciler Müslümanlardan böyle olumsuz bir şekilde söz edebiliyor ve buna karşı kimse yeterli tepkiyi göstermiyor" şeklinde

konuştu. Versi, hükümetin, basının Müslümanlara yaklaşımındaki sorunlarla ilgili üzerine düşeni yerine getirmediğini savundu.⁵

5 "Birleşik Krallık Basınında 'Müslüman Problemi'", AA, 25 Eylül 2017.

2. BATI MEDYASINDA TÜRKİYE DÜŞMANLIĞI

Türkiye Düşmanlığında En Kullanışlı Araç: Medya

Son yıllarda Türkiye düşmanlığını iyice açık eden Batı dünyası, bu düşmanlığı körükleyecek ve toplumsal tabana yayacak manipülasyonları siyaset, kültür-sanat, sivil toplum, akademi ve medya kanallarıyla dört koldan sürdürüyor. Çok hızlı bir şekilde dünya gündemine etki edebilmesi, etki gücü, yaygınlığı gibi faktörler medyayı bu noktada oldukça kullanışlı bir silaha dönüştürüyor.

Bu yaklaşımla medyayı uzun yıllardır etkin biçimde kullanan küresel sistem, son yıllarda özellikle Türkiye'yi hedef alıyor. Gazete manşetleri, dergi kapakları, haber dili, fotoğraf ve görseller bu anlayışla özenle seçilerek servis ediliyor. Gezi süreci, 17-25 Aralık ve 15 Temmuz darbe girişiminde ABD ve Avrupa medyası Türkiye'de olup bitenleri dünyaya yanlı ve yanlış bir biçimde duyurmaktan çekinmemiş, ülkede bir kaos ortamı oluşması için özel çaba sarf etmişti.

Hatırlanacağı üzere Gezi Parkı sürecinde ülkemize bir hafta önceden savaş muhabirleri gönderilmiş, Taksim'den günlerce canlı yayın yapılmış, ülkenin iç savaşa sürüklendiği yalanı sürekli olarak işlenmiş, olaylara ait olmayan fotoğraf ve videolar sosyal medya aracılığıyla tün dünyaya yayılmıştı. 15 Temmuz darbe girişiminde ise Türkiye, dünyada benzeri görülmemiş bir reaksiyon göstererek darbe girişimini püskürtmüş olmasına karşın, bu tarihi başarı Batı medyasınca görmezden gelindi, darbe girişimi sonrasında ABD ve Avrupa medyası Türkiye'de mezhepsel bir çatışmanın zemini için özel çaba sarf etti.

Anayasa Referandumunda Batı Medyasının Tavrı

Batı medyasının son yıllardaki bu tavrı 2017 yılında da devam etti. Nisan ayında gerçekleştirilen referandum süreci, özellikle Avrupa medyası için, Türkiye'ye karşı yürütülen nefret propagandası için yeni bir fırsat oldu. Stern dergisi Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ı kapağına taşıırken, 'Şantajcı' başlığının atıldığı kapakta, "Tehditler, provokasyonlar, Nazi karşılaştırması. Erdoğan Almanya'yı nasıl baskı altında tutuyor?" ifadeleri kullanıldı. Kapakta, Türkiye bayrağındaki hilal ile Erdoğan'ın yüzünün yerleştiriliş biçimi ile yapılmış bir illüstrasyon yer aldı.

Alman Der Spiegel dergisi kapağında kızıl bir gökyüzü arka planında ay-yıldız çizimi kullandı, "Hilal tutulması" başlığını manşete taşıyan dergi, alt başlıkta 'Erdoğan'ın Almanya'sı- Bir bölünme hikayesi' ifadelerine yer verdi. Dergi daha önce de Türkiye hakkında hazırladığı özel sayısında "Özgürlüğünü kaybeden bir ülke" başlığını kullanmıştı.

Fransız Le Point dergisi internet sitesi üzerinden yaptığı ankette takipçilerine, "Erdoğan'ın Türkiye'si sizi korkutuyor mu?" sorusunu sordu. Hatırlanacağı üzere, bir başka Fransız dergisi L'Express de 2016 Mayıs ayında Erdoğan'ı kapağına taşıdığı sayısında, "En tehlikeli Türk Erdoğan" başlığını kullanmıştı.

Referandum öncesinde İsviçre'nin Blick gazetesi ise, İsviçre'de yaşayan Türk vatandaşlarına manşetten Türkçe ve Almanca seslendi ve "Erdoğan'ın diktatörlüğüne 'Hayır' oyu kullanın" çağrısında bulundu.⁶

Alman Bild gazetesi 27 Mart'ta manşetten Türkçe olarak "Atatürk yaşasaydı hayır oyu verirdi" ifadesine yer verdi. Bir başka Alman yayın organı Deutsche Welle ise PKK yandaşlarının Almanya'da polis koruması altında yapılan mitingleri sürekli canlı yayınladı.

Öte yandan Avrupa medyasının bu yaklaşımının bir başka örneği de İngiltere'nin başkenti Londra'daki parlamento binası önünde 22 Mart tarihinde yaşanan terör saldırısı sonrasında görüldü. 4 kişinin hayatını kaybettiği, 20 kişinin yaralandığı terör saldırısından sonra aralarında Independent, BBC ve Reuters gibi küresel ölçekli medya kuruluşlarının da yer aldığı yayın organları, saldırıyı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın saldırıdan önce yaptığı bir açıklama ile birleştirerek Türkiye'yi töhmet altında bırakacak haber dili ile aktardı. Yusuf Özkır, süreci şu ifadelerde özetliyor:

"Hem internet sitelerinde hem de sosyal medya hesaplarından yaptıkları paylaşımlarda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarından cımbızlanarak üretilen "Erdoğan Avrupa'daki herkesi güvende olmadıkları yönünde henüz tehdit etmişti" ifadesi başlığa taşındı. Bu haber dili William Hearst'a rahmet okutacak cinsten bir kurguya dayanıyor gerçekten. Çünkü Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklaması küreselleşen dünyanın terör sorunu karşısında işbirliği yapması gerektiği temeline dayanıyor ve teröre karşı ortak hareket edilmediği takdirde herkesin canının yanabileceği tezini işliyor. Haberi yazan ve yayınlayan gazeteler bu açıklamaların tamamını bilmesine rağmen Erdoğan'ın konuşmasından bir kısmını alıntılararak

6 "Avrupa'da Nefret Salgını, Yeni Şafak, 14 Mart 2017.

sanki Avrupa halklarını tehdit ediyormuş-
çasına manşete taşınması toplumlar arası
nefreti körükleyen provokasyon dışında
bir karşılığı yok. Gazeteciliğin ahlaki sınırları içinde konumlandırılması ise zaten düşünülemez. Gazetecilikteki evrensel standartların dışladığı kes, kopyala, yapıştır anlayışının yansıması olarak okumak gerekiyor bu bakış açısını.”⁷

7 “Sen Fotoğrafi Çek Savaşı Ben Çıkartırım”, Yusuf Özkır, Star Açık Görüş, 8 Nisan 2017.

3. SOSYAL MEDYA

Sosyal Medya Devleri Küresel Sistemin Operasyonel Araçlarına Dönüşüyor!

Son yıllarda internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle dünyanın en büyük ticarî kuruluşları haline gelen Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal medya platformlarının, küresel sistem tarafından operasyonel bir araç olarak kullanıldığı yönündeki iddialar her geçen yıl daha da kuvvetleniyor. Türkiye, bu süreçlerin en yakından takip edilebildiği ülkelerden biri olarak öne çıkıyor.

Sosyal Medya ve Bilgi Teknolojileri Strateji Derneği Başkanı Abdullah Çiftçi, Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada, Türkiye'de terör örgütlerinin, sosyal medya üzerinden siber ajanlık faaliyetlerinde bulunduğunu, özellikle yeni anayasa referandumu sürecini sabote etmeye çalıştıklarını söyledi. Twitter ve Facebook çalışanları arasında FETÖ mensuplarının da olduğunu dile getiren Çiftçi, bu kişilerin referandum sürecini etkilemek için devreye girdiğini belirterek, "Özellikle son 20 gündür yoğun, nedensiz hesap kapatılma şikayetleri alıyoruz. Seçimi etkilemek için hesap kapatmalar devam ederse konuyu yargıya taşıyacağız. dedi.

Çiftçi, tüm dünyadaki seçim çalışmalarında kararsız seçmeni etkilemek için sosyal medyanın çok önemli olduğunu vurgulayarak, şöyle devam etti:

"Bizim endişemiz, yalan haber ve terör bahane edilerek, yeni Cumhurbaşkanlığı sistemi ve anayasa referandumu sürecinde gizli bir elin sosyal medya platformları üzerinden referandumu etkileme girişiminde bulunmasıdır. Endişemizin nedeni ise sebep belirtilmeden çok takipçili muhafazakar, milliyetçi hesapların sıkça kapatılıyor olmasıdır. Facebook ve Twitter yönetimi bu konuyu titizlikle araştırmalı. Sosyal medya şirketleri, terör örgütleri ile mücadele etme kararı alıyor ama kendi bünyelerinde çalışan FETÖ mensuplarının operasyonlarına dikkat etmiyor. Birkaç gün önce Twitter'da Türkiye gündeminin birinci sırasında #FacebooktaSansur etiketi vardı. Facebook, bunu ciddiye almazsa dünya genelinde ülke seçimlerine müdahale eden şaibeli şirket konumuna düşer."

Son yıllarda internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle dünyanın en büyük ticarî kuruluşları haline gelen Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal medya platformlarının, küresel sistem tarafından operasyonel bir araç olarak kullanıldığı yönündeki iddialar her geçen yıl daha da kuvvetleniyor. Türkiye, bu süreçlerin en yakından takip edilebildiği ülkelerden biri olarak öne çıkıyor.

Bilişim Teknolojileri ve Siber Güvenlik Derneği Yönetim Kurulu Başkanı, siber güvenlik uzmanı Yavuz Sultan Selim Yüksel, 90 milyar dolarlık hacme sahip sosyal paylaşım ağının arkasında sadece kurumsal bir zekanın olduğunu düşünülmesinin yanlış olduğunu savundu. Yüksel, üst akıl ve istihbarat örgütlerinin başarı hikayesi olarak servis ettikleri bu ağların çeşitli toplumların analizini yapmak üzere işletildiğini belirterek, “Arap Baharını sosyal medya üzerinden tetiklediler. Buna hazır olmayan toplumlar da buradaki zokayı yuttu. Facebook gibi ağlar, normal bir ticarî organizasyon değil. Arkasında bir istihbarat örgütü ve ülkenin olduğu yapılanmalardır. Bunun amacı da bilgiye sahip olup, bunun üzerinden çıkarımlar yapıp, kendi faydalarına yönelik işleri yönlendirmektir” diye konuştu.

Yüksel, doğru bilgiyi kullanıcılara ulaştıran etkin bazı hesapların sosyal medya yönetimleri tarafından kapatıldığını, özellikle sosyal medyadaki kanaat önderlerinin sayfalarına direkt müdahale edildiğini savundu. Yüksel, “Bizimle topyekun uğraşıyorlar. O yüzden ‘bize operasyon yapılıyor’ fikri çok doğru. Sosyal medyadaki sayfa kapatmaları da direkt bununla alakalı. Ülkemizi siber güvenlik, sosyal medya, klasik medya organları üzerinden sürekli vuruyorlar” görüşünü dile getirdi.⁸

Facebook Kudüs Anketi’ni “Dehşete Düşürücü” Buldu ve Engelledi!

İstanbul merkezli İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu (İK-

GF-Dİ) tarafından, Kudüs konusunu görüşmek üzere olağanüstü toplanan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Zirvesi’nde sunulmak üzere gerçekleştirilen “Müslüman Gençlerin Kudüs’te Çözüm Önerileri” başlıklı anket, Facebook tarafından “Dehşete düşürücü içerik” suçlamasıyla engellendi. İKGF-Dİ’den yapılan açıklamada, 16 yaşındaki Filistinli Fevzi El-Cuneydi’nin, 25’e yakın silahlı İsrail askeri tarafından gözaltına alındığı fotoğrafın anket kapağı olduğu sayfanın engellenmesinin ve demokratik değerler çerçevesinde ifade hürriyetinin engellenmesinin kabul edilemez olduğu vurgulandı. Facebook’un tavrının sosyal medyada protesto edildiği ifade edilen açıklamada, İKGF-Dİ tarafından Facebook yönetimine, açıklama için resmî başvuru yapıldığı da bildirildi.⁹

Facebook’tan yapılan açıklamada, İKGF-Dİ’nin engellendiğini duyurduğu ankete ilişkin anket reklamının hata sonucu yayından kaldırıldığı belirtildi. İkinci değerlendirme neticesinde anket reklamının tekrar yayına alındığı aktarılan açıklamada, “Bu hatadan dolayı özür dileriz.” ifadesine yer verildi.¹⁰

Facebook Almanya’da 10 Bin Hesabı Sildi

Türkiye’nin ülke güvenliğini tehdit eden ve küresel sistemin ülkede kaos ortamı oluşturma amacına hizmet eden hesaplarla ilgili talepleri karşısında, demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar üzerinden Tür-

8 “Hesapların Kapatılması Türkiye’ye Operasyonun Bir Parçası”, AA, 26 Ocak 2017.

9 “İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu: Facebook Kudüs Anketini Engelledi”, AA, 14 Aralık 2017.

10 “Facebook ‘Kudüs Anketi’ Nedeniyle Özür Diledi”, AA, 14 Aralık 2017.

kiye'yi eleştiren ülkelerin, çok daha hafif gerekçelerle benzer yöntemlere başvurduğu görülüyor. Öte yandan Türkiye'nin bu taleplerini şeffaflık, kullanıcı hakları, şirket ilkeleri gibi inandırıcı olmayan gerekçelerle reddeden sosyal medya devleri, Avrupa ülkelerinin benzer taleplerini ise ivedilikle tatbik ediyor.

Facebook, Almanya'da 24 Eylül seçimleri nedeniyle 10 bin hesabı sildiğini bildirdi. Facebook'tan yapılan açıklamada, gerçeği yansıtmayan haber ve dezenformasyon üreten on bin hesabın silindiği ifade edildi. Facebook yönetimi seçimleri etkilemeye yönelik yanlış bilgiye dayanan haberleri ve paylaşımları tespit ederek söz konusu paylaşımları yayan hesapları kapatma kararı almıştı.¹¹

Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ali Büyükaslan, AA muhabirine yaptığı açıklamada, "Bugün Almanya'da, Fransa'da ya da başka ülkelerde zülfüfare dokunan birtakım mesajlar, siteler, bloglar olduğu zaman üstüne gidildiğini maalesef bizim toplumumuzda görmeyen, duymayan insanlar var ama aynı hassasiyetleri ülkemiz gösterdiği zaman bu insanlar ortalığı yangın yerine çeviriyor. Bu klasik çifte standardın, daha doğrusu turnak içi ifadelerle 'ikiyüzlülüğün' başka bir yansımasıdır. Şimdi başkalarında olduğu zaman demokrasiden bahsedenlerin çuvaldızı kendilerine batırdıklarında aynı hassasiyeti göstermemeleri sadece komik bir durum" dedi.

Büyükaslan, Türkiye'de internetle ilgili düzenleme yapıldığı dönemde bazı gazete-

cilerin ve köşe yazarlarının sansürcülüğün hortladığından bahsettiklerini anımsattı. O zamanki düzenlemeyle internetin her bireyin hak ve özgürlüklerine müdahale edilen bir ortam olmadığına ortaya konulmak istendiğini anlatan Büyükaslan, "Bugün görüyoruz ki, dün bu işlere 'sansür' diye karşı çıkanlar, bugün Avrupa'da temel hak ve özgürlükler anlamında, gerek seçimler esnasında gerekse seçimler sonrasında devletin birtakım refleksler almasını, birtakım tepkiler ve kararlılık göstermesini nasıl karşılıyor doğrusu merak ediyorum." diye konuştu.

Bilişim Teknolojileri ve Siber Güvenlik Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Yavuz Sultan Selim Yüksel de istihbarat örgütlerinin sosyal medyayı algı yönetimi için kullanabildiğini, bazı kişi ya da kavramların müdahalelerle Trend Topic yapıldığı bir sosyal medyanın manipülasyonlara zaman zaman alet olduğunu belirtti. Sosyal medyanın çok önemli bir güç haline geldiğini ifade eden Yüksel, "Siber dünya dediğimiz dijital taraftaki bütün bu süreçler gerçek hayatı etkileyebiliyor. Burada değerlendirilmesi gereken nokta, onlar yaptığında bir özgürlük ihlali söz konusu olmuyor ama Türkiye'de aleni olarak Cumhurbaşkanına hakaret eden bir adamın gözaltına alınması ya da bir şarkıcının cüretkar tweetler atıp insanlara hakaret etmesinin karşılıksız kalmasının beklendiği durumlarda Türkiye aksiyon aldığı anda ise kıyamet koparılıyor" diye konuştu.

Yüksel, Almanya'nın da Türkiye'nin iç siyasetiyle ilgili meselelere zaman zaman karıştığını, konu kendilerine geldiğinde ise 10 bin sosyal medya hesabının sudan sebeplerle hemen kapatılabildiğini kaydetti.

11 "Facebook Almanya'da 10 Bin Hesabı Sildi", AA, 23 Ağustos 2017.

Almanya’da kapatılan sosyal medya hesaplarının birçoğunun Türk gurbetçilere ait olabileceğine işaret eden Yüksel, Almanya’nın buradaki çiftstandartını net olarak görebildiklerini, özgürlüklerin ise hiçe sayıldığını bildirdi. Yüksel, Youtube’da Suriye’deki hak ihlalleriyle ilgili birçok viral video üretiminin hemen kaldırıldığını vurgulayarak, şunları kaydetti:

“Batı dünyası kendi çıkarları doğrultusundaki tüm süreçlere sosyal medya ve internette hızlı müdahale ediyor, kaldırıyor ama konu bize geldiğinde ne hikmetse aynı şeyi uygulamıyor. Örneğin sosyal medya yönetimlerinin ülkelerin istihbarat örgütlerine verdikleri ara yüzler var. İstedikleri hesabı istedikleri zaman durdurabiliyorlar. İstedikleri hesaba teknik takip yapacak bilgileri alabiliyorlar. Türkiye’ye bunu yapmıyorlar. Üstelik bırakın durdurmayı müdahale bile etmiyorlar. Fuat Avni vakasını hepimiz biliyoruz. Netice itibarıyla Türkiye’yi vurabildikleri, etkileyebildikleri en önemli mecra sosyal medyadır. Almanya’daki bu uygulamaya ben şaşırmadım. Seçimlerin seyrini değiştirebilecek 10 bin adamın verisi zaten Almanya’nın elinde vardır. Bunları resmen susturdular.”¹²

12 “Facebook’un Almanya’da hesap silmesi çifte standart”, AA, 24 Ağustos 2017.

eğitim

1. KÜRESEL SİSTEMİN EĞİTİMDE YOL AÇTIĞI TAHRİBAT

Evangelist, Tapınakçı, Siyonist küresel çete ve soyguncu finans oligarkları İslam coğrafyasına yönelik 300 yıldır aralıksız operasyon düzenlemektedir. Küresel servetin %50'sinden fazlasını ellerinde tutan %1'lik kesim, toplumların kültürlerini, inançlarını ve mensubiyet duygularını dejenere ederek ve savaşlar çıkartarak servet biriktirmek suretiyle yeni bir dünya imparatorluğunun temellerini atmak istemektedir. Kurulan tam anlamıyla bir sömürge düzenidir.

Bugün Fransa her yıl Afrika'daki 14 eski sömürgesi olan ülkelerden koloni vergisi adı altında yaklaşık 500 milyar dolar para almaktadır. Bu ülkelerin yıllık gelirlerinin %85'i her yıl Fransa Merkez Bankası'nda toplanmaktadır. Keza İngiltere, İspanya ve ABD gibi ülkelerde de durum bundan pek farklı değildir. Dünya ülkelerinin kaynaklarını sömüren kapitalist sömürgeci devletler, aynı zamanda ülkelerin eğitim sistemlerine de nüfuz ederek toplumların tarih, inanç, kültür, mimarî ve sanat birikimlerini de tahrip etmektedir.

Örneğin 27 Aralık 1949'da Türkiye ve ABD hükümetleri arasında Fulbright eğitim komisyonu kurulması hakkında yapılan bir antlaşmayla ABD doğrudan Türk eğitim sisteminde etkili olmaya başlamıştır. Bu anlaşma ile ABD'nin eğitime önce ortak edilmesi sonra da belirleyici olması sağlanmıştır. Antlaşmanın 1. maddesine göre: Türkiye'de bir Birleşik Devletler Eğitim Komisyonu kuruluyordu. Komisyon'un giderleri Türkiye'nin ABD'ye olan borcundan karşılanacaktı. ABD vatandaşlarınca yapılacak öğretim ve araştırma giderlerini de Türkiye ödeyecekti. Antlaşmaya göre kurulacak komisyon mezkûr eğitim işleri için programlar hazırlayacak ve bu hususta Amerikan eğitim müesseseleriyle iş birliği yapacaktı. Komisyon, dördü Türk ve dördü Amerikalı olmak üzere sekiz azadan mürekkepti. Amerika Büyük Elçisi fahrî reisti. Türk azayı Türkiye Hükümeti, Amerikalı

azayı Amerika büyükelçisi tayin ve azledecekti. Komisyon âzası bilâ ücret vazife görecekti.¹

İslam ülkelerinde tesis edilen eğitim sistemi ile de her geçen gün Müslümanlar aile, kültür ve mensubiyet duygularından kopararak dirençleri kırılmak istenmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde gerek eğitim sistemine gerekse ekonomiye bağlı sorunlardan kaynaklı çok ciddi ihlaller yaşanmaktadır.

İslam coğrafyasındaki ülkelerde müfredat sık sık değiştirilmekte, ders saatleri arttırılmakta ve ders kitapları da özgün tarihi ve kültürel içeriklerden yoksun bırakılmaktadır.

Örneğin 2017 yılında Ürdün’de yapılan değişiklikler artık okul kitaplarında erkeklerin sakalına ve kadınların başörtüsüne kadar uzanmaktadır. Ürdün’de Leyl Suresi’ni anlatan konu başlığının yerine yüzme konulu yeni bir ders getirilmiştir.

Cezayir’de eğitim bakanı 2016-2017 döneminde ilkokul müfredatından Kur’an dili olan Arapçayı çıkartmayı önermiştir.

Tunus’taki eğitim bakanı mutluluğu teşvik etmek için karma okullarda matematik ve fizik konularının azaltıp dans ve müzik derslerine ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Pakistan 2006 yılından beri eğitim sistemindeki İslamlaşma oranını düşürmek için bir dizi reformlar yapması için PETF adında Pakistan Eğitim Çalışma Kolu kurulmuştur.

Afganistan’da da gençliğin zihnini sö-

mürgecilerin tercihlerine göre şekillendirmek için USAİD (ABD hükümetinin bir STK’sı) Afganistan’daki eğitim programlarına 868 milyon dolar para aktarmıştır. Dolayısıyla temel dinî bilgiler kapsamındaki bazı konular okul kitaplarından çıkartılmıştır.

Endonezya’da İslam’ın laikleştirilmesi ılımlı İslam aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye’den FETÖ mensuplarının da gidip gelmeye başlamasıyla Endonezya’da 2016’dan beri tatbik edilmekte olan yeni İslamî eğitim müfredatı sözde barışçıl, hoşgörülü ve ılımlı bir İslam’a vurgu yapmaktadır.²

Türkiye’de ise ara dönemleri saymazsak 94 yılda tam 64 MEB Bakanı görev yapmıştır. Son yirmi yılda değişen bakan sayısı 11, ortalama görevde kalma süreleri ise 1,5 yıldır. Her gelen bakan “yenilik” adı altında sayısız yöntemler denemiştir. Ne var ki 94 yıldır değişmeyen tek şey mevcut seküler, pozitivist eğitim sisteminin yapısı olmuştur.

Ders Kitaplarında FETÖ İzleri

Ülkemizde 2017 yılında müfredat değişikliğine gidilmiş, ders kitaplarında da bazı değişiklikler yapılmıştır. Ne var ki ders kitaplarının içeriğinde FETÖ propagandası, ılımlı İslam vurgusu ve tarih sövgüsü şürlere rastlanılmıştır.

Başak Yayınları’ndan çıkan 6. sınıflar Türkçe kitabının 13. sayfasında “ahlaksız karikatür” ile başlayan skandalların ardı arkası kesilmemiştir.

Doku Yayınları’ndan çıkan 4. sınıf Türk-

1 <http://www.milatgazetesi.com/fulbright-egitim-anlasmasi-iptal-edilmelidir-makale,122439.html>

2 Köklü Değişim, Gençliğin Sorunu Seküler Eğitim, 2017, sayı 142

çe kitabının 113. sayfasında “Evangelist” görseller eşliğinde müziğin, Tanrı Quetzalcoatl tarafından nasıl indirildiği anlatılmaktadır.

Aynı kitabın 31. sayfasında bu sefer ecda-dımıza hakaretler savuran bir şiir konulmuştur. “Halkın ne söz hakkı vardı ne oyu / Mutlak hâkim idi padişah soyu / Uyutulmuş idi asırlar boyu / Uyandı silkindi durdu bu millet” dizelerinin geçtiği bu şiirle Millî Mücadele Osmanlı padişahlarına karşı verilmiş gibi takdim edilmiştir.

Sevgi Yayınları’ndan çıkan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 148. sayfasında “Çan, hazan, ezan sesi buluştu” şeklinde verilen bir metinde FETÖ’nün “dinler arası diyalog” projesinin propagandası yapılmıştır. 6. sınıf öğrencilerine “hoşgörü” kisvesi altında ezan ile çanı buluşturma mesajı verilmiştir.

Ada Yayınları’ndan çıkan 7. sınıf Sosyal Bilgiler yardımcı ders kitabının 20. sayfasında “Basın Özgürlüğü” kapsamında ilgili anayasa maddesi gereğince yapılan yorumda 17-25 Aralık operasyonu meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. FETÖ’nün o günden beri yürüttüğü algı operasyonu olduğu gibi metne aktarılmıştır. Öyle ki o sayfada “kötü niyetli kişilerin yolsuzluk haberlerinin yapılmaması için kısıtlayıcı maddeler çıkararak basına sansür uyguladıkları, bununla birlikte daha fazla yolsuzluk yaparak ülkeyi ekonomik krize sürükledikleri” yazılmıştır.

Aynı kitapta, “Sinop’ta Nükleere Hayır Mitingi” başlığı ile verilen bir metinde Gezi olayları meşrulaştırılmaya çalışılarak ülkemizin enerji politikaları sözde çevre hassasiyeti adı altında hedef alınmıştır.

Gün Basım Yayınları’nın 7. sınıf Din

Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında FETÖ’nün firari imamlarından Osman Eğri’nin hazırladığı “Cabbar Kulu’dan Öğütler” okuma metnine yer verilmiştir.³

Kalabalık Sınıflar

İslam ülkelerinin birçoğunda kalabalık sınıflarda yapılan öğretim de ciddi ihlaller doğurmaktadır. Örneğin 2017 yılı itibarıyla Mısır’da bazı sınıflarda öğrenci sayısı 120 civarındadır. Yemen’de ise tek bir sınıfta 90-120 arasında değişen öğrenci bulunmaktadır.

UNESCO’nun açıkladığı verilere göre Güney Asya’nın en kalabalık sınıfları Pakistan’dadır ve 3 öğretmene 500 öğrenci düşmektedir. Sudan, Fas, Ürdün, Moritanya ve Somali’de binlerce okul eğitim faaliyetlerini çadırlarda yürütmek zorundadır.

UNICEF’in raporunda; Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 12 milyon çocuğun okul dışı olduğu, Afganistan’da çocukların %40’nın okula gitmediği ve kırsal alanlardaki Afgan kadınların %90’nın okuma yazma bilmediği ifade edilmektedir. Ayrıca 3 milyon çocuk savaş sebebiyle okulu bırakmak zorunda kalmıştır.

3 <http://www.milatgazetesi.com/egitim-krizi-makale,122253.html>

2. İŞGAL ve İÇSAVAŞLARIN HEDEFİ: EĞİTİMSİZ NESİLLER

Son yıllarda küresel sistemin başta halkı Müslüman olan ülkeler olmak üzere, dünya coğrafyasını kaosa sürükleyen işgal, içsavaş ve terör politikalarından en çok çocuklar zarar görmektedir.

Myanmar'da Arakanlı Müslümanlara yönelik olarak 2017 yılında bir kez daha tırmanışa geçen soykırım sürecinde çocuklar da sistematik olarak şiddete maruz kalmış ve yerlerinden edilmiştir. Arakan'dan sınırı aşarak Bangladeş'e kaçmak zorunda kalan 650 bin kişinin yarısını, 18 yaşının altındaki çocuklar oluşturmaktadır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 850 bin çocuk çatışmalar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalırken, 200 kadar hastane ile 400 okul hedef alınmıştır.

Somali'de 2017'nin ilk 10 ayında yaklaşık 1800 çocuk çatışmalara sokulmuştur. Güney Sudan'da ise 2013'ten bu yana silahlı gruplara katılan çocukların sayısı 19 bini aşmıştır.

Yemen'de üç yıldır süren çatışmalar nedeniyle 5 binden fazla çocuk ya hayatını kaybetmiş ya da yaralanmıştır. 1,8 milyon çocuk ise, yetersiz beslenme nedeniyle yaşam mücadelesi vermektedir.

2017'de dünyada 260 milyonun üzerinde çocuk okula gidememektedir ve eğitim hakkından yoksundur.

Afrika kıtasındaki farklı ülkelerde uzun yıllardır devam eden çatışmalar sonucu Afrikalı çocukların en savunmasız durumda olduklarını kaydeden UNICEF, sadece Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Kasai bölgesinde 850 bin kadar çocuğun evlerini terk etmek zorunda kaldığını, yaklaşık 350 bin çocuğun da beslenme yetersizliğinden muzdarip olduğunu

nu belirtmiştir.⁴

“Ortadoğu, Afrika ve Güneydoğu Asya’dan kaçan yüzbinlerce mülteci, insan kaçakçıları vasıtasıyla yasal olmayan yollardan AB ülkelerine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu yolculuk sırasında onbinlerce mülteci Afrika çöllerinde, Akdeniz’de hayatını kaybetmiş, tecavüze uğramış, organ veya fuhuş mafyalarına satılmıştır.

Bütün bu sürecin sonucunda Avrupa ülkelerine ulaşabilenler ise genellikle çok kötü koşullar altında mülteci kamplarında tutulmaktadır. Bu kamplar ve mülteciler, sıklıkla ırkçıların saldırılarına hedef olmaktadır. Kaotik şartlarda gerçekleşen bu yolculuklar sonucunda birçok çocuk ailesini yollarda kaybetmiştir.

Yapılan tahminlere göre, bugün Avrupa’daki mülteci kamplarında 170.000 civarında çocuk, bir aile üyesi yanında bulunmaksızın yalnız kalmaktadır. Savunmasız durumda olan bu çocuklar, insan tacirlerinin, organ ve fuhuş mafyasının hedefi haline gelmiş durumdadır. Sayıları 10.000’e varan çocuğun ise kayıp olduğu tahmin edilmektedir.”⁵

Son yıllarda küresel sistemin başta halkı Müslüman olan ülkeler olmak üzere, dünya coğrafyasını kaosa sürükleyen işgal, içsavaş ve terör politikalarından en çok çocuklar zarar görmektedir.

4 <http://www.dw.com/tr/unicef-2017-çocuklar-için-kabus-yılı-oldu/a-41953337>

5 <http://www.fikriyat.com/yazarlar/enes-bayrakli/2017/11/10/avrupadaki-kayip-multeci-cocuklar>

3. YERLİ VE MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE DUYULAN İHTİYAÇ

Bugün başta İslam coğrafyası olmak üzere tüm dünyada gençler küresel operasyonların hedefindedir. Çocuklarımız ve gençlerimiz ve ciddi anlamda kuşatılmaktadırlar. Zihinler işgal edilmek istenmekte, kültüre, değerlere, akla ve inanca yönelik çok ciddi operasyonlar düzenlenmektedir.

Yazılı-görsel-sosyal medya, masal ve hikayeler, romanlar, dergiler, TV dizileri, müstehcen resim ve fotoğraf sergileri ve AB projeleri marifetiyle kendine yabancı, değerlerine yabancı, vatan duyguları köreltilmiş, sanat anlayışı törpülenmiş, algılarıyla oynanmış, hayatı düz mekanik bir çizgiden ibaret sayan, anlık düşünen, özgüvensiz nesiller yetiştirilmek istenmektedir.

Yapay korkular üreterek, insanları birbirinden uzaklaştırarak zihinleri tasnif eden statü-kocu eğitim sistemleri merhametsiz ve kalitesiz bireylerin yetişmesine yol açmıştır. Türkiye’de de eğitim sistemi maalesef bugün hala Tevhid-i Tedrisat kanunu çerçevesinde tanzim edilen ve 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı MEB Temel Kanunu ile işlev görmektedir.

Bugün okul ders kitaplarında Selahaddin Eyyübi, Fatih Sultan Mehmed, Şam, Bağdat, İstanbul, Kudüs, Semerkant, Endülüs yeterince öğretilmediği için öğrenciler tarihlerinden habersiz yetişmektedir. Bu ciddi bir hak ihlalidir ve 2017 yılında da vahametini korumaktadır.

Bugün 62 kişinin servetinin (1 trilyon 760 milyar) dünyanın %50’lik nüfusunun servetine denk geldiği bir dünyada bu bir avuç azınlığın yol açtığı tahribat her geçen gün derinleşmektedir. 1824 ve 2004 yılları arasında tam 257 ülkeyi batıran korkunç bir düzenek inşa edilmiştir.

Global çetenin nihaî hedefi insanlık tarihinin ortak mirasını ortadan kaldırmaktır. İnsanlık tarihinin mirasını, birikimini tersyüz edecek çapta ciddi bir müdahalede bulunmaktadır. Gen transferleri, ırklar ve türler arasında yeni türlerin ve ırkların üretilmesi, yapay zekâlar, gözle görülemeyecek kadar küçük robotlar, GDO'lu besinler ve eğitim sistemleri aracılığıyla ahlakî yozlaşma körüklenmektedir.

İslam coğrafyası başta olmak üzere ülkele-
rin eğitim sistemleri küresel çetenin planına hizmet edecek şekilde dizayn edilmiştir. Eğitim yoluyla her geçen gün kendini unutacak derecede zihin kayması yaşayan robotlar; yani cahil ve yozlaşmış kitleler yetiştirilmektedir.

Son verilere göre Avrupa ve Amerika kıtalarında evlilik dışı doğum oranı ortalama %50 civarındadır. Dünyada yetişkin nüfusun %5'ine tekabül eden 250 milyon insan bir kere de olsa uyuşturucu madde kullanmıştır. Çocukların en verimli çağlarını elinden alan oyun endüstrisinin yıllık pazar payı ise 100 milyar dolar civarındadır.

Türkiye'de eğitim sisteminde harcanan yoğun çabaya karşın maalesef bir istikrar yakalanabilmiş değildir. Ülkemizde son 15 yılda MEB'de beş bakan değişikliği yapılmıştır. Her bakan bir önceki sistemi yetersiz bulduğunu ifade ederek yeni bir sistem getirmiştir. 2004 yılında liselere geçiş sınavı olarak bilinen LGS kaldırılarak yerine OKS getirilmiş, 2008 yılında bu sefer OKS kaldırılarak yerine SBS getirilmiş, dört yıl sonra bu sefer de SBS kaldırılarak yerine TEOG getirilmiştir. Nihayet geçtiğimiz yıl ise TEOG kaldırılmış ve yeni bir sistem getirilmiştir. Yeni uygulamanın eğitim sistemimizde istikrar ve kalıcı bir başarı sağlanabilmesi adına ne getireceğini ise zaman gösterecektir.

Öte yandan Uluslararası Yayıncılar Birliği 2016 verilerine göre, Türkiye'de kişi başına 8.4 kitap düşmektedir. TÜİK verilerine göre ise kitap okuma, ülkemiz insanının ihtiyaç listesinde 235. sırada yer almaktadır. Yayın sektörleri arasında ise Türkiye 11. sıradadır. TÜİK verileri, Türk insanının kitap okumaya sadece 1 dakika, TV izlemeye ortalama 6 saat, internete 3 saat ayırdığını göstermektedir. Dünyada kişi başına kitap harcaması 1.3 dolarken, Türkiye'de bu rakam 25 senttir! Çocuklara kitap hediye edilmesi sıralamasında Türkiye 180 ülke içerisinde 140. sırada yer almaktadır.

Dünya üzerinde yaklaşık 6,618 düşünce kuruluşu/think-tank bulunmaktadır. ABD'de 1815, Çin'de 425, İngiltere'de 286, Hindistan'da 292 ve Almanya'da ise 194 düşünce kuruluşu bulunmaktadır. En fazla düşünce kuruluşunun bulunduğu şehir ise 394 ile Washington D.C.'dir. Türkiye ise 2014 verilerine göre Nijerya (38), Kenya'da (42), Romanya (53), Ukrayna (45), Şili ve Filistin'in de gerisinde kalmıştır. Örneğin Türkiye'de 31 düşünce kuruluşu bulunurken Filistin'de bu sayı 44'tür. Bugün dünyada küresel baronların finansmanını sağladığı, Rockefeller, Rothschild gibi ailelerin kuruluşunda ve sürekliliğinde aktif rol oynadığı, büyük şirketlerin ciddi maddî kaynaklar aktardığı düşünce kuruluşlarının hâkimiyeti söz konusudur. Bu kuruluşların temel vazifesi ise sık sık dile getirilen Yeni Dünya Düzeni projesine hizmet etmektir. Küresel düzeyde eğitim sistemlerinin dizayn edilmesi de tabi ki bu projenin en önemli kalemlerinden birini oluşturmaktadır.

Buna göre eğitim kurumları yoluyla güç

ve otoriteye bağlı/bağımlı, düşünmeyen, üretmeyen, bağınaz nesiller yetiştirilmiştir. Eğitimcilerin de bu ideolojinin misyonerleri olarak vazifelendirildiği ülkelerde güç ve otoriteye tapan, zayıf bünyeli, tarihsiz, ruhsuz, Batı taklitçisi nesiller üreten fabrikalar inşa edilmiştir. Küresel sistemin statükocu kadrolar eliyle ülkemizin başına bela ettiği eğitim sisteminin en önemli vazifesi; çocuklarımızın doğuştan getirdiği yeteneklerini körelterek çok ciddi bir şahsiyet kıyımına yol açmasıdır.

Bugün FETÖ ile mücadele eder gibi söz konusu zihniyetle de mücadele edilmelidir. Kaldı ki FETÖ de mevcut eğitimin bu zayıf, çürük noktasından istifade ederek güçlenmiştir. FETÖ bu ülkenin okullarında doğup büyümüş, mevcut eğitim sisteminin yol açtığı tahribattan faydalanmıştır. Eğitim sistemi, zihinleri dumura uğramış, kendi olamayan, zayıf, ezik bireyleri FETÖ'nün kucağına itmiştir. FETÖ ise bu zihinleri işleyerek onları profesyonel birer haine dönüştürmüştür.

Bugün İslam ülkeleri başta olmak üzere Türkiye'nin kendine münhasır geliştirdiği bir okul sistemi maalesef yoktur ve bu yüzden Alliance israilite ve FETÖ gibi yapılar eliyle eğitim alanında sürdürülen tahribatlara yenik düşülmüştür. Okul yapısı içindeki çocukların düşünme melekelerini alabildiğine körelten, onları zayıflatan bir düzenek inşa edilmiştir. Şahsiyet sahibi, özgüvenli gençlerin yetişmesi için tüm İslam ülkelerinde köklü bir müfredat değişikliğine gidilmeli, ortak bir eğitim platformu acilen kurulmalıdır.

toplum

1. BATI'DA YABANCI DÜŞMANLIĞI

Birleşik Krallık'a bağlı İngiltere ve Galler'de 2016-2017 döneminde bir önceki döneme kıyasla nefret suçlarında artış yaşanmıştır. İngiltere İçişleri Bakanlığı'nın yayımladığı nefret suçları verilerine göre, İngiltere ve Galler'de 2016-2017 döneminde bir önceki döneme kıyasla % 29'luk artışla, 80.390 üç nefret suçu işlenmiştir. Suçların % 78'inin ırk gerekçeli, % 11'inin cinsel tercih ve % 7'sinin de dini gerekçeli olduğu belirlenmiştir. Söz konusu dönemde en fazla artışın ise % 7 ile engelli ve % 2 ile de cinsiyet değiştiren bireylere yönelik işlenen nefret suçları kategorisinde kayıt altına alındığı, artışın bu alandaki suçların yetkililere bildirilmesindeki artışla bağlantısının olduğu da saptanmıştır.¹

İngiltere'de sınır dışı edilecek yabancıların tutulduğu bir merkezde yapılan gizli kamera çekimleri, tutukluların yaşadığı kötü koşulları ve maruz kaldığı kötü muameleyi ortaya koymaktadır. İngiliz kamu yayım kuruluşu BBC, başkent Londra'daki Brook House tutukevinde gizli kamerayla çekilen ve tutukluların yaşadıkları kötü koşullar ile maruz kaldıkları kötü muameleyi ortaya koyan görüntüleri yayımladı. "Panaroma" adlı program için gizli kamera taşımayı kabul eden tutukevi çalışanı Callum Tulley'in çektiği görüntülerde suçlular ile sıradan sığınmacıların aynı bölümlerde ve bazen aynı hücrelerde tutulduğu, bazı görevlilerin de tutuklulara şiddet uyguladığı görülmektedir. 2009'da açılan tutukevinde ortalama bulunma süresi 48 gün iken, bazı tutukluların 2,5 yıla kadar kaldığı belirtilmektedir.²

1 <http://aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-ve-gallerde-nefret-suclarinda-artis/940328>

2 <https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterede-yabancilarin-tutuldugu-tutukevinde-kotu-muamele,DwbK8dwLn06akGc2PPIw3g>

Fransa'nın Toulouse şehrinin banliyölerinden Leguevin'de ikamet eden bir ailenin çocuğunun ismini Cihat koymak istemesi üzerine, belediye yetkilileri aileyi savcılığa şikayet etmiştir. Savcılığın ise konuyu aile mahkemesine taşımayı kararlaştırdığı bildirilmiştir. Fransa Medeni Kanunu, çocuğa zarar verebilecek isimlerin konulmamasını öngörüyor. Daha önce de çocuklara çikolata markası "Nutella" ve "Çilek" gibi isimlerin verilmesi engellenmiştir. Ülkede daha önce Cihat ismini alan çocuklar olsa da terör eylemleriyle artan İslamofobi nedeniyle çocuklara "cihatçı" ifadesi üzerinden yaftalama yapılmaktadır.³

Almanya'da korunmaya muhtaç çocuklara sosyal bakım hizmeti veren Gençlik Dairesi, geçen yıl toplam 84 bin 230 çocuğu çeşitli sebeplerle ailelerinden uzaklaştırarak devlet koruması altına almıştır. Federal İstatistik Dairesi'nin açıkladığı rakamlara göre, koruma altına alınanların 23 bin 361'i Alman, 60 bin 869'u ise yabancı kökenli ailelerin çocuklarıdır. Almanya'da yabancı kökenliler nüfusun yaklaşık % 10'unu oluşturuyor fakat açıklanan rakamlara göre ailelerinden alınan yabancı kökenli çocukların oranı Almanlara göre neredeyse üç kat daha fazla. Yabancı kökenli bu çocukların çoğunluğunu ise Türkler oluşturmaktadır.⁴

Avustralya'da yapılan bir araştırma, ülkede İslamofobik saldırılara en çok kadınların maruz kaldığını göstermektedir. Avustralya İslamofobi Sicili ve Charles Sturt Üniversitesi İslami İlimler ve Me-

deniyet Merkezi ortaklığında hazırlanan, Avustralya İslami İlimler ve Araştırma Akademisi, Avustralya Çeşitlilik Konseyi ve bazı üniversitelerin katkıda bulunduğu raporda, Avustralya İslamofobi Siciline Eylül 2014-Aralık 2015 döneminde bildirilen 243 olay incelenmiştir. İslamofobik saldırıyı, «Müslümanlara günlük hayatlarında yönlendirilen küfür, kötöleme, nefret veya şiddet içeren sözlü ve fiziksel saldırılar» olarak niteleyen rapora göre, İslamofobik saldırıların %68'i kadınlara yönelik olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya göre, saldırıya uğrayan her 5 kadından 4'ü başörtülüken, her 10 kadından 3'ünün yanında çocuğu olduğu halde saldırıya uğramıştır. Raporda, İslamofobik saldırıların %48'inin kalabalık ortamlarda düzenlendiğine ancak görgü tanıklarının saldırıların sadece 4'te 1'ine müdahale ettiğine işaret edilmiştir.⁵

3 <http://www.dunyabulteni.net/manset/410232/fransizlar-cihat-isminden-korkuyor>

4 <http://aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-gecen-yil-84-bin-cocuk-koruma-altina-alindi/906880>

5 <http://aa.com.tr/tr/dunya/avustralyada-islamofobik-saldirilarin-hedefi-kadınlar/859083>

2. YOKSULLUK

Küresel sistemin kapitalist ve emperyalist politikaları neticesinde başta Afrika olmak üzere dünya üzerindeki açlık ve yoksulluk sorunu her geçen yıl daha da derinleşmektedir.

Çad Gölü bölgesinde 5 yaş altı yaklaşık 800 bin çocuk yetersiz beslenme ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunların 450 bini Nijerya'da, 247 bini Nijer'de, 63 bini Kamerun'da ve 22 bini Çad'da bulunmaktadır. Nijerya, Nijer, Kamerun ve Çad sınırları arasında kalan Çad Gölü bölgesinde, 5 yaş altı 800 bin çocuk gerekli insani yardım fonunun olmaması nedeniyle yetersiz beslenmektedir. Bölgedeki ülkeler kuraklık ve açlığın yanı sıra Boko Haram gibi küresel sistemin taşıyan terör örgütleri ile de mücadele etmektedir.

85 bin ailenin yaşadığı Guta'da her gün 3-4 sivil hayatını kaybetmektedir. Açlığa dayalı nedenlerle son bir yılda 670 kişi felç olmuş, 2 bin 400 kişi tıbbi yetersizlikten gözünü ve ayağını kaybetmiştir.

Birleşmiş Milletler, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde kıtlık sınırındaki kişi sayısının bir yılda 1,8 milyon artarak 7,7 milyona çıktığını bildirmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Gıda Programı ve BM Gıda ve Tarım Örgütü tarafından yapılan ortak açıklamada, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki çatışmalar ve göçler nedeniyle ciddi ölçüde gıda sıkıntısı yaşandığı belirtilmiştir.⁶

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Irak'ta devam eden terör olayları ve çatışmalarından dolayı 3 milyon 600 bin çocuğun farklı risklerle karşı karşıya olduğu uyarısında bulunmuştur.

⁶ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/cad-golu-bolgesinde-800-bin-cocuk-yetersiz-besleniyor-332012.html>

UNICEF tarafından “Irak’ta Çocukların Durumu” adı altında yayımlanan rapora göre, Irak’ta 3 milyon 600 bin çocuk ölüm, yaralanma, cinsel istismar, alıkoyma ve silahlı gruplar tarafından kullanılması gibi farklı tehlikeli risklerin altında bulunmaktadır.

DEAŞ’ın ortaya çıktığı 2014 yılından bu yana ülkedeki çocukların %10’unun evlerini terk edip farklı bölgelere göç etmek zorunda kaldığı belirtilen raporda, her üç çocuktan birinin yani 4 milyon 700 bininin insanî yardıma ihtiyacı olduğu kaydedilmiştir.

Irak’taki çocukların yeterli beslenemediğine de yer verilen raporda, ülkedeki her 4 çocuktan birinin kronik yetersiz beslenme içerisinde olduğuna dikkat çekilmektedir.⁷

7 <https://www.yenisafak.com/dunya/unicef-irakta-3-milyon-600-bin-cocuk-risk-altinda-2675084>

3. AİLE

Türkiye’de Hanehalkı Büyüklüğü

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye’de 2012 yılında 3,7 olan ortalama hanehalkı büyüklüğünün azalma eğilimi göstererek 2016 yılında 3,5 kişi olduğu görülmüştür. İllere göre incelendiğinde; 2016 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğünün en yüksek olduğu il, 6,7 kişi ile Şırnak’tır. Şırnak ilini 5,9 kişi ile Hakkari, 5,8 kişi ile Şanlıurfa illeri izlemektedir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün en düşük olduğu il ise 2,7 kişi ile Çanakkale’dir. Çanakkale ilini 2,8 kişi ile Eskişehir, Balıkesir ve Tunceli illeri izlemektedir.

Çekirdek aile; yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya yalnız ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan aileler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kapsamında, ADNKS sonuçlarına göre; ülkemizde çekirdek ailelerden oluşan hanehalklarının oranı, 2014 yılında %67,4 iken 2016 yılında %66,4 olmuştur. Tek kişilik hanehalklarının oranı ise 2014 yılında %13,9 iken 2016 yılında %14,9’a yükseldiği görülmüştür.

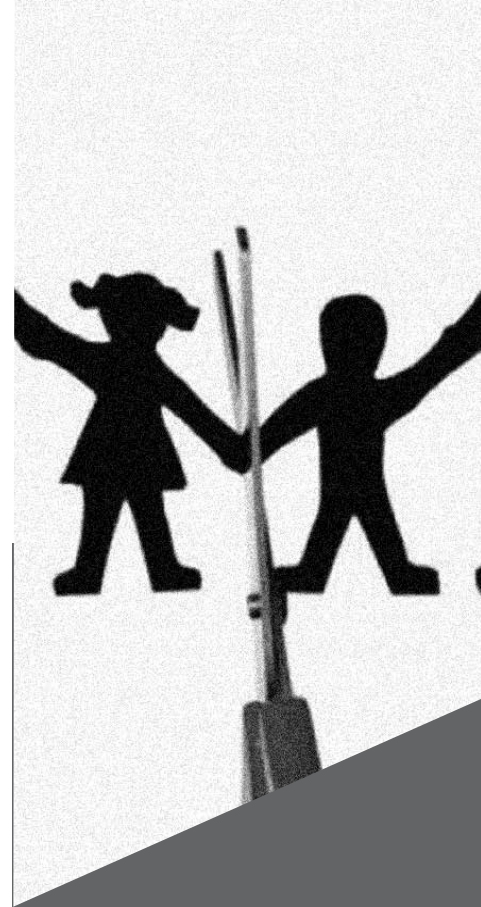
Birden fazla çekirdek aile veya en az bir çekirdek aile ile çekirdek aile üyesi olmayan en az bir kişiden oluşan aile olarak tanımlanan geniş ailelerden oluşan hanehalklarının oranı, 2014 yılında %16,7 iken 2016 yılında %16,3 olmuştur. Çekirdek aile bulunmayan hanehalklarının oranının ise 2014 yılında %2,1 iken 2016 yılında %2,4’e yükseldiği görülmüştür.⁸

Sezaryen Oranındaki Artış

Sağlık Bakanlığı ve OECD verilerine göre dünyada en fazla sezaryenle doğum yapılan ülke Türkiye. 2016’da doğan 1 milyon 248 bin 41 bebekten 676 bin 152’si sezaryen ile dünyaya geldi.

Sağlık Bakanlığı verilerine göre, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatının (OECD) ülkelerdeki sezaryen oranları ile Türkiye rakamları karşılaştırıldığında çarpıcı sonuçlar elde edildi.

OECD’nin rakamlarına göre ise Türkiye sezaryen oranla-

Almanya’da korunmaya muhtaç çocuklara sosyal bakım hizmeti veren Gençlik Dairesi, geçen yıl toplam 84 bin 230 çocuğu çeşitli sebeplerle ailelerinden uzaklaştırarak devlet koruması altına almıştır. Federal İstatistik Dairesi’nin açıkladığı rakamlara göre, koruma altına alınanların 23 bin 361’i Alman, 60 bin 869’u ise yabancı kökenli ailelerin çocuklarıdır.

8 <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24646>

rında dünya sıralamasında birinci durumda. Sezaryen sıklığında ikinci sırayı İtalya, üçüncülüğü İspanya alırken, bu ülkeleri İngiltere ve Fransa takip ediyor. Sezaryen sıklığında dünyada en az uygulamada İsraill başı çekerken, onu Finlandiya, İsviçre, Norveç izliyor.

Türkiye’de, yıllara göre sezaryen artış oranları 2002 yılından bu yana hızlı bir artış gösterirken, İtalya, İspanya, İngiltere ve Fransa’da ise mevcut oranlarda bir artış ya da azalmanın olmadığı görülmektedir.

Amerika’da 1950’li senelerde %3-5 oranında olan sezaryen doğumlar git gide artış göstermiştir.1970’te bu oran %20’ye çıkarken, günümüzde %30’lara kadar yükselmektedir.

Türkiye’de yüksek sezaryen oranlarını düşürmek için harekete geçen Sağlık Bakanlığı, “Sezaryen Eylem Planı” hazırlayarak uygulamaya koydu.

Sezaryen oranlarını her yıl daha fazla azaltmayı hedefleyen Bakanlık, normal doğumun avantajları, sezaryen ile anne ve bebekte gelişebilecek komplikasyonların anne adaylarınınca daha iyi anlaşılabilmesi ile normal doğumun artırılabilmesi için çeşitli düzenlemeleri hayata geçirdi. Bu kapsamda, gebelere ve hekimlere tıbbi şartlar doğrultusunda normal doğumun yapılması için performans sistemi getirildi. Anne Dostu Hastane Programı, aile sağlığı elemanlarına yönelik sertifikalı ve hizmet içi eğitim programları da başlatıldı.⁹

Evlilik Programlarının Toplum Üzerindeki Etkisi

2017 yılında RTÜK’e şikâyet sayısı %12 artan evlilik programlarının yayından kal-

dırılması gündeme gelmiştir. Bu programların zararları konusunda Meclis Araştırma Komisyonu’nu bir rapor hazırlamıştır. Araştırmaya göre, halkın %79,1’i evlilik programlarının, Türk aile yapısı ve evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini, %14,5’i ise olumsuz etkilemediğini düşünmektedir.

Yaş gruplarına göre bakıldığında 25-34 yaş grubunun %84,8’i, 35-44 yaş grubunun %85,5’i, 45-54 yaş grubunun %81,1’i ve 55 ve üstü yaş grubun %80,2’si bu tür programların Türk aile yapısını ve evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediği düşüncesindedir.

Katılanların %70’i, evlilik programları aracılığıyla yapılan evlilikleri güvenilir bulmadığını düşünmektedir. Programın içeriğini konuya uygun bulanların oranı %15 iken, katılımcıların yüzde 100’ü evlilik programlarına çıkmayı düşünmediğini, %5’i ise bu programla evlenenlerin uzun süreli bir mutluluk yakalayamayacağını ifade etmektedir.

Araştırmaya göre bu tür programların izlenme nedenleri arasında ilk sırada %45 ile merak gelmekte, onu %35 ile mahremiyetin deşifresi, %20 ile eğitimsizlik, boşluk ve ilginçlik izlemektedir. Evlilik programlarının olumsuz etkisi olduğunu düşünenlerin gerekçesi ise bu tür yayınların topluma yanlış örnek olması, şov amaçlı olması, reyting uğruna mahremiyetin gözler önüne serilmesi ve adaylara eş seçimi gibi konularda eğitim verilememesidir.¹⁰

10 <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/magazin/441084.aspx>

9 <http://ahmetrasimkucukusta.com/2017/03/04/abur-cubur-ivir-zivir/turkiye-sezaryende-dunya-birincisi/>